

**TRT’NİN TÜRKÇENİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ ALANINDAKİ
POLİTİKA VE UYGULAMALARI**

Hamza GÜNERİGÖK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2015

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakkı saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(...) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Hamza
Soyadı : GÜNERİGÖK
Bölümü : Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: TRT'nin Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Alanındaki Politika ve Uygulamaları

İngilizce Adı: TRT's Policies and Practices in Improving and Teaching Turkish Language

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışında tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Hamza GÜNERİGÖK
İmza:

Jüri onay sayfası

Hamza GÜNERİGÖK tarafından hazırlanan “TRT’nin Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Alanındaki Politika ve Uygulamaları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Yusuf Doğan
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

.....

Başkan :
Bilim Dalı, Üniversite

.....

Üye :
Anabilim Dalı, Üniversite

.....

Tez Savunma Tarihi: ... /.... /.....

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

TEŞEKKÜR

“TRT’nin Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Alanındaki Politika ve Uygulamaları” başlıklı bu araştırmada TRT’nin dil politika ve uygulamaları, Türkçe öğretiminin yasal dayanakları, konuşma dilinde dikkat edilen hususlar, TRT’nin spikerlik eğitim programları, yayıncılık geçmişi içerisinde yayınlarda kullanılan dilin Türkçe öğretimine etkisi üzerinde durulmuştur.

Çalışma sürecinde kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve TRT spikerlerinin görüşlerine başvurulmuştur.

Çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve sonuçlandırılması aşamalarında değerli katkılarıyla her zaman büyük desteğini gördüğüm; sabır, dikkat, özveri ve samimiyet anlamında kendisinden çok şey öğrendiğim saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Yusuf Doğan’a; yüksek lisans eğitimim sürecinde desteğini hep yanımda hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Murat Özbay’a; çalışma sürecinde desteklerini esirgemeyen ve fikirlerine başvurduğum hocalarım Doç. Dr. Ömer Özkan, Prof. Dr. İsmet Cemiloğlu ve Prof. Dr. Muammer Nurlu’ya; çalışma kapsamında yaptığımız röportajlarda sorularımıza içtenlikle cevap veren TRT spikerlerine; uygulamalarda kullanılabilecek radyo program metinlerini temin eden TRT prodüktörü Murat Örem’e; TRT’de beraber çalıştığımız tüm mesai arkadaşlarıma; tez yazım sürecinde gösterdikleri sabır ve desteklerinden dolayı kardeşlerim Nurzat, Merve ve Melek’e çok teşekkür ediyorum.

TRT’NİN TÜRKÇENİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ ALANINDAKİ
POLİTİKA VE UYGULAMALARI
(Yüksek Lisans Tezi)

Hamza GÜNERİGÖK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran 2015

ÖZ

Bu araştırma, TRT’nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamalarının Türkçe öğretimi ve dil becerileriyle olan etkileşimini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda Türkçe öğretiminin yasal dayanakları ile TRT’nin bağlı bulunduğu kanunlar arasındaki bağlantıya, TRT spikerlerinin eğitimlerinde uygulanan program ve yöntemlere dikkat çekilmiştir. Araştırmanın amacı; TRT’nin dili kullanma alanındaki politika ve uygulamaları çerçevesinde “standart” konuşma dilinin ana hatlarını ortaya koymaktır. Araştırmada tarama modeliyle TRT’ye ait kurumsal bilgiler, yasal dayanaklar, geçmişe dönük tecrübeler ve günümüze ait bilgiler bir araya getirilmiştir. TRT’nin Türkçenin kullanımıyla ilgili hassasiyetlerini ortaya koymak amacıyla TRT spikerleriyle görüşme ve yazışma yoluyla röportajlar yapılmıştır. Örneklem seçimi oransız eleman örneklem yoluyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılmak istenen hedef kitle başta “dinleme” ve “konuşma” olmak üzere dil becerilerini edinmesi gereken, radyo ve televizyon vasıtasıyla Türkçenin standart konuşma özelliklerinin ulaştırıldığı her yaştan vatandaşlardır. Aynı zamanda Türkçenin doğru kullanım özelliklerini öğrenme çabasında olan yabancılar da bu çalışmanın hedef kitlesi arasında gösterilebilir. “TRT’nin Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Alanındaki Politika ve Uygulamaları” başlıklı bu çalışma şu basamaklardan oluşmaktadır: Giriş bölümünde kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi ve dili etkileme gücü üzerinde durulmuş; problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları, varsayımlar başlıklarına, konuyla ilgili tanımlara ve daha önce yapılan ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Kavramsal çerçevenin belirlendiği ikinci bölümde dilin iletişimde ve kitle iletişim araçlarında üstlendiği rol üzerinde durulmuştur. Türkçenin yasal dayanakları, TRT’nin bağlı bulunduğu kanunlar ve TRT yayınlarına da bu bölümde yer verilmiştir. Yöntem bölümünde araştırmanı modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır. Veriler literatür tarama, görüşme ve yazışma yoluyla elde

edilmiştir. Derlenen bilgiler ve yapılan röportajlar çeşitli başlıklar altında sunulmuştur. Bulgular ve yorumlar bölümünde yer verilen bu bilgiler; 1927'den günümüze spikerlik, dinleme ve konuşma becerileri açısından radyo ve televizyon, TRT bünyesinde verilen spikerlik eğitimleri ve program içerikleri, eğitimlerde yapılan uygulamalar ve yararlanılan kaynaklar, usta çırak ilişkisi, TRT'nin Türkçe politikası ve Türkçe Eğitim Merkezi, hazırlayıcı spikerlik eğitim programları başlıkları altında verilmiştir. Çalışmanın sonunda ise ekler bölümü bulunmaktadır. Türkçenin standart konuşma dilinin geliştirilmesine, dinleme ve konuşma becerilerinin kazandırılmasına katkı sağlayacağı düşünülen ve uygulamalarda kullanılabilecek ek metinler TRT'de yayımlanan programlar, haber bültenleri ve edebî türler arasından seçilmiştir. Bu çalışmanın; TRT, TRT spikerliği, Türkçenin konuşma dili, etkili konuşma, diksiyon ve Türkçenin fonetik alfabesi alanlarında çalışacak araştırmacılara yol gösterici olmasını diliyoruz.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : TRT, kitle iletişim araçları, Türkçe öğretimi, dil becerileri, konuşma becerisi, spikerlik

Sayfa Adedi : 161

Danışman : Doç. Dr. Yusuf DOĞAN

TRT’S POLICIES AND PRACTICES IN IMPROVING AND TEACHING
TURKISH LANGUAGE
(M. S. Thesis)

Hamza GÜNERİGÖK

GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES
June 2015

ABSTRACT

This present study displays TRT’s policies and practices in training and teaching Turkish language and their interaction with teaching Turkish language and language skills. In this context, it draws attention to the relation between the legal bases of teaching Turkish language and the laws that bind TRT’s policies as well as to the programme and the techniques which are implemented during the education of TRT speakers. The aim of the research is to explore the essentials of the “standard” spoken language within the frame of the policies and the practices which TRT implements in using language. The institutional information about TRT, the legal bases it is bound by, what is experienced by the speakers in the past and the related information that is gathered from the speakers working recently are all presented together by making use of the screening model. In order to show how TRT is sensitive while using Turkish language, interviews were made with TRT speakers either face to face or via e-mail, which are the significant reference points this study makes use of. While determining the samples, the disproportionate component sampling is employed. The target group is all the citizens of the Republic of Turkey who need to develop language skills of Turkish language, especially “listening” and “speaking,” and the ones who are in need of speaking Turkish accurately and effectively. The foreigners who strive to learn Turkish and who need to understand how Turkish language is spoken can also be regarded as part of the target group. This study entitled as “TRT’s Policies and Practices in Improving and Teaching Turkish Language” are comprised of the following parts. The introduction deals with the influence of the mass media on society and language. The introduction also, under the titles of problem, aim of the study, significance of the study, restrictions of the study, and assumptions, dwells upon certain descriptions related to the subject matter and the previous studies. The following chapter which draws the conceptual framework focuses on the role that language has in communication and mass media. It also goes through the legal bases of

Turkish language, the laws which bind TRT, and the TRT broadcasting. The ‘method’ chapter elaborates on the model implemented for the research, population and sample, datagathering, and analysis of the data. The data was gathered by literature review and interviews which were held face to face or via e-mail. The data and the interviews are presented under various titles in the ‘findings and comments’ chapter. The titles are as such: being a speaker since 1927, radio and television in terms of listening and speaking skills, education provided by TRT for the future speakers and the programme content of this education, the practices employed and the sources used during the education, master-apprentice relationship, TRT’s policy for Turkish language and TRT Center for Teaching Turkish, and the education programmes which prepare the speakers. At the end of the study, the appendix is given which includes additional texts which are believed to develop Turkish ‘standard’ spoken language, to help in acquiring listening and speaking skills and which can be used in practices. These texts were chosen among the programmes and the news bulletin broadcasted on TRT as well as among some literary genres. It is hoped that this study will help the researchers who are interested in TRT, being a speaker in TRT, Turkish spoken language, effective speaking, diction, and Turkish phonetic alphabet.

Science Code :

Keywords : TRT, mass media, teaching Turkish, language skills, speaking skills,
being a speaker

Total page number : 161

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Yusuf DOĞAN

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iv
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	8
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5. Varsayımlar	9
1.6. Tanımlar	10
1.7. İlgili Araştırmalar	12
BÖLÜM II.....	15
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	15
2.1. Türkçe Öğretiminin Yasal Dayanakları	21
2.1.1. T.C. Anayasası.....	21
2.1.2. Harf İnkılabı.....	21
2.1.3. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu.....	24
2.1.4. Millî Eğitim Temel Kanunu	24

2.2. TRT	27
2.2.1. Tarihçe.....	28
2.2.2. Yayın İlkeleri	30
2.2.3. Görevleri	31
2.3. İlgili Kanunlar	32
2.3.1. Anayasa'nın İlgili Maddesi.....	33
2.3.2. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun	33
2.3.3. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu	34
2.4. TRT'nin Yayınları	36
2.4.1. Televizyon	37
2.4.2. Radyo.....	39
2.4.3. İnternet, Sosyal Medya ve Dergiler	40
BÖLÜM III	43
YÖNTEM.....	43
3.1. Araştırmanın Modeli	43
3.2. Evren ve Örneklem	44
3.3. Verilerin Toplanması.....	45
3.4. Verilerin Analizi.....	45
BÖLÜM IV.....	47
BULGULAR VE YORUMLAR	47
4.1. 1927'den Günümüze Spikerlik	48
4.2. “Dinleme” ve “Konuşma” Becerileri Açısından Radyo ve Televizyon	53
4.3. TRT Bünyesinde Verilen Spikerlik Eğitimleri ve Program İçerikleri.....	59
4.4. Eğitimlerde Yapılan Uygulamalar ve Yararlanılan Kaynaklar	64
4.5. Usta Çırak İlişkisi.....	66
4.6. TRT'nin Türkçe Politikası ve Türkçe Eğitim Merkezi (TEM)	69

4.7. Hazırlayıcı Spikerlik Eğitim Programları	71
4.7.1. 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı	72
4.7.1.1. Kurumun Tanıtılması	72
4.7.1.2. Nefes Eğitimi	73
4.7.1.3. Ses Eğitimi ve Ses Uygulamaları	77
4.7.1.4. Artikülasyon/Boğumlanma	81
4.7.1.5. Fonetik	84
4.7.1.6. Vurgu	87
4.7.1.7. Tonlama	89
4.7.2. 2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı	99
4.7.3. 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı	105
BÖLÜM V	113
SONUÇ VE ÖNERİLER	113
5.1. Sonuçlar	113
5.2. Öneriler	116
KAYNAKLAR	119
EKLER.....	126
Ek-1. Konuşmada Sıklıkla Yanlış Kullanılan Bazı Sözcükler	127
Ek-2. Uygulama Metni, Radyo Haber Bülteni	131
Ek-3. Uygulama Metni, Radyo Programı “Rûzgâr ve Liman”	133
Ek-4. Uygulama Metni, Radyo Programı “Armonik Hikâleler”	136
Ek-5. Uygulama Metni, Şişman ile Zayıf /Anton Çehov	138
Ek-6. Uygulama Metni, Şehri Unutan Adam / Sait Faik Abasıyanık	141
Ek-7. Uygulama Metni, Rilke İle Görmek / Hamza Günerigök	145
Ek-8. Uygulama Metni, Küfe / M. Akif Ersoy	149
Ek-9. Uygulama Metni, Bursa’da Zaman / Ahmet Hamdi Tanpınar	152
Ek-10. Uygulama Metni, Sallanan At / Hamza Günerigök	154

Ek-11. 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 2.....	156
ÖZGEÇMİŞ.....	161

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1	90
Tablo 2. 2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı	100
Tablo 3. 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı	106

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

:	kendinden önce gelen ünlüyü bir ses miktarı uzatır.
Akt.	Aktaran
C	cilt
çev.	çeviren
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
S	sayı
ss.	sayfa
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TEM	Türkçe Eğitim Merkezi
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TTT AŞ	Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
vs.	vesaire

BÖLÜM I

GİRİŞ

Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi ve bu etki ile ilgili hizmetleri günümüzde bilinen ve sorgulanan bir durumdur. İletişim teknolojileri, baş döndürücü bir hızla gelişirken toplumları da bu alanda düşünmeye ve daha üretken olmaya yönlendirmektedir. Yediden yetmişe toplumun tüm fertleri belli düzeylerde kitle iletişim araçlarının etkisine maruz kalmaktadır. Verilen mesajlar ve kitle iletişim araçlarında kullanılan dil, toplumun tümüne ulaşabilecek düzeydedir. Erişilebilirliğinin kolay olması bu araçları izleyenlerin sayısını her geçen gün artırmaktadır. Birey, doğrudan bu araçlarda kullanılan iletişim kanallarının hedefi konumundadır.

Kitle iletişim araçlarında mesajların en büyük aktarım vasıtası dildir. İletiler, toplumun anlayacağı ve genele hitap eden bir dille verilir. Verici ve alıcı arasında kurulan bu iletişimin sağlıklı olması kullanılan dille doğru orantılıdır. Farklı kitle iletişim araçlarında kullanılan dil de farklılık gösterebilmektedir. Yazılı basında temel iletim aracı yazıyken, sözlü ve görsel basında mesajların aktarımı sesle olur.

“Sözlü basın” ifadesi genel olarak radyo ve televizyon yayınları için kullanılmaktadır. Bu araçlarda “ses”, “söz”e dönüşerek dinleyiciye ulaşır. Radyo ve televizyonda yazılı olan sözcükler seslendirilir ve iletiler doğrudan konuşma olarak aktarılır. Televizyonun bu anlamda radyodan tek farkı görsel iletilerin de sözel iletilere belli alanlarda yardımcı olmasıdır. Gerek radyo gerek televizyonda mesajlar ses yoluyla izleyici ve dinleyicilere ulaşırken sözsel iletilerin ses yoluyla aktarılması diğer bir deyişle “konuşma dili”nin kullanılması gerekmektedir.

Radyo ve televizyon yayıncılığında dilin doğru ve etkili kullanılması, bu dilin ulaştığı toplumun dilini de doğrudan etkileyebilmektedir. Burada karşımıza çıkan temel sorular yayıncılıkta kullanılan dilin ölçütünün ne olacağı meselesi ile dil yapısı, sözcük seçimi, dilbilgisi kuralları, konuşma dilinde ortaya çıkan farklılıkların doğru kullanımının nasıl

olması gerektiği ve bunların kimler tarafından aktarılacağıdır. İşitsel ve görsel medya araçlarında sese dayalı konuşma özelliklerini kim seçip uygulayacaktır? Bu soruya verilebilecek en doğru cevap spiker, sunucu, konuşmacı veya oyuncudur. Yani daha geniş bir ifadeyle iletişimcidir.

İletişim, dil vasıtasıyla gelişirken anlama ile başlayıp aktarma ile devam etmektedir. Bu süreç Türkçenin dil becerileri olan “dinleme”, “konuşma”, “okuma”, “yazma” üzerinde durmayı daha da gerekli kılmıştır. Dil ile ilgili ortaya konulan kuramlar, dil öğrenimi ve gelişiminin sistematik eğitim dışında yaşam boyu sürdüğünü ve toplumdan gelen etkiye açık olduğunu göstermektedir. Davranışçılar dil gelişiminin bebeklerin etraflarında duydukları sesleri taklit ederek başladığını söylerken, sosyal öğrenmeciler ise iletişim kurma çabasının bireylerin dil gelişiminde önemli ve dilin sosyal etkilere açık olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda dil çevresel etkilerden bağımsız düşünülemez. Sosyal ortamında dilin doğru kullanım özellikleri ile karşılaşan bireyler, bölgesel kullanımların ve yanlış konuşma özelliklerinin bulunduğu ortamlara göre daha iyi, standart bir Türkçe konuşabilmektedirler. Öğrenme yaklaşımlarının ortak paydada bulunduğu husus, dilin taklit ya da sosyal etkilerle öğrenilmesinin daha çok sözel boyutla ilgili olmasıdır. Yazı dilinde görülen yanlış kullanım özellikleri daha sonra sistematik eğitimle giderilebilirken konuşma dilinde edinilen yanlış kullanım özellikleri ömür boyu sürebilmektedir. Bundan dolayıdır ki ilk, orta ve yükseköğrenimini başarıyla tamamladığı ve dil eğitimi aldığı hâlde etkili konuşamayan, diksiyon eğitimi ihtiyacı hisseden bireyler çeşitli özel kurslara başvurarak eğitim alma arayışı içerisine girmektedirler.

Kitle iletişim araçlarının hızla arttığı ve çeşitlilik gösterdiği günümüzde etkili bir dil ediniminin tüm imkânlarından faydalanabilmek artık bir gerekliliğe dönüşmüş durumdadır. Temel aracı dil olan, özellikle kitleleri doğrudan etkileyebilen “konuşma dili”ni sıklıkla kullanan medyanın ve bu alanda görev alan iletişimcilerin büyük bir dikkat ve özveriyle hareket etmeleri gerekmektedir. Bir iletişimcinin televizyoncu, sinemacı, öğretmen, gazeteci olarak başvurduğu pek çok iletişim kanalı olabilir ancak bu kanalların etkili olabilmesi için öncelikle dili doğru ve etkili kullanması gerekir.

Türkçenin konuşma özellikleri, bu dilin kullanım özelliklerini iyi bilen ve kullanan konuşmacıların dinlenmesiyle, yani bireyin doğru sesleri işitmesiyle mümkündür. Ancak burada karıştırılmaması gereken husus dinleme ve işitmenin birbirinden farklı olduğu gerçeğidir. Dinlemede de işitmede de kulak araçtır ve algıladığı sesi beyine iletir. Beyine iletilen sesler bazen sadece işitilmekle kalırken, bazen de dinlenir. Bu yüzden işitmede bir

standarttan söz etmek mümkünken, dinleme için aynı şeyi söyleyemeyiz. Dinlemenin işitmeden çok farklı bir işlevi vardır. Dinleme kişiden kişiye farklılık gösterebilir ve bu durum beyindeki dinleme merkezinin eğitimi ile ilgilidir. Doğru seslerle karşılaşan bir bireyin dilin doğru kullanım özelliklerini edinip bunları kullanması yanlış konuşma özelliklerinin bulunduğu bir ortamda yaşayan bireye göre daha olanaklıdır. Dinleme, etraftan gelen pek çok sesin arasından istenilenlerin bilinçli olarak seçilmesini gerektirse de doğru konuşma özelliklerinin bireyin kulağına yerleşmesi bilinçsiz bir eylem sonucunda da gerçekleşebilir. Çünkü birey normal şartlarda sürekli seslere açık bir konumdadır.

Konuşma, yaşamın ve iletişimin bir gereği olarak başvurulmuş bir eylemdir. Kişi etkili konuştuğu yaşadığı toplumun bir parçası olarak itibar görür. Bu noktada konuşma ile etkili ve doğru konuşmayı birbirinden ayırmak gerekmektedir. Konuşma becerisine sahip olduğu hâlde birçok birey; politikacılar, yöneticiler, sanatçılar, iş adamları vs. etkili ve doğru konuşma eğitimleri almaktadır. Eğitim sistemimizin “güzel konuşma” becerisini kazandırmada yetersiz kaldığı bilinen bir gerçektir.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), Türkçenin etkili ve doğru kullanılması alanında geçmişten günümüze uzanan bir hassasiyete sahiptir. Kitle iletişim araçlarının, radyo ve televizyonların toplum üzerindeki etkisi düşünülünce bir model olarak TRT’nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamaları, konuşma dilinde dikkat edilen hususlar, yayıncılık geçmişi içerisinde yayınlarında kullandığı dilin Türkçe öğretimine etkisi, üzerinde düşünülmesi gereken bir araştırma konusudur.

1.1. Problem Durumu

Dil; canlı, gelişen ve değişebilen bir varlıktır. İnsanların kültürleri, eğitim düzeyleri ve toplumsal yapıları konuştukları dilin üzerinde doğrudan etkilidir. Bir iletişim vasıtası olarak dil, toplumun yaşamında, eğitim yapısında, kitle iletişim araçlarında şekillenir. Dolayısıyla dil, kapalı bir alanda muhafaza edebileceğimiz bir nesne değildir. Her dilin olduğu gibi Türkçenin de belli dönemlerde güncel sorunları olmuştur. Bu sorunlar dönemlere, eğitim sistemine, dilin güvencesi olan yasal dayanaklara, sorunların mahiyet ve alanlarına bağlı olarak değişiklikler göstermiştir.

Kitle iletişim araçları, dil özelliklerinin ve yanlışlarının yayılmasını hızlandırmış; geniş alanlara ulaştırmıştır. Çoğu zaman radyo ve televizyonlarda kullanılan yanlışlar kısa bir süre içinde tüm topluma yayılmakta ve doğal süreci dışında dili bir değişime tabi tutmaktadır.

Sesli ve görsel yayıncılık, araçları ve kullanım alanları itibarıyla yazılı yayıncılıktan farklı özellikler taşımaktadır. Bu anlamda sesli yayıncılık, Türkçe eğitiminin “dinleme” ve “konuşma” becerileriyle yakından ilişkilidir. Sesli yayıncılığın temel araçları olan radyo ve televizyonda standart Türkçenin dışında; yanlış kullanımlar, telaffuz bozuklukları, vurgu ve tonlama yanlışlıkları önemli dil problemlerine dönüşebilmektedir. Bu yüzden söz konusu yayınlarda Türkçenin, doğru, güzel ve etkili kullanılması son derece önemlidir. Türkçenin ses, kelime ve cümle yapısı temel dil kurallarıyla belirtilmiştir. Bu özellikler dışında dilin bireylere bağlı olarak gelişigüzel kullanımı standart Türkçenin korunmasına engel olabilmektedir. Dil yanlışları olarak ifade edebileceğimiz bu kullanım bozuklukları radyo ve televizyon vasıtasıyla milyonlarca insana ulaşmakta ve yaygınlaşabilmektedir.

Geniş bir coğrafyaya ve kültürel birikime sahip olan Türkçede, bölgesel konuşma farklılıkları görülmektedir. Günümüzde bireyler vakitlerinin büyük bir kısmını radyo, televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarıyla geçirmektedir. Bu araçlar Türkçenin doğru kullanım örnekleriyle “dinleme” ve “konuşma” becerisinin geliştirildiği; bölgesel konuşma farklılıklarının ortadan kaldırıldığı ve standart Türkçenin etkili bir şekilde öğretildiği materyallere dönüştürülebilir.

Televizyon ve radyo, temel dil becerilerinin kazandırılmasında büyük bir işleve sahiptir. Etkili bir “dinleme” için sesli medya önemli bir materyaldir. “Konuşma” da en doğal ve en sık kullanılan dil becerisidir. Konuşma yeteneğinden mahrum olan insanlar, toplumla uygun bir iletişim kuramazken bu insanların yaşamda başarıyı yakalaması da çoğu zaman zordur. Bu yüzden, ana dil eğitiminde konuşma yeteneğinin geliştirilmesine gerekli önem verilmelidir (Özbay, 2005). Konuşma becerisinin kazanılması için sadece okul dersleri yetersiz kalabilmektedir. Bölgesel kullanımlardan ve ağız yapılarından arındırılmış etkili ve doğru bir Türkçenin bireylere sunulması ve eğitim sisteminin ve devletin temel görevidir.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu geçmişten günümüze Türkçenin sesli ve yazılı kullanım örneklerini geniş kitlelere ulaştıran temel kurumlardan biridir. TRT’nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politikaları ve çalışmaları; araştırmacılar, televizyoncular, spikerler ve eğitimciler için büyük bir önem arz etmektedir.

Türkçe eğitiminin yasal dayanakları başta Anayasa, Harf İnkılabı, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği ve Öğretim Programlarıdır. Bunların arasına bir okul mahiyetinde olan TRT’nin bağlı bulunduğu 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ve 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’u da eklemek mümkündür. Bu kanunlarda Türkçenin öğretilmesi ve doğru

kullanılması anlamında önemli ayrıntılar mevcuttur. Anayasa'nın 133. maddesi ile 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu'nun 5. maddesine göre Türkiye Radyo Televizyon Kurumu yayın esasları belirtilirken “Türk millî eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak, kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak” özellikle vurgulanmıştır.

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da ise Türkçenin eğitimi ve öğretimiyle de ilgili TRT'nin politikaları 4. maddedeki yayın ilkeleriyle belirtilmiştir: “Radyo, televizyon ve veri yayınları, hukukun üstünlüğüne, Anayasanın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılır. Yayınların Türkçe yapılması esastır.” Yasanın devamında uyulması gereken ilkeler kısmında, “Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi ve Türkçenin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili hâlinde gelişmesinin sağlanması” ifadelerine yer verilmiştir.

Türkçe öğretimin yasal dayanakları, TRT ile ilgili kanunlar, temel dil becerilerinin TRT'de kullanılan dille bağlantısı hakkındaki çalışmaları zorunlu hâle getirmiştir. Geçmişten günümüze TRT spikerleri, uzun bir Türkçe eğitim sürecine tabi tutulmakta, ardından dili özelliklerine ve yapısına dikkat ederek kullanmaya özen göstermektedir. TRT spikerlerinin Türkçeyi kullanım tarzı, konuşma özellikleri yazılı bir materyale tam olarak yansıtılamadığı için sözlü bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel kanalların artmasıyla radyo ve televizyonlarda Türkçenin kurallarına dikkat edilmeden gelişigüzel kullanılması dilde kirlenmeyi beraberinde getirmiş ve dil yanlışlarının hızlı bir şekilde yayılmasına sebep olmuştur. İşitsel ve görsel kitle iletişim araçlarına sahip bir devlet kurumu olarak TRT'de Türkçenin doğru kullanılmasına ilişkin eğitim programları, veri ve örnekler; standart bir konuşma dilinin oluşturulmasında ve Türkçe öğretiminin “konuşma” becerisiyle ilişkilendirilmesinde büyük bir önem arz etmektedir.

Televizyon ve radyo yayıncılığında daha çok konuşma becerisi ön planda olduğu için zamanla bu alanda çalışan insanlarla, dilin yapı ve şekil özelliklerini ön planda tutan dilbilimciler arasında bazı temel farklılıklar doğmuştur. Spikerler, tiyatrocular ve bu alanlarda çalışan diğer bireyler dilin sözlü iletişimdeki kullanım alanını kapsayacak fonetik bir alfabe ihtiyacı duymaktadırlar. Örneğin; “Erkan” ve “Engin” isimlerinin ilk sesi olan “e” yazıda aynı gösterildiği hâlde bu sesin telaffuzunda farklılık vardır. “Erkan”da açık,

“Engin”de kapalı olan “e” sesi fonetik bir alfabede gösterildiği takdirde ilkokuldan itibaren öğrencinin bunu daha iyi kavraması sağlanabilir. Bu alanda bazı çalışmalar ortaya konsa bile bunların ortak bir düşüncenin ürünü olduklarını belirtmek güçtür. Fonetik alfabenin öğretimi uzun bir süreç gerektirdiği ve karmaşık şekiller içerdiği için doğru, etkili ve standart konuşma becerisinin kazandırılması için okullarda sadece telaffuza dayalı şekillerin kullanılması da düşünülebilir.

İyi bir ana dili eğitiminin, telaffuz konusunu sistematik dil öğretiminin başladığı ilk yıllarda çözmüş olması beklenir. Maalesef ülkemizdeki durum böyle değildir. Dolayısıyla üniversite eğitimini bitiren öğrencilerde bile birçok telaffuz sorunu bulunmaktadır. Bunlardan biri uzunluk-kısalık konusudur (Ercilasun, 1998). Örneğin Yahy(a) ve Ş(a)ban isimlerindeki tüm a’lar aynı şekilde yazılmakta; fakat Yahya’da ikinci a, Şaban’da ise birinci a uzun okunmaktadır. Bu seslerin yazı dilindeki uzatma ya da kısaltma sembolleri günümüzde kullanılmamaktadır. Bu durum, kullanılan alfabeye yakından ilgilidir. Konuşma dilinde kullanılan bu ve benzeri çok sayıda örnek günümüzde yazı dilinde belirtilmediği için bireylerin doğru sesleri duyup algılamaları gerekmektedir. Bu noktada radyo ve televizyonlara büyük iş düşmektedir.

Yukarıda belirtilen fonetik alfabeye duyulan ihtiyaç, başlı başına bir inceleme ve araştırma konusu olduğu için bu çalışmada fonetik alfabenin sadece gerekliliği belirtilmekle yetinilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Günümüzde Türkçe öğretimi, okullarda, Türkçe Dersi Öğretim Programı çerçevesinde sistematik olarak yapılmaktadır. Ancak dil, sadece okullarda değil, insanların bulunduğu her alanda temel iletişim vasıtası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle dil eğitimini sadece okullarla sınırlandırmak doğru değildir. Günümüzde hızla artan televizyon ve radyo kanalları Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanında önemli bir misyonu yerine getirmektedir. Ancak sayısı artan kanalların birbirinden bağımsız olması, çoğu zaman dil kurallarına ve dilin konuşma özelliklerine sahip olmayan sunucuların, bu kanallarda görev almaları dili olumsuz etkileyebilmektedir. TRT geçmişten bugüne dilin etkili ve doğru kullanıldığı kurumların başında gelmektedir. Radyo ve televizyonlarda standart bir konuşma ve yazı dilinin oluşturulmasında ve bunun okullardaki öğretim programlarıyla ilişkilendirilmesinde TRT bir model olarak önemli bir işlevi yerine getirebilir.

Konuşma becerisinde kişilere, bölgelere ve sosyokültürel durumlara göre farklı kullanımlar gösteren dilimizin TRT’deki kullanımı esas alınarak “Türkçenin konuşma alanı”nda standart bir dil oluşturulabileceğini ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır.

Belirtilen temel amaç çerçevesinde bu araştırmada;

-Türkçe Öğretiminin Yasal Dayanakları ile Anayasa’nın TRT ile ilgili 133. maddesi, TRT’nin bağlı bulunduğu 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu,3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun arasındaki ilişkilerin belirtilerek TRT’nin bu alandaki sorumluluğunu ortaya konulması, TRT’nin radyo ve televizyon kanallarında kullanılan Türkçenin, “Türkçe öğretiminde konuşma becerisi”yle ilişkilendirilmesi,

-TRT’nin yasal yapısında yer alan Türkçenin korunması, öğretilmesi ve kullanılmasındaki esas ve ilkelerinin belirtilmesi,

-TRT yayınlarının içerik ve kapsamlarının belirtilmesi ve bunlardan Türkçe öğretiminde nasıl yararlanılabileceğinin ortaya konulması,

-TRT’nin kuruluşundan günümüze kadarki süreçte usta-çırak ilişkisiyle spikerlere öğretilen Türkçenin konuşma özelliklerinin, TRT’nin deneyimli spikerleriyle yapılan röportajlar ile aktarılması ve bu örneklerin Türkçe öğretiminde konuşma becerisiyle ilişkilendirilmesi,

-TRT’nin sunucu ve spikerlerinin eğitiminde kullandığı metot, içerik ve uygulamaların bir araya getirilerek Türkçenin öğretiminde konuşma becerisi için bir model olarak aktarılması,

-2009, 2010 ve 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programları’nın metin ve içeriklerinin Türkçe öğretimi açısından ele alınması,

-Yapılan röportaj, inceleme ve hazırlayıcı program içeriklerinden hareketle konuşma, diksiyon ve hitabet eğitimlerinde kullanılabilecek konu başlıklarının ve içeriklerinin saptanması,

-Radyo ve televizyonlarda sıklıkla yapılan bazı dil yanlışlarının belirtilmesi; konuşma, diksiyon ve hitabet eğitimlerinde kullanılabilecek TRT Radyo Haber Bülteni, TRT Televizyon Haber Bülteni, TRT’de yayımlanmış programların metinleri, tekerlemeler ve ek metinlere yer verilmesi, amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dil becerilerinin kazandırılması, sistematik eğitimin dışında yaşam boyu bir süreci kapsamaktadır. Türkçenin dinleme ve konuşma becerisinin kazandırılmasında yaşam boyu eğitimin önemli araçları olan televizyonun ve radyonun önemi büyüktür. Dili bütün çeşitliliği içinde incelemek amacıyla olan dilbilimciler açısından iletişim araçlarının dili çok zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Alan Bell, News Media başlıklı kitabında iletişim araçları dilinin aşağıdaki nedenlerle araştırmacıların ilgisini çektiğini belirtmektedir:

- 1- İncelemek istenen bir dil özelliği için veri kaynağı sağlar.
- 2- Dilin gündelik hayatta kullanımı, kitle iletişim araçlarıyla gözlemlenebilir.
- 3- Kitle iletişim dilinin, haber dili kesitinde nasıl biçimlendiğini görmemizi sağlar.
- 4- Genel olarak toplumun dilinin nasıl etkilendiğini anlamamıza yardımcı olur.
- 5- Dilin toplum ve kültürü nasıl yansıttığını anlamamızı sağlar (Kocaman, 1998, s. 60).

Kitle iletişim araçlarının günümüzdeki rolü, Türkçenin konuşma özelliklerinin kültürle ilişkisini ve iletişim araçlarındaki kullanım biçimini araştırmayı zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda yapılan araştırmalar da son derece ilgi çekicidir. Çocukların televizyon izlemeleri ile güzel, doğru konuşma arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır.

Günümüzde çok sayıda radyo ve televizyon kanalı yayın yapmaktadır. Bu kanallarda kimi zaman yeterli eğitim almamış ve yeterli donanımına sahip olmayan bireyler toplumun karşısına çıkmaktadır. Türkçenin birbirinden farklı ve yanlış kullanım örnekleri dilin bozulmasına ve bazen de yanlış öğrenilmesine sebep olmaktadır.

Bu çalışmada, TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamaları ilk defa Türkçe Öğretiminin temel becerileriyle ilişkilendirilmiştir. Bu politika ve uygulamaların bireylere Türkçe öğretiminin temel becerilerinin ve etkili konuşma özelliklerinin kazandırılmasında yol gösterici olacağı ve standart Türkçenin sağlanabilmesi için ortak bir payda oluşturacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Dilin şekil, yapı ve dilbilgisi kurallarıyla ilgilenen dilbilimciler ile dilin konuşma ve telaffuzuyla daha fazla ilgilenen spikerler, sunucular ve tiyatrocular arasında bir görüş farklılığı bulunmaktadır. Bu görüş farklılığı Türkçenin konuşma dilinde kullanılan fakat yazı dilinde gösterilmeyen bazı kullanım özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bilimi ilgilendiren

sorunla dilciler, sanatı ilgilendiren sorunla tiyatro oyuncularını, spiker ve sunucular uğraşırlar. Dilciler, o dilin ses bilgisi ve söz dizimi yönüyle yararlı olurken tiyatro oyuncularını da o dilin seslerine uyum verip sözcüklere, tümcelere anlatım katarak diksiyonun sanat yönünü tamamlamaktadırlar (Şenbay, 1991, s. 1). Konuşma dilinde yazı diline göre oluşan farklılıklar Türkçenin yer yer, yazıldığı gibi okunan bir dil olduğu tezine aykırı düşmektedir. Bu farklılıkların daha iyi anlaşılması için doğru kullanım özelliklerinin kayıt cihazlarıyla kayıt altına alınması ve araştırmalarda somut olarak kullanılması gerekmektedir. Ancak temel ifade vasıtası yazı olan bir çalışmada bu kullanım özelliklerini sesli olarak belirtmek zordur.

Araştırma kapsamında belli kaynaklar taranmış ve TRT spikerleriyle röportajlar yapılmıştır. Herhangi bir çalışma için birden fazla kişiyle farklı koşullarda röportajlar yapılması, bulguların ortak bir paydada değerlendirilmesini güçleştirir. Bu durum, araştırmanın sınırlılıkları arasında gösterilebilir.

Araştırma içerisinde TRT haber bültenleri ve programlarından seçilen örnekler uygulama metni olarak verilmiştir. Ancak TRT çok sayıda kanal ve programa sahip olduğu için bu alanda programların seçimi belli bir sistematik dâhilinde değil, rastgele yapılmıştır. Örneklem alanının birbirinden bağımsız ve geniş olması sınıflandırma ve örnek seçimini sınırlandırmaktadır.

1.5. Varsayımlar

TRT'nin yılların birikimi olan politika ve uygulamalarının, TRT spikerlerinin Türkçeyi kullanma özelliklerinin, kitle iletişim araçlarında doğru Türkçe kullanımının etkili konuşma becerisi kazandırılmasında model teşkil edebileceği düşünülen bu çalışmada;

Daha önce yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı,

Dil bilimciler ile spikerler ve tiyatrocular arasında Türkçenin konuşma özellikleri alanında tam bir mutabakatın sağlanamadığı,

Türkçenin konuşma özelliklerinin yazılı kaynaklarda net olarak belirtilemediği ve bu durumun doğru telaffuz özelliklerini kavratmada sorun teşkil ettiği,

TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamalarının yazılı bir kaynaktan kapsamlı olarak ifade edilmediği,

TRT spikeriyle yapılan röportajlarda spikerlerin çalışma kapsamında sorulan sorulara içtenlikle cevap verdiği,

TRT'nin Türkçenin konuşma becerisiyle ilgili hassasiyetlerinin genel olarak spikerler arasında usta-çırak ilişkisiyle aktarıldığı için dönemsel değişiklikler olduğu ve zaman zaman aktarılan bilgilerin yetersiz kaldığı,

Çalışma kapsamında verilen uygulama metnlerinin ve belirtilen tekniklerin Türkçenin konuşma becerisinin kazandırılmasında yardımcı metin olarak kullanılabileceği varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Dil; İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç, seslerden örülmüş toplumsal bir kurum (Ergin, 1999, s. 3); bir toplumu oluşturan bireylerin iletişim kurmalarını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir.

Bir bildirişim aracı olan dil, basit değil, çok yönlü, çok güçlü bir sistemin aracıdır. Dil, insanı yücelten, onurlandıran, ona saygınlık kazandıran sosyal bir kurumdur. İnsanoğlu zekâsını, duygu ve düşüncelerini dil ile dışa vurur, dil ile paylaşır (Sağır, 2002, s. 1).

Dil, sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullanılan, doğuştan hazır bulunarak edinilen, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir; düşünme ve düşünüleni aktarma dizgesidir (Aksan, 1998, s. 13).

Dilin temel aracı olduğu iletişim, kaynaklarda (TDK, 2005) bildirim ve haberleşme olarak ifade edilmiştir. Haberleşmenin ve bildirim aktarmanın günümüzdeki en yaygın sözlü ve görsel vasıtaları televizyon ve radyodur. Türk Dil Kurumu sözlüğünde televizyon; vericide iletilen dalgaların görüntü ve ses olarak görünmesini ve duyulmasını sağlayan aygıt; radyo ise elektrik dalgalarının özelliğinden yararlanarak seslerin iletilme sistemi olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de radyo ve televizyon hizmetlerini devlet eliyle gerçekleştiren ana kurum TRT’dir. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’nda radyo yayını ve televizyon yayının kavramlarının tanımı yapılmıştır. Radyo yayını, elektromanyetik dalgalar yoluyla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan ses yayınları; televizyon yayını ise elektromanyetik dalgalar yoluyla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan, hareketli veya sabit resimlerin sesli veya sessiz kalıcı olmayan yayını şeklinde ifade edilmiştir.

Ana dili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan (Aksan, 1975, s. 427); aynı zamanda insanın duygu ve düşüncelerini başkalarına en güzel biçimde aktardığı (Hengirmen, 1998, s. 30) dildir. Ana dili, gerçek anlamda ilk dil becerisinin aile ortamında ve bu ortamın temel direği olan anneden birincil ilişkisiyle kazanıldığı için bu adla anılmaktadır (Ağca, 2001, s. 37).

Ana dili için Öncül (2000, s. 43), insanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil bir başka ifade ile aile ocağında kullanılan ve küçükken öğrenilen dil derken; Vardar (1980, s. 20) da benzer bir yaklaşımla, insanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil şeklinde bir tanımlamada bulunmuştur. Yıldız (2003) ise “insanın çocukluktan itibaren tabii ortamlarda öğrendiği ve kendisini bütün iletişim alanlarında en rahat ve en kolay ifade edebildiği dil” demektedir.

Ana dili öğretimi, kendi kuralları ve mantığı içinde yalnızca dil öğretimini ilgilendiren bir konu olmamakla beraber, toplum hayatının bütün öğelerini yakından ilgilendiren yaşamsal kavramlar bütünüdür (Yalçın, 2002, s. 15).

Ana dili öğretimi kültür aktarımının da can damarıdır. Kaplan’a (2006, s. 33) göre kültür, insanoğlunu diğer hayvanlardan ayıran taraf, tabiatın verdiği ile yetinmemesi, onu değiştirmesi, kendi emrinde kullanması ve aşmasıdır. Bu maksatla vücuda getirilen maddi ve manevi her şey kültür sahasına girer.

Yazı dili; “bir ülkede konuşulan ağızlardan birinin yazılı anlatımlar için kabul edilmiş biçimi, ölçünlü dil, standart dil” (TDK, 2005); konuşma dili ise “günlük yaşayışta kullanılan ve yazı dilinden az çok farklarla ayrılmış bulunan dil, günlük konuşma”(TDK, 2005) olarak tanımlanmıştır. Tanımlarda da görüldüğü gibi konuşma dili bazı farklılıklar gösterebilmektedir. Bu durum konuşma becerisinin doğru ve standart Türkçe ile kavratılması noktasında günümüzde okullarda ve okul dışı eğitimlerde diksiyon ve etkili konuşma eğitimlerini yaygınlaştırmıştır.

Şenbay (2007, s. 84) diksiyonu söz söylerken duygu ve düşünceleri doğru, üslubuna uygun olarak anlatmak için sesin uyumunu, söylenişi, jesti, mimiği, alınacak tavırları yerinde ve güzel kullanma sanatı olarak tanımlamıştır. Bu anlamda söyleyim de kullanılabilir.

Yazı dilinde gösterilmeyen fakat konuşma dilinde kullanılan ve diksiyon eğitimlerinde dikkat çekilen sesleri fonetik bir alfabeye göstermek mümkündür. Fonetik, sözlükte (TDK, 2005, s. 712) “ses bilgisi, sesleri bütün özellikleriyle ve ayrıntılarıyla gösteren, sesçil”

şeklinde tanımlanmıştır. Fonetik alfabe de bir dilde kullanılan seslerin, bütün özellikleriyle ayrıntılı olarak gösterildiği sistemdir.

1.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmamızla ilgili daha önce yapılmış araştırmalar üzerinde durulmuştur.

Özbay'ın 1991 yılında hazırladığı “Televizyonla Türkçe Öğretimi” başlıklı yüksek lisans tezinde televizyonun kitleler üzerindeki etkisine dikkat çekilmiş ve televizyondan anadili öğretiminde yararlanılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada Özbay (1991), “Türkçemizin en güzel şekilde kullanılmasında okullarımızla birlikte radyo ve televizyona büyük görevler düşmektedir. Okullarımızın Türkçe öğretiminde yetersiz kalışına bir de radyo ve televizyonun imla ve telaffuz yanlışlıkları eklenince dilimizin bir çıkmaza girdiğine şahit oluyoruz.” diyerek kitle haberleşme araçları içerisinde televizyonun, öğretimde en etkili teknolojik araç olduğunuda getirmektedir. Yine çalışma kapsamında; göze ve kulağa aynı hitap etmesi, sese görüntü ve hareket unsurlarını katması bakımından önemli bir kitle haberleşme aracı olan televizyondan anadili eğitiminde mutlaka faydalanması gerekliliği de vurgulanmıştır.

1998 yılında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, “Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı” başlıklı bir sempozyum düzenlemiştir. Bu sempozyumda sunulan tebliğler daha sonra bir kitap hâline getirilmiştir. Kitap bünyesinde “Radyo ve Televizyon Yayınlarında Yöresel Söyleyiş Sorunu”, “Kitle İletişim Araçlarında Dil Kullanımı Boyutları”, “Radyo ve Televizyonun Dil Üzerindeki Olumsuz Etkileri”, “TRT ve Yayın Dili”, “Radyo ve Televizyon Dilinin Bugünkü Meseleleri” gibi çok sayıda başlık bir araya getirilmiştir.

TRT'nin yayın politikaları konusunda çalışmamıza ışık tutabileceğini düşündüğümüz bazı çalışmalar da şunlardır:

Akman'ın (1987) hazırladığı “TRT Televizyon Haberciliği” adlı yüksek lisans tezinde TRT'nin habercilik anlayışı ve ilkeleri incelenmiştir. Bu çalışmada görsel ve işitsel bir araç olarak televizyonda habercilik ve televizyon haberciliğinde kullanılan dil ve üslup üzerinde durulmuştur.

Akgün (1988) “TRT'nin Kuruluşundan Günümüze Radyo Yayıncılığı” başlıklı çalışmada radyo yayın politikalarını TRT'nin kuruluşundan 1988 yılına kadar incelemiştir.

Araştırmanın yapıldığı dönemden günümüze radyo yayın ve teknolojilerinde büyük değişiklikler yaşanmıştır.

Hamza'nın (1993) "TRT'nin Yurt Dışı Yayınları ve Türkiye'nin Sesi Radyosu" isimli yüksek lisans tezi, TRT'nin yurt dışı yayın politikası ve Türkiye'nin Sesi Radyosu'nun yapısı ve radyoda yer alan programlar hakkında detaylar içermektedir. TRT'nin yurt dışı yayınları hitap ettiği kitle, Türkçenin kullanım özelliklerinin korunması ve Türk kültürünün geniş bir coğrafyada temsil edilmesi açısından önem taşımaktadır.

Keskin (1996) "Türkiye Radyoları İçinde TRT FM'in Yeri ve Yayın Politikası" başlıklı yüksek lisans teziyle radyo yayın politikaları hakkında bilgi vermiştir. TRT FM'de yer alan programlar hakkında detaylı bilgilerin yer aldığı bu çalışmada TRT'nin yayın kriterleri ve bu kriterlerin Türkiye'deki diğer radyolar açısından önemi vurgulanmıştır.

Tuğaltay (2000) "TRT'de Haber Dili" isimli yüksek lisans teziyle, TRT'nin haber dilini haber bültenlerinden seçilen örnek haberler üzerinden incelemiştir.

Nart'ın (2009) "1964-1980 Arası TRT Radyo Yayın Politikaları (Toplumsal ve Politik Süreçte Radyonun Tarihsel ve Kurumsal Gelişimi)" isimli doktora tezinde 1964'te TRT'nin kuruluşundan sonra radyoların kurumsal gelişimi ve yayın politikaları incelenmiştir. Bir devlet kurumu olan TRT'nin yayın politikaları devlet politikaları doğrultusunda şekillenmiştir. Araştırmanın kapsadığı 1964-1980 sürecinde TRT yayın politikalarının Türkiye'nin geçirmiş olduğu politik süreçlerden dolayı ya da doğrudan etkilendiği görülmektedir.

Aksüt'ün (2011) "Kamu Yayıncılığı Açısından TRT Haberciliği" isimli yüksek lisans tezinde Türkiye'de televizyon yayıncılığının başlangıcından günümüze kadar olan süreç incelenmiştir. Yayıncılığın gelişimi dönem dönem ele alınmış, radyo yayıncılığından televizyon yayıncılığına geçiş süreci anlatılmıştır. Bu çalışmada ayrıca TRT'nin yapısı da ortaya konulmuştur. Geniş bir haber ağına sahip olan TRT'nin haberciliği, yayın ve dil politikaları ile kamu yayıncılığı açısından araştırmacılar için detaylı veriler sunmaktadır.

Kayador (1993) "Radyo ve Televizyon Spikerliği" başlıklı yüksek lisans tezinde çalışmamızın da önemli bir kısmını teşkil eden TRT spikerlerinin özellikleri ve eğitim süreçleri ile ilgili detaylara yer vermiştir. Radyo ve televizyon kavramlarının irdelendiği bu çalışmada, spikerlik mesleğinin zorlukları ve toplumun geniş bir kesimi tarafından takip edilen spikerlerin sorumlulukları belirtilmiştir. Alçın (1999) ise sonraki yıllarda "Türk Televizyonlarında Haber Spikerliğinin Nitelikleri" isimli yüksek lisans tezinde spikerlik

mesleğini ve daha özelde haber spikerliğinin plana çıkarmış ve haber spikerliğinin niteliklerini sıralamıştır. Haber bültenleri toplumun büyük bir kesimi tarafından takip edilmektedir. Bu durum da tarafsız haberciliğin ve haber bültenlerinde Türkçenin doğru kullanılmasının önemi arttırmaktadır.

“Spikerlik Eğitiminde Ses Kalitesi ve Boğumlanma Bozukluklarının Düzeltmesinde Ses Eğitimi Yöntemlerinin Etkisi” isimli yüksek lisans tezini hazırlayan Nurol (2009) spikerlik mesleğinin Türkçenin konuşma becerisi ile ilişkili olan ses kalitesi ve boğumlanma hakkında bilgi vermekte; bu alanlarda görülebilecek problemlerin düzeltilmesi için eğitim yöntemlerinin etkilerini sıralamaktadır. Etkili bir konuşma becerisi edinmek için sesin eğitilmesi ve boğumlama problemlerinin düzeltilmesi gerekmektedir. TRT spikerlerinin eğitimlerinde de ilk olarak ses ve soluk alma eğitimleri verilmekte, ardından boğumlama kusurlarının giderilmesi için egzersizler yapılmaktadır.

TRT spikerleri Ünsal ve Şahin, 2008 yılında TRT’nin radyo yayınları geçmişini anlatan, bu bağlamda bazı TRT spikerleriyle yapılan görüşmelere yer veren ve radyo-televizyon yayınlarında yapılan yaygın hataların bir arada toplandığı “80 Yılın Sesi” isimli bir kitap hazırlamışlardır. Spikerlik mesleğinin inceliklerinin yer aldığı bu çalışmada Türkçenin kullanım özellikleri, ses ve nefes eğitimleri, boğumlamaproblemlerinin giderilmesi için kullanılabilecek uygulamalar ve tekerlemeler yer almaktadır. Türkçenin kullanımından kaynaklanan ve yazılı dilde belirtilmeyen bazı konuşma özellikleri detaylı bir şekilde belirtilerek ünlü ve ünsüz seslerin kullanım şekillerine yer verilmiştir. Çalışma kapsamında TRT spikerlinin hatıralarına yer verilen son bölümde ise spikerlik mesleği ve TRT spikeri olmanın getirdiği sorumlulukla ilgili önemli detaylar bulunmaktadır.

Yukarıdaki çalışmalarda radyo ve televizyon yayıncılığının önemi, kitle iletişim araçlarında kullanılan dil ve TRT’nin dil politikası, yayıncılık ve habercilik, geçmişten günümüze yapılan yayınlar, spikerlik mesleği ve bu mesleğin getirdiği sorumluluklar, geçmişten günümüze spikerlik ve TRT spikerliği, etkili konuşma, diksiyon, ses ve boğumlama etkinlikleri konularında bilgiler yer almaktadır. Söz konusu bilgiler, bu araştırmanın verileriyle ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Dil bir milletin kimliğini, geçmişini ve kültürünü yansıtan bir aynadır. Geçmiş ve kültür bu aynada iyi yansıtıldığı ölçüde sağlıklı bir şekilde geleceğe aktarılabilir. Toplumun değer ve düşüncelerini içinde barındıran dil, milleti oluşturan ortak anlayışın da en önemli unsurudur. Bu bağlamda dil, yaşadığı toplumla soyutlanamayacak derecede iç içedir.

Muhtelif zamanlarda dil ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır. Bazı kaynaklarda dil; “insanların düşündüklerini ve duygularını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma” (TDK, 2005, s. 526), “insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabîî bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi” (Ergin, 1972, s. 1), “düşünce duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan ögeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge” (Aksan, 1998, s. 55), “bir toplumdaki insanların anlaşmalarını konuşma ya da yazıyla sağlayan işaretler sistemi” (Ediskun, 2004, s. 9) şeklinde tanımlanmıştır.

Yapılan tanımlarda ön plana çıktığı gibi dilin temel özelliklerinden biri iletişim vasıtası olmasıdır. O hâlde “dil, genel anlamıyla insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en yaygın ve en güçlü araçtır” (Özbay, 2009b, s. 1). Bu araç, toplumun bir araya gelerek millet vasfına ulaşmasını sağlar. Milletlerin tarihleri, kültürleri ve düşünce tarzları ile dil arasında sağlam bağlar vardır. Cemil Meriç’in daha çok irfan diye tabir ettiği kültürü Tural (1988) bir sistem olarak tanımlamıştır. Bu sistem; mensubiyet şuuru, özel bir kimlik kazandırma, bütünleşmiş kılma, yaşanan çevreyi ve şartları kendi hedefleri istikametinde değiştirme arzu ve iradesi veren; değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediği bir yapıdır.

Bu tanımdan da hareketle; dilin, kültür kavramı içinde bulunan önemli bir öge ve başka bir ifadeyle, kültürün bir aktarım aracı olduğu söylenebilir. Zülfikar’a (1998) göre; kültürlü

olmak bir yerde öğrenime dayandığı, öğrenimin de genel olarak dil ile sağlandığı için insanın yetişmesinde ve olgunlaşmasında dil, birinci derecede rol oynar.

Dünyanın modern bir köy hâline gelerek hızla küçüldüğü ve mesafelerin kısaldığı bir ortamda tüm beşerî etkileşimlerin odağında insan vardır. Cüceloğlu (1979), insanın düşünen, düşündükleriyle yeni şekiller üreten, sonra da ürettiklerini başkalarıyla paylaşma gereği duyan sosyal bir varlık olduğunu ifade ederken, insanın yalnız olmadığına dikkat çekmektedir. İnsanın sürekli başka insanlarla etkileşim hâlinde olduğu günümüzde iletişim, bireyin temel ihtiyaçlarından biri hâline gelmiştir. Chomsky'nin dilin insanlara özgü bir olgu olduğunu vurgulaması, sosyal bir varlık olan bireyin iletişimde dilin öneminin açık göstergesidir.

İletişim, Türkçe Sözlük'te (TDK, 2005, s. 954); “Duygu, düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme” olarak ifade edilmektedir. Günümüzde gelişen teknolojiye paralel olarak insanlık, zamanı ve mekânı kısaltan çok alternatifli iletişim vasıtalarına sahip olmuştur.

Bilginin sınırsız, kitle iletişiminin çok yönlü ve hızlı olduğu bir ortamda iyi bir iletişim, dilin doğru, etkili ve estetik kullanımıyla mümkün olur. Güzel, etkili konuşmanın yararları görüldükçe dilin iletişimdeki önemi daha iyi anlaşılabacaktır.

Etkili kullanılan dil, anlatılmak ve aktarılmak istenilen düşüncenin de alıcıya daha kolay ve verimli ulaşmasını sağlar. Toplumun daha iyi kaynaşabilmesi, eşit şartlarda, fırsat eşitliği kapsamında, bilgiye ulaşabilmesi için dil eğitimi çok önemlidir. Bu da herkes tarafından aynı şekilde kullanılan ortak bir dille mümkündür.

Aktaş ve Gündüz'ün (2004) belirttiği “ortak dil”, toplum bireylerini birbirine yaklaştırır ve bireylerin kaynaşmalarına imkân tanır. Kültürel bağlar da yine bu standart, yani ortak dille zenginleşir. Burada dikkat edilecek husus devlet denen olgunun ortak bir dil oluşturmadaki sorumluluğudur. Çünkü bir topluluğun millet olabilmesi için toplum fertlerinin birbirini anlayabilecekleri ortak bir dil şarttır. Devlet; yurttaşları arasındaki birlik ve bütünlüğü sağlamak, onları birbirleriyle kaynaştırmak, birbirlerini anlamalarını, tanımalarını ve düşündüklerini karşılarındakilerine kolayca anlatmalarına imkân oluşturmak, devlet hizmetlerini layıkıyla vermek, ödev ve sorumluluklarını yerine getirmek için dil birliğini sağlamak zorundadır. Dilin toplumun tüm fertleri tarafından standart bir şekilde konuşulup anlaşılmasının önündeki en büyük problemlerden biri bölgesel ağızlardır. Bu noktada cevap aranması gereken soru, bu problemin kim tarafından ve ne şekilde ortadan kaldırılacağı

mesalesidir. Aktaş ve Gündüz (2004, s. 10) konuyla ilgili olarak “Bölgesel ağız farklılıkları bir problem olarak karşımıza çıksa da, söz konusu farklılık, eğitim kurumlarında öğretilen temel dil kuralları ile ortadan kaldırılacak ve yurttaşlar arasında birlik sağlanmaya çalışılacaktır. Bu görev başta öğretmenler olmak üzere, TDK, Millî Eğitim Bakanlığı, devlet televizyonu, yazılı ve görsel medya tarafından yerine getirilmelidir.” görüşünü ortaya koymaktadır.

Eski dünyanın üç kıtasına yayılmış bir imparatorluğun sona ermesinden sonra bu kadim devlet geleneğinden geriye kalan dil mirasını korumak ve gelecek nesillere aktarmak da bireyleri ve kurumları dil konusunda daha hassas olmaya yöneltmekte ve onlara çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. Türkçe konuşulduğu coğrafya itibarıyla birçok dilden etkilenmiş ve bu dillere ait bazı yapısal kuralları da bünyesine katarak zenginleşmiştir. Türkçede yazı dilinde gösterilemeyen birçok konuşma dili özelliği, Farsça ve Arapçadan edindiğimiz uzun ve ince ünlülerin kullanılması, ayrı bir dikkat ve farkındalık gerektirmektedir. Konuşma dilinin farklılık gösterdiği bölgelerimizde, ortak konuşma dili özelliklerinin yazı dilinde tam olarak gösterilememesi bölgesel ağızların oluşmasına sebep olmaktadır.

Gemalmaz (1989) ağızı, bir dil veya lehçe sınırları içinde belli bölge ve topluluklara özgü anlatım yollarının bütünü şeklinde tanımlamaktadır. Bireylerin ilk olarak karşılaştıkları, öğrenmeye başladıkları konuşma dili yörelere göre farklılık gösterebilmektedir. Erzurum ağızı, Urfa ağızı, Diyarbakır ağızı, Denizli ağızı gibi isimlendirmeler bu dil gerçeğinin bir ifadesidir. Zengin bir kültürel birikimin olduğu bu coğrafyada ağızların çeşitliğine karşı yazı dili (kültür dili/ edebî dil/ standart dil) tektir. Toplumda eğitim bu dille yapılır ve kitle iletişim araçları, görsel, işitsel ve yazılı medya bu dili kullanır. Yazı dili ağız özelliklerini zaman içinde değiştirip standart dile ulaşmada katkı sağlasa da konuşma dilindeki birçok kullanım özelliği yazı dilinde ifade edilmemekte ve bu da konuşma dilinde bölgeler arası farklılıklar oluşturmaktadır. Uzun-kısa ünlüler, açık-kapalı e’ler, ek alan fiil köklerindeki ünlü daralmaları, ğ’nin kullanımı bu olumsuzluğa verilebilecek en basit örneklerdir.

Türkçede yazı dilinde kullanılan 29 harf konuşma dilinde kullanıldıkları kelimeye bağlı olarak farklı seslere dönüşebilmektedir. Konuşma dilinde, bir harfe karşılık gelen seslerden sadece birinin kullanılması ve yazı dilindeki standartta bağlı kalınması, söyleyiş bozukluklarına yani telaffuz hatalarına sebebiyet verir. Örneklendirecek olursak “e” sesinin açık, kapalı ve normal kullanımları vardır. Erzurum derken açık kullanılan e, Engin derken kapalı bir telaffuzla kullanılmaktadır. Yine “a” sesinin kapalı, açık, uzun, kısa ve ince olan

biçimleri vardır. Hala ile hâlâ, ferağ ile ferah, dahi (de, da, bile) ile dâhi (deha sahibi), alem (nişan) ile âlem (cihan) sözcüklerindeki a sesleri telaffuzda birbirinden çok farklıdır. A sesinin açık, kapalı ve ince kullanımları gibi uzun ve kısa hâlleri de yazı dilinde çoğunlukla belirtilmemektedir. Bu durum, konuşma dilinde ve kelimelerin telaffuzunda karışıklığa sebep olmaktadır. Yahy(a) ve Ş(a)ban isimlerindeki tüm a'lar aynı şekilde yazılmakta; fakat Yahya'daki ikinci a ile Şaban'daki birinci a uzun okunmaktadır. Eylem sözcüklerinde ise çekim ekleri, sözcüklerin kök dışındaki hecelerinin okunuşunu değiştiren bir faktördür. Bu durumu İstanbul ağzıyla söyleyişin bir gereği olarak ifade edilmektedir. Örneğin, 'gelmeyeceğim' kelimesi 'gelmiycim' yazımına yakın bir şekilde seslendirilir. TRT spikeri Mete (2009, s. VII) de konuşmada yazı dilinde gösterilenden daha çok sese başvurduğumuzu belirtmektedir: "29 harfli alfabeye sahip olan Türkçede, günlük kullanımda 40 ses, medya ile ilgili kullanımda 45, tiyatrodaki kullanımında ise 84 sesimiz bulunmaktadır. Okullarda 'Türkçe yazıldığı gibi okunur.' tezinden hareketle verilen eğitimi alan çocukların, doğru telaffuzundan ya da açık bildirişimden uzaklaştıkları bir gerçektir."

Türkçedeki seslerin doğru telaffuzu ve konuşma dilinde kullanılan kelimeye bağlı olarak oluşan farklılıklarının kavranması, ana dili eğitiminde büyük bir önem arz etmektedir. Doğru yazmayı öğrenen bireylere doğru ve etkili konuşmayı öğretmek Türkçedeki seslerin tüm yönleriyle bilinmesi ve öğretilmesiyle mümkündür. "Türkçenin yazıldığı gibi okunduğu" tezi bazı harflerin karşıladığı tüm sesleri tek bir sese indirgemekte ve Türkçenin telaffuz özelliklerinin sözlü kültürle aktarılamadığı yerlerde telaffuz farklılıklarını ve doğal olarak standart olmayan bölgesel bir konuşma dilini doğurmaktadır. Bireyler, standart eğitim ve öğretimin bu boşluğunu fırsatları ölçüsünde diksiyon kursları olarak gidermeye çalışmaktadır. Oysa devlet kurumlarının eğitimde "fırsat eşitliği" sağlaması sorumluluğu vardır. Standart konuşma dilinin tüm özelliklerinin ve telaffuzda harflere karşılık gelen tüm seslerin doğru öğretilmesinde başta okullar olmak üzere, devlet radyo ve televizyonuna, tiyatrolara, sinemacılara kısacası konuşma dilini araç edinen herkese büyük sorumluluk düşmektedir. Konuşma dilinde, telaffuzda, kullanılan tüm seslerin doğru ve etkili aktarılması Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde de büyük kolaylık sağlayacaktır. Mete (2009), telaffuzda farkına varılması gereken seslerimizi "kapalı a, açık a, ince a, akıcı c, normal c, açık e, kapalı e, normal e, kalın k, ince k, kalın l, ince l, normal n, gırtlak n'si, nazal n, kalın t, ince t, kalın u, ince u, normal v, yumuşak v ayrıca kelimelerdeki seslerin uzun ve kısa olanları" şeklinde sıralamaktadır.

Dünyanın her yerinde eğitim-öğretim faaliyetlerinin sistemli bir şekilde yürütüldüğü kurumlar, tiyatro ve basın-yayın dünyasının temsilcileri, akademisyenler, yazarlar, aydınlar, sanatçılar dünyanın her yerinde kendi dillerini doğru kullanmanın da ötesinde güzel kullanmakla yükümlüdürler. Ancak dildeki temel çatışma alanlarından biri de burada başlamaktadır. Dilin daha çok konuşma ve seslendirme alanıyla ilgilenen tiyatrocular, spikerler, konuşmacılar, basın-yayın kurumlarının mensupları; konuşma dilinde bazı değişikliklerin olduğunu daha yakından görmekte ve bazı seslerin telaffuzunda ek sembollere ihtiyaç olduğunu savunmaktadırlar. Bu noktada “fonetik alfabe” ya da “telaffuza yönelik semboller” temel bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilbilimciler ve yazarlar ise dilin konuşma özelliklerini gösteren bir alfabenin dilin öğretilmesini daha zor ve karmaşık hâle getireceğini düşünmektedirler. Eğitimin temel unsurlarından birinin fırsat eşitliği olduğu düşünülecek olursa doğru sesleri duyma imkânı olmayan, ailesinde ve çevresinde bölgesel söyleyişlerin yoğun olarak kullanıldığı bir bireye, standart konuşma dilinin özelliklerinin küçük yaşlarda, eğitim kurumlarında öğretilmesinin önemi daha iyi anlaşılabacaktır.

Dil öğrenimi, çocuğun seslerle tanışmasıyla başlamaktadır. Bu süreç daha sonra sesleri taklit etmeyle devam etmektedir. Çocuğun, dil edinimine donanımlı olarak doğduğunu belirten Tosunoğlu (1999) doğumdan itibaren ‘dinleme’ yoluyla ilk eğitimin başladığını ve çocuk büyüdükçe dinleyerek öğrendiği kelimelerle ‘konuşmayı’ gerçekleştirdiğini söylemektedir.

Özbay (2009c) da dört temel dil becerisinin edinimi, doğal süreç içerisinde ‘dinleme’ ve ‘konuşma’ ile başladığını, okulda bunlara ‘okuma’ ve ‘yazma’ becerilerinin de eklendiğini ifade etmektedir. Dil edinimi bakımından çocuğun, okul çağına gelene kadar dinleme ve konuşma becerileri sayesinde binlerce kelimeyi kazanmış olması; ailenin, sesli materyallerin, radyo ve televizyonların doğru konuşma becerisi kazandırmasındaki rolünü gösterir. Çocuk dili duyarak ve taklit ederek öğrendiği için başlangıçta çocuğun dili ailesinin diliyle paralellik gösterebilir. Televizyon izleme oranlarının dünyada ve ülkemizde hızla arttığı düşünülürse “televizyonla Türkçe öğretiminin” ya da “dinleme ve konuşma becerilerinin kazandırılmasının” önemi daha iyi anlaşılabacaktır.

Yurdun dört bir tarafına dağılmış olan öğretmenlerin ilkokuldan itibaren verdikleri Türkçe derslerinin dil birliğini sağlamadaki önemi yadsınamaz. Okullarda verilen konuşma eğitimiyle kitle iletişim araçlarında kullanılan konuşma dilinin özelliklerinin aynı plan çatısı altında birleştirilebilmesi dilin etkili ve doğru telaffuzunun öğretilmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Bir ülkenin dilinin kusursuz olarak kullanılması, seyirci ya da dinleyicilere etkili bir şekilde ulaştırılması o ülke televizyon ve radyolarının asli yükümlülükleri arasında yer almaktadır. Standart dilin öğrenildiği merkezler hiç şüphesiz okullardır; ancak son zamanlarda gelişen teknolojik imkânlarla radyo ve televizyonların bu konudaki işlevi daha da artmıştır. Çocukların okulda bulunmaktan çok televizyonun karşısında vakit geçirmesi bunun en açık göstergesidir.

Radyo ve televizyonların geniş halk kitlelerine ulaştığı bir ortamda, kitle iletişim araçlarında dilin en iyi, en açık ve en anlaşılır şekilde kullanması temel bir zorunluluktur. Günümüzde neredeyse her gün yeni bir televizyon ya da radyo kanalı açılmaktadır. Dilin yanlış kullanımlarıyla işitsel hafızanın kirletildiği böyle bir ortamda TRT, resmî bir kuruluş olarak standart dile uyma konusunda bir mecburiyetle ve büyük bir sorumlulukla karşı karşıyadır. Ercilasun (1998) da standart dil kavramının kelimelerden çok söyleyiş biçimi ve dil yapılarıyla ilgili olduğunu belirtmektedir. Bunun için de bir dili doğru ve güzel kullanmanın ilk şartı, standart dışında kalan söyleyiş biçimi ve dil yapılarından kaçınmaktır.

TRT, ilk radyo yayınlarından başlayarak Türkçenin en etkili ve doğru bir şekilde geliştirilmesi için büyük görevler üstlenmiş; kurulduğu günden bu yana çalışanlarını dil eğitimine, radyo ve televizyon yayınlarında dilin en doğru ve en güzel şekilde kullanılmasına özen göstermiştir. TRT'nin resmî politikası hâline getirilen bu hususlar muhtelif zamanlarda yasal dayanaklarla ortaya konulmuştur.

TRT'nin bir devlet kuruluşu olarak, devletin resmî dil politikasından bağımsız bir politikasının olması beklenemez. 359 sayılı TRT Kanunu'nda, 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu'nda ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluşu Hakkındaki Kanun'da TRT'nin izleyeceği dil politikaları ana hatlarıyla belirtilmiştir. Tüm bu yasalar aşağıda ele alınmıştır. Bu yasalara, yönetmeliklere ve diğer düzenlemelere karşılık, TRT'nin değişken bir dil politikası olduğu da bir gerçektir. Bu politika, TRT'nin başına gelen genel müdürler ve yönetim kurullarının dil konusundaki görüşlerine bağlı olarak zaman zaman değişmiştir (Aziz, 1998, s. 179).

TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamaları konusunda TRT spikerlerinin almış olduğu eğitimler, bu eğitimlerde kullanılan programlar ve TRT spikerlerinin yayınlarda Türkçeyi kullanma biçimleri yol gösterici olacaktır. Ancak ilk yıllardaki spikerlik eğitimlerinde izlenen metotlar ve içerikler usta çırak ilişkisiyle ve sözlü gelenekle aktarıldığı için kurumsal yazılı doküman hâline getirilmemiştir. Bu çalışmada ele alınan konulardan biri de 2009 yılından sonra uygulanan “TRT Spikerlik Eğitim

Programları”dır. Ayrıca TRT’nin emekli olmuş ve şu an aktif olarak çalışan spikerleriyle de görüşme yöntemiyle edinilen bilgiler değerlendirilmiştir.

2.1. Türkçe Öğretiminin Yasal Dayanakları

2.1.1. T.C. Anayasası

Türkçe eğitim ve öğretiminin yasal dayanağını 1982 Anayasası teşkil etmektedir. Kanunlar, yönetmelikler ve yönergeler bu Anayasa çerçevesinde olmalıdır.

Anayasamızın 3. maddesinde belirtilen; “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.” hükmü 4. maddede “değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez” ibaresiyle güvence altına alınmıştır.

Anayasamızın 42. maddesinde ise eğitim ve öğretim hakkının yasal dayanakları ortaya konulmakta, Türkçenin eğitim ve öğretimde kullanılmasının ana çerçevesi belirtilmektedir:

“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.”

Görüldüğü gibi, Türkçeden başka hiçbir dilin, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulup öğretilmeyeceği T.C. Anayasası’nda yasal bir zemine oturtulmuştur.

Türkçe eğitiminin uygulayıcısı olan öğretmenler, bu hükümlere titizlikle riayet etmek zorunda oldukları gibi Türkçe eğitiminin dolaylı uygulayıcıları olan spikerler, basın-yayın mensupları, sanatçılar, tiyatrocular ve aydınlar da bu hükümlere uymakla yükümlüdür.

2.1.2. Harf İnkılabı

Türkçe öğretiminin yasal dayanaklarından biri de Harf İnkılabı’dır. Harf İnkılabı’yla, bütün okullarda Türkçe yapılan öğretimde Latin alfabesinin kullanılması esas alınmıştır.

Türk milletinin dili, kültürü, yazılı ve sözlü gelenekle geçmişten günümüze ulaşmıştır. Bu süreçte farklı dillerden etkilenmeler olduğu gibi farklı alfabeler de kullanılmıştır. Osmanlı

döneminde devlet sınırlarının geniş bir coğrafyaya yayılmasıyla beraber Türkçe de farklı dillerden etkilenmiş, zenginleşmiş ve dilleri etkilemiştir. Arapçadan ve Farsçadan dilimize birçok kelimeyle beraber kelimelerin kullanım özellikleri de geçmiştir. Osmanlı döneminde kullanılan Arap harflerine dayalı alfabe Arapçadan ve Farsçadan dilimize geçen uzun kısa ünlülerin yazı dilinde gösterilmesinde büyük kolaylık sağlamıştır. Söz gelimi “Yahya:” isminden sonra bir elif getirilerek a sesinin uzun olduğu vurgulanmış ve günümüzde bazı bölgelerde “a” sesinin kısa okunmasından kaynaklanan telaffuz problemi giderilmiştir. Bir dilde kullanılan alfabedeki harflerin ve sembollerin karşılığı olan seslerin o dilin kullanıldığı tüm coğrafyada aynı karşılığının olması standart konuşma dilinin oluşmasının birinci şartıdır. Harflerin ve kelimelerin bölgelere göre farklı seslerle ifade edilmesi bir dilde konuşma bozukluklarını ve diksiyon kusurlarını doğurur.

Latin alfabesine geçilmesinden sonra dönemsel olarak alınan kararlarla uzun, kısa, kalın, ince ünlüler bazı işaretlerle belirtilse de bu harflere kelime içinde karşılık gelen ya da yazı dilinde herhangi bir sembolle ifade edilemeyen sesler, genellikle kullanıcıların kültürel ve sözlü dil birikimine bırakılmıştır. Türkçenin doğru kullanım özelliklerinin bilinmediği ailelerde ve ortamlarda büyüyen, kelimelerin yanlış telaffuz edildiği sesli ve görsel medyayı takip eden bireylerin doğru bir konuşma becerisi kazanması beklenemez. Bu problemin ortadan kalkması için dilde kullanılan tüm seslerin yazı dilinde bir karşılığı olması gerekir. Yukarıda belirtildiği gibi bu problem “fonetik bir alfabe” ya da “telaffuza yönelik sembollerle” giderilebilir. Eğitimin temel ilkelerinden olan fırsat eşitliği için alfabedeki harflere ve sembolere karşılık gelen seslerin, dilin kullanıldığı tüm bölgelere doğru bir şekilde ve etkili sesli materyallerle ulaştırılması gerekmektedir. Konuşma dilinin bir standarda ulaşması ailelerin, okulların, kitle iletişim araçlarının, devlet televizyonunun ortak bir duyarlılıkla hareket etmesiyle mümkündür.

Dil yaşayan, gelişen, büyüyen, değişebilen bir yapıya sahiptir. Arap harflerine dayalı alfabeden Latin harflerine dayalı alfabeye geçiş süreci de dönemin ihtiyaçlarına göre zaman içerisinde olmuştur. Her ne kadar genç Cumhuriyet dönemine denk gelse de Osmanlı Devleti’nin yenileşme çabaları ve Batı kaynaklı reformlar sırasında bu mevzu da dile getirilmiş, ancak gerçekleştirilmesi için epeyce bir zamanın geçmesi gerekmiştir.

Tarihçi Ortaylı (1977) Arap harflerine karşı yapılan eleştirilerin Tanzimat döneminde başladığını ifade etmektedir. Özellikle modernleşen ve büyüyen bürokrasi, yaygınlaşan eğitim ve yayın hayatının standart bir imla ve yazıya gereksinim duyması ve milliyetçilik nedeniyle doğup gelişen dil araştırmaları alfabe düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Arap

harflerinin değiştirilmesi yönündeki adımlar daha sonraki yıllarda atılmıştır. Kaynaklar (Albayrak, 1989, s. 474), ilk resmî girişimin 1909'da Maarif Nezaretinde kurulan 'İmla Komisyonu' tarafından, daha sonraki bir girişim de Recaizâde Mahmut Ekrem Bey'in öncülüğünde 1911 yılında kurulan İslah-ı Huruf Cemiyeti adlı dernek tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır. Dernek, bu girişimden sonra bir bildiri yayımlayarak Arap alfabesindeki yazılış ve öğrenme güçlüğünden söz etmiş ve ilmî bir yolla bu konunun halledilmesi gerektiği ifade etmiştir. Bu dönemlerde dile getirilen düşünceler daha çok öneri boyutunda kalmış, somut adımların atılma süreci 1928'e kadar uzamıştır.

29 Ekim 1923'te genç Türkiye Cumhuriyet'i kurulduktan sonra devletin yapısal ve kültürel sorunları dile getirilmiş bu alanlarda Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde reformlar yapılmıştır. 1928'e kadar Harf İnkılabı'nın temelleri hazırlanmış, okuma-yazmanın yaygınlaştırılıp geliştirilmesi amacıyla bazı adımlar atılmıştır.

3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü, 26 Aralık 1925 tarihinde uluslararası takvim ve saatin kabulü, 1927'de sokak adlarının Türkçeleştirilmesi, 20 Mayıs 1928'de Latin esaslı rakamların kullanımına geçiş, yapılacak harf inkılabına zemin oluşturmak için atılan adımlardan bazıları olmuştur.

Atatürk de yeni Türk alfabesini halka öğretmek için "başöğretmen" sıfatıyla yurt gezisine çıkmıştır. Bu süre zarfında halkın tepki ve ilgisi de yakından görülmüştür. Yaşanan tüm bu süreçten sonra 1 Kasım 1928'de TBMM'de kabul edilen Latin harflerine dayalı yeni Türk alfabesi 3 Kasım 1928'de 1353 sayılı kanunla Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Resmî Gazete'de yayımlanan Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun'un bazı maddeleri şunlardır:

Madde1- Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve ilişik cetvelde gösterilen harfler Türk harfleri adı ve hukuku ile kabul edilmiştir.

Madde2- Bu kanunun yayımı tarihinden itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde, bütün şirket, devlet ve özel müesseselerde Türk harfleri ile yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

Madde3- Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin devlet muamelatına uygulanması tarihi 1 Ocak 1929'u geçemez.

Madde5- 1 Ocak 1929'dan itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleri ile basılması mecburidir.

Madde9- Bütün okullarda Türkçe yapılan öğretimde Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle basılan kitaplarla öğretim yasaktır.

O dönemde genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yapı taşlarını oluşturan bu hususlar dilin en önemli öğreticileri ve kullanıcıları olan öğretmenler ve basın yayın mensupları için de temel kaidelerdir.

Yakın tarihimizde yapılan en büyük dil devrimi kuşkusuz yıllarca kullanılan Arap harflerine dayalı alfabenin yerine Latin harflerine dayalı alfabenin kullanılmaya başlanmasıdır. Standart bir konuşma dili için ise bir alfabenin, kullanıldığı dilin tüm telaffuz özelliklerini karşılaması gerekmektedir. Bu telaffuz özelliklerinin, yazı dilinde kullanılan alfabede tam olarak yansıtıldığını söylemek mümkün değildir. Bu konunun telaffuz eğitimi açısından ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

2.1.3. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 6. maddesinde, “Devlet memurları Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına sadakatle bağlı kalmak ve milletin hizmetinde Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını sadakatle uygulamak zorundadırlar.” ibaresi T.C. Anayasası hükümlerine uyulması zorunluluğunu dile getirmektedir.

Dil bir ulusun geleceğinin teminatıdır. Devlet Memurları Kanunu'nun 7. maddesinde “Devlet memurları her durumda devletin menfaatlerini korumak mecburiyetindedirler.” denilerek devletin menfaatinin gereği olan dil de bir anlamda teminat altına alınmıştır.

Bu hükümler, devlet memurları olan öğretmenlerin ve basın yayın çalışanlarının, spikerlerin, sunucuların, devlet sanatçıların, tiyatrocuların kısacası Türkçeyi bir araç olarak kullanan tüm kamu çalışanlarının sorumluluğuna işaret etmektedir.

2.1.4. Millî Eğitim Temel Kanunu

Türkçe eğitim ve öğretimin en önemli yasal dayanaklarından biri de 1739 sayılı ve 24/06/1973 tarihli Millî Eğitim Temel Kanunu'dur. Ülkemizde sistemli ve programlı eğitimin sağlandığı ana kurumlar geçmişten günümüze hep okullar olmuştur. Resmî, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri ise Millî Eğitimin amaçlarına uygunluğu

bakımından Millî Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir. Bu çalışmada, Millî Eğitim Kanunu'ndaki bazı hususlara yer vermek aynı zamanda bir eğitim kurumu olan TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamalarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 1. maddesinde kanunun kapsamı ortaya konularak; "Türk millî eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri, Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri" içine aldığı ifade edilmiştir.

2. maddede ise Türk millî eğitiminin genel amaçları belirtilmiştir. Bu genel amaçlar şunlardır:

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Görüldüğü gibi Millî Eğitim Temel Kanunu'nun ilgili maddelerinde Türk çocuklarının kazanması gereken nitelikler üzerinde durulmaktadır. Dil becerilerinin hangi temel ilkeler üzerine oturtulacağı da açık bir şekilde dile getirilmekte ve eğitimin her kademesinde millî

birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olan Türkçenin özellikleri bozulmadan öğretilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Bir dilin konuşma özellikleri o ülkedeki bölgelere göre farklılık gösterilebilir. Bu durum geniş bir kültürel yapıya sahip ülkemiz için de geçerlidir. Konuşmada ortaya çıkabilecek bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılması için eğitim kurumlarına büyük sorumluluk düşmektedir. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun sırasıyla 4 ve 5. maddelerinde "Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz." ve "Millî eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir." denilerek eğitim ihtiyacı olan tüm bireylerin hakları güvence altına alınmıştır.

İyi bir konuşma becerisine sahip olmak; yaşanan bölge, ailenin eğitim düzeyi, sosyokültürel yapı, sahip olunan sesli ve görsel materyaller, izlenen ve dinlenen radyo ve televizyon kanalları ile doğrudan ilgilidir. Bu anlamda devlet kurumlarının vatandaşlara iyi bir dil gelişimi için fırsat eşitliği sağlama sorumluluğu vardır. Bu fırsat eşitliği Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 8. Maddesinde "Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır." ifadesiyle belirtilmiştir.

Kanun'un 10. maddesinde "Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir." denilerek Türkçenin çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde zenginleşmesi amaçlanmıştır. Devamında ise "Bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır." denilmektedir. Kanun'da belirtilen bu unsurlar Türkçe öğretiminin dayanak noktalarını ortaya koymakta ve bu kapsamda kurumlara düşen sorumlulukları belirtmektedir.

Dil becerilerinin geliştirilmesi, etkili konuşma özelliklerinin kazandırılması yazılı kural ve yasal dayanaklarla beraber uygulamaya dönük materyallerle mümkündür. İyi bir konuşma becerisi için, iyi bir dinleme imkânı tanıyan radyo ve televizyonların önemi büyüktür. Millî Eğitim Temel Kanunu'nda doğrudan temas edilmese de bir devlet kurumu olarak TRT'ye dilin korunması ve dil becerilerinin geliştirilmesi konusunda büyük sorumluluklar düşmektedir.

Günümüzde geçmişe göre artan teknolojik gelişmelerle beraber eğitim ve öğretimde yeni araç gereçlerin kullanılması zorunluluk hâlini almıştır. Eğitimin hayat boyu, geniş bir alanda devam ettiği düşünülürse yararlanabilecek en etkili materyallerin geniş kitlelere en ucuz ve en

kısa yoldan ulaşabilecek materyaller olduğu görülür. Çağın ve toplumun ihtiyaçlarına göre eğitim araç gereçlerinin geliştirilmesi gerektiği de Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 13. maddesinde gerekçeleriyle birlikte ortaya konulmuştur: “Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımından teşvik edilir ve desteklenir.”

Dikkat edilmesi gereken bir başka önemli husus ise millî eğitimin amaçlarının sadece sistematik eğitimin yapıldığı okullarla sınırlı olmadığı, hayatın her alanında devam ettiğidir. 17. maddede “Millî eğitimin amaçları yalnız resmî ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.” denilerek geniş bir çerçeve çizilmiştir.

Televizyon ve radyo günümüzde hayatın her alanında ve her saatinde ulaşılabilen önemli araçlardır. Bu araçların millî eğitimin temel amaçları ile doğrudan ilişki hâlinde olması, radyo ve televizyonlarda etkili ve doğru bir Türkçe kullanılması, dil öğretimi alanında özellikle dinleme ve konuşma becerilerinin kazandırılmasında büyük bir yarar sağlayacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli bir kurumu olan TRT'nin, Türkçe öğretiminin yasal dayanaklarından ve ilgili bazı kanun ve inkılaplardan bağımsız olması düşünülemez. Aşağıda konumuz kapsamında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun tarihi, yapısı ve TRT'nin sorumlu bulunduğu, Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanında politikalarını yansıtan kanun maddelerine ilişkin bazı başlıklara yer verilmiştir.

2.2. TRT

TRT, Türkiye'nin kamu yayıncılığı yapmakla görevlendirilen tek yayın kuruluşudur. TRT'nin özerkliği ve yayınlarının tarafsız olması esastır.

TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamalarını görmek için kurumun tarihçesi, yayınları, yapılanması, görev ve sorumlulukları ile Türkçenin doğru kullanımını güvence altına almak için yasal dayanak oluşturan kanunları daha yakından incelenmelidir.

2.2.1. Tarihçe

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını gerçekleştirmek amacıyla, 1 Mayıs 1964'te, özel yasayla kurulmuştur. 1972'deki anayasa değişiklikleri ile kurum "tarafsız" bir kamu iktisadi kuruluşu olarak tanımlanmıştır.

1982 Anayasası hükümleri doğrultusunda, 1984 yılında Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu yeniden düzenlenmiştir. Anayasa'nın 133. maddesinin 1993'te değiştirilmesiyle özel radyo ve televizyon yayınları serbest bırakılırken, TRT'nin özerkliği de yeniden tesis edilmiştir. TRT bugün, özerkliği ve tarafsızlığı Anayasa'da hükme bağlanan, radyo, televizyon ve tüm medya araçlarından yayın yapan kamu hizmeti yayıncısı olarak hizmet vermektedir.

Türkiye'de radyo yayınları, ilk kez Türk Telsiz Telefon A.Ş.'ye bağlı olarak başlamıştır. 6 Mayıs 1927'de yayına başlayan İstanbul Radyosu'nun ardından 1928 yılında Ankara Radyosu'nun ilk yayınlarını yaptığı bilinmektedir. Sonraki süreçte ise Ankara ve İstanbul Radyoları 8 Eylül 1936 tarihinde PTT'ye devredilmiştir. II. Dünya Savaşı ile birlikte radyolar, yeni kurulan Matbuat Umum Müdürlüğüne (Basın Yayın ve Turizm/Enformasyon Genel Müdürlüğü) bağlanmıştır. 1950'de yayın hayatına İzmir Belediyesi'ne bağlı olarak başlayan İzmir Radyosu, 1953'ten itibaren Matbuat Umum Müdürlüğü bünyesinde yayınlarını sürdürmüştür.

1960'tan sonra sekiz ilde İl Radyoları kurulmuştur. 1964 yılından sonra TRT çatısı altında devam eden radyo yayınları, vericilerinin güçlendirilmesi ile daha geniş kitlelere hitap eder hâle getirilmiştir. 1974 yılında ise, TRT'nin merkez ve bölge radyolarının birleştirilmesiyle TRT-1, TRT-2 ve TRT-3 radyo yayınları hizmete girmiştir.

31 Ocak 1968'de Türkiye'nin ilk deneme televizyon yayını ise Ankara'da Mithatpaşa Stüdyosu'nda Mahmut Tali Öngören'in açılış konuşmasıyla başlarken; haftada 3 gün, üçer saat olarak başlayan deneme yayınları 1 yıl sonra haftada 4 güne çıkmıştır. 1970'de İzmir Televizyonu, ardından 1971'de İstanbul Televizyonu faaliyete geçmiştir.

1974 yılında televizyon yayınları haftanın her günü gerçekleştirilirken, yayınlar ülke nüfusunun %55'i (19 milyon) ve ülke yüzölçümünün %28'i tarafından izlenir hâle gelmiştir.

Dünyada iletişimin ve televizyon yayıncılığının hızla geliştiği bir dönemde Türkiye de bu sürece kayıtsız kalmamıştır. Bu süreçte TRT bünyesinde yeni televizyon kanallarının toplum

talebiyle hızla hizmete girdiği ve yayın saatlerinin artırıldığı görülmektedir. 1984 yılında ise tamamen renkli yayına geçilmiştir.

1986 yılında yayına başlayan, televizyonun ikinci kanalı TRT-2, 1987'de TRT-1 ile birlikte uydu yoluyla bütün Türkiye'ye ulaştırılmıştır. 1989'da TRT-3 ve GAP-TV'nin hizmete girmesiyle TRT'nin televizyon kanal sayısı 4'e çıkmıştır. 1990'da ise eğitim ağırlıklı TRT-4 ile Avrupa yaşayan Türk işçilerine yönelik TRT-INT, 1993'te Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik programların yer aldığı TRT-AVRASYA kanalı, 1995'te ise TBMM TV yayına başlamıştır.

2000'li yıllara yaklaşırken internet ağlarının ve internet kullanımının dünyada hızla yayıldığı görülmektedir. 1999 yılında TRT'nin internet sitesi, www.trt.net.tr adresi ile yayına başlayarak birçok noktaya ulaşmıştır.

Çocuk kanalları, dil ve zihin gelişimi açısından önemli bir sorumluluğu yerine getirmektedir. 1 Kasım 2008'de Türkiye'nin ilk ve tek yerli çocuk kanalı olma özelliği ile TRT Çocuk yayın hayatına başlamıştır.

1 Ocak 2009 tarihinde ise farklı dil ve lehçelerde yayın yapan kanal, TRT-6 (TRT Kurdî) hizmete gitmiştir.

20 Kasım 2008'de www.trt-world.com, 31 dilde haber yayını ile yeni medya hizmet ortamındaki yayıncılar arasında dünyada 5. sırada yer alırken, bugün Türkçenin yanı sıra 32 dilde dünya kamuoyuna bu adresten bilgi ve hizmet ulaştırılmaktadır.

21 Mart 2009 tarihinde Türkçenin konuşulduğu geniş coğrafyada dil ve kültür birliği korumak amacıyla TRT Avaz yayın hayatına başlamıştır.

TRT Türk, 8 Mayıs 2009 tarihinde uluslararası Türkçe haber ve kültür kanalı kimliğiyle yayınlarına başlamıştır. Aynı yıl hizmete başlayan TRT ANADOLU ise TRT ile Yerel ve Bölgesel Televizyonlar Birliği'nin ortaklaşa yayın yapacağı kanal olarak öngörülmüş daha sonra da TRT Diyanet kanalının yayınları bu frekans üzerinden seyircilere ulaştırılmıştır. 16 Kasım 2009'da yayına başlayan TRT Müzik, Türk müziğinin ve kültürünün geniş kitlelere ulaşmasına katkıda bulunmaktadır.

17 Ekim 2009'da yayına başlayan TRT Belgesel Kanalı Türkiye'yi; İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Türkçe ile beş farklı dilde dünyaya tanıtmayı amaçlamaktadır. 2009'da ayrıca Radyo 6, TRT Nağme, TRT Ankara Kent Radyosu, TRT Türkü ile TRT Avrupa FM radyoları yayına başlamıştır.

TRT'nin Euronews ile işbirliğine imza atması sonucu Euronews haber kanalı, Ocak 2010'da 9. dil olarak Türkçe yayına başlamıştır. Bu durum, Türkçenin geniş bir coğrafyada kitlelere ulaşmasına olanak tanırken özellikle Türkçeyi öğrenmek isteyen yabancılara önemli bir dinleme ve izleme kaynağı sunmuştur.

18 Mart 2010 tarihinde TRT Haber kanalı TRT 2'nin yerine yayın hayatına başlarken, Arapça yayın yapan TRT-“ETTÜRKİYYE” kanalı da 4 Nisan 2010 tarihinde izleyiciyle buluşmuştur.

Ağustos 2010'da yayına başlayan TRT Spor'u sırasıyla, 28 Ekim 2010'da test yayınından ulusal yayına geçen TRT 5 ANADOLU ve Ocak 2011'de çeşitli yaş gruplarına yönelik hazırlanan eğitim ve kültür programlarıyla teknoloji ve eğitim kanalı olan TRT Okul takip etmiştir.

TRT bugün 14 televizyon kanalı, 7 ulusal, 6 bölgesel, 2 uluslararası radyo kanalı, trt.net.tr ve trt-world.com üzerinden 35 dil ve lehçede internet hizmeti, teleteks ile "TeleVİZYON", "TRT Çocuk" ve dijital dergileriyle kamu yayıncılığı yapmaktadır.

İngilizce yayın yapacak olan TRT WORLD kanalının da test yayınları sürmektedir.

2.2.2. Yayın İlkeleri

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Türkçe eğitimi ve öğretimi alanındaki politika uygulamaları ile bu çerçevede yayın ilkeleri, TRT mevzuatında yer alan ilgili kanun maddeleriyle yasal bir zemine oturtulmuştur.

2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu'nun 5. maddesine göre Türkiye Radyo Televizyon Kurumu yayın ilkeleri kapsamlı bir şekilde sıralanmıştır.

Söz konusu Kanun'un 5. maddesinin (a) bendinde “Anayasanın sözüne ve ruhuna bağlı olmak; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, millî egemenliği, Cumhuriyeti, kamu düzenini, genel asayiş, kamu yararını korumak ve kollamak” ifadesiyle TRT'nin yayın esaslarının aynı zamanda Anayasa'nın çizdiği esaslardan bağımsız olmadığı özellikle vurgulanmıştır. Anayasa'da belirtilen dil bütünlüğü, eğitim öğretim hakkı, fırsat eşitliği gibi hususlar bu bentle doğrudan ilişkilendirilebilir. (f) bendinde geçen “Türk millî eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak” ifadesiyle TRT'nin yayın esaslarının Millî Eğitim Temel Kanunu'ndan bağımsız olmadığı görülmektedir. Millî eğitimin temel esaslarından biri Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan

öğretilmesine önem verilmesidir. Millî eğitimin amaçları ise yalnızca resmî ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. TRT resmî ve özel eğitim kurumları dışında geniş kitlelere ulaşarak Türkçe eğitim ve öğretimi alanında önemli bir rol üstlenmektedir.

Yayın esaslarının (g) bendinde ise kurumun radyo, televizyon ve diğer iletişim araçlarında kullanılacak Türkçenin “kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe” olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu esasın titizlikle uygulanması için kurum çalışanlarının dil konusundaki hassasiyeti büyük bir önem taşımaktadır. Kurum bünyesinde dil kullanımının denetlenmesi ve kurumda çalışan yayıncıların iyi bir dil eğitimine tabi tutulması TRT’nin sorumlulukları arasındadır.

İlgili yayın ilkelerinden anlaşılacağı üzere TRT’nin Türkçe politika ve uygulamaları Anayasa’dan, Millî Eğitim Temel Kanunu’ndan bağımsız düşünülemez. Uygulamalara ilişkin pratik tecrübeler de ilerleyen bölümlerde yer verilmiştir.

2.2.3. Görevleri

Belli yayın ilkeleri olan TRT, bu ilkelerle beraber bazı görevleri de yerine getirmekle sorumludur. 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu’nun 9. maddesine göre Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun bazı görevleri şunlardır:

“a)Radyo ve televizyon yayınları için haber toplama ve program yayın ve yapımı maksatlarıyla gerekli birimleri oluşturmak,

b)Türkiye sınırları içinde yayın yapan yerel, bölgesel, ulusal radyo ve televizyon kurum ve kuruluşları ile sözleşme, anlaşma ve protokoller imza etmek; ayrıca Başbakanlığın onayını alarak gerektiğinde uluslararası radyo ve televizyon kurum ve kuruluşları ile anlaşma, sözleşme ve protokoller imza etmek,

c) Yurt içine yapılacak; haber, kültür, bilim, sanat, eğlence ve benzeri türlerde eğitici, aydınlatıcı ve eğlendirici nitelikte her türlü yayınlarla;

1. Atatürk ilke ve inkılaplarının kökleşmesine, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören millî hedeflerin gerçekleşmesine,
2. Devletin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı ve Atatürk

Milliyetçiliğine dayanan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerinin korunmasına ve güçlendirilmesine,

3. Millî eğitim ve millî kültürün geliştirilmesine,

4. Kamuoyunun Anayasa ilkeleri doğrultusunda serbestçe ve sağlıklı bir şekilde oluşmasına yardımcı olmak.

d) Yurt dışına yapılacak yayınlarla;

1. Devletin her alanda tanıtılmasına,

2. Yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinin sürdürülmesine yardımcı olmak.”

TRT radyo ve televizyon yayınlarıyla haber ve program hizmetleri vermektedir. Bu görevler yerine getirilirken yurt içinde ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla görüşülüp sözleşmeler yapılmaktadır. Gerek duyulması hâlinde uluslararası adımlar atılmakta, sözleşme ve protokoller imzalanmaktadır.

Yurt içinde yapılan yayınlarda “kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe” kullanmak esasının dışına çıkmadan, millî eğitim ve millî kültürün geliştirilmesi görevlerinin yerine getirilmesi amaçlanmaktadır.

Dikkate değer bir başka görev ve sorumluk da yayınların yurt dışına ulaştırılmasıdır. Bu hizmet yurt dışında yaşayan Türklerin kültürel, dil ve eğitim alanındaki ilişkilerini sürdürmesine olanak tanıdığı gibi, yabancıların da Türk kültürüne ve Türk diline olan ilgilerini artırmaktadır. Birer görsel ve işitsel materyal olan televizyon ve radyo, Türkçenin yabancılara öğretilmesi alanında da önemli bir görevi üstlenmektedir.

2.3. İlgili Kanunlar

1 Mayıs 1964 tarihinde özel yasayla özerk tüzel bir kişiliğe sahip olarak kurulan TRT, 1972 yılında yapılan anayasa değişiklikleri ile tarafsız bir kamu iktisadi kuruluşu olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de radyo ve televizyon hizmetleri ile ilgi şartlar Anayasa’da belirtilmiştir. TRT, başta anayasa olmak üzere, mevzuatını şekillendiren kanunlara uymakla yükümlüdür. TRT’nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamaları da bu kanunlardan bağımsız düşünülemez.

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nda TRT'nin yapısı, işleyişi, yayın ilkeleri, görevleri belirtilirken Türk millî eğitiminin genel amaçları, temel ilkeleri ve millî kültürün geliştirilmesi de göz önünde bulundurulmuştur. Türkçenin özelliklerinin korunması; kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanılması esas alınmıştır.

İlgili kanunlarda dil güvence altına alınırken TRT'nin yayın ilkelerinin Türk millî eğitiminin genel amaçları, temel ilkeleri ve millî kültürün geliştirilmesinden bağımsız olmadığı belirtilmiştir. Aşağıda Anayasa'nın ilgili maddesi, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun konuyla ilgili detayları üzerinde durulmuştur.

2.3.1. Anayasa'nın İlgili Maddesi

Anayasa'nın 133. maddesinde “Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.” denilerek yasal sınırlar vurgulanmış, kurulacak istasyonların gerekli şartları taşıması gerektiği belirtilmiştir.

2005 yılında yapılan değişikliklerle; Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları ile ilgili maddenin kapsamı genişletilmiştir.

Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan TRT ile kamu tüzel kişilerden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

2.3.2. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

TRT'nin dil kullanımı ile ilgili yasal dayanaklarından biri 20 Nisan 1994'te yürürlüğe giren ve hâlen yürürlükte olan 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun'dur. Bu Kanun'un amacı, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesine ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir. Kanun'un kapsadığı hususlar ise; her türlü teknik, usul ve araçlarla yurt içine ve dışına yapılan radyo ve televizyon yayınları şeklinde ifade edilmiştir.

Amaç ve kapsam ifade edildikten sonra Kanun'un 3. maddesinde, yayınların seyirciye ya da dinleyiciye ulaşmasına kadar geçen süreçte yer alan radyo yayını, televizyon yayını, TV kanalı, yayıncı, program hizmeti, iletişim ortamı gibi ifade ve kavramlar tanımlanmıştır.

Kanun’da dil ile ilgili oldukça kapsamlı düzenlemelere yer verilmiştir. Yayın İlkeleri başlığı altındaki 5. maddede yer alan düzenleme şu şekildedir:

“Türkçeyi aşırılığa kaçmadan, özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanmak, millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak...”

Kanun’da “Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi” ile Türkçenin aşırıya kaçmayacak şekilde “özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili hâlinde gelişmesinin sağlanması” da yayın ilkeleri şeklinde sıralanmıştır.

3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun ve ilgili diğer kanunlar TRT çalışanlarına ve yayıncılarına büyük sorumluluk yükleyen anlayışla düzenlenmiştir. Türkçenin doğru düzgün konuşulması, dinamik bir yapıda dil gelişiminin sağlanması, teknolojik ve toplumsal gelişmeye açık bir dil yapısının oluşturulması bu sorumluluklardan sadece bazılarıdır. Kanun ile ilgili olarak çıkarılan Reklam Yayın İlkeleri ve Usulleri ile Reklam Gelirleri Üst Paylarının Ödenmesi Hakkındaki Yönetmelik ile Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmelik’te de bu konuda ayrıntılı düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Reklam yayınlarının da Kanun’da belirtilen sorumluluk anlayışıyla hazırlanması gerekmektedir.

2.3.3. 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu

TRT’de Türkçe kullanımının yasal dayanaklarından biri de 1983 yılında yürürlüğe giren 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’dur. Kanun’un Yayın Esasları başlığında dil ile ilgili hususlar detaylı bir şekilde düzenlenmiştir.

Kanun’un amacı, radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yapılan yayınların düzenlenmesine ve özerkliği, tarafsızlığı Anayasa’da hükme bağlanan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.

2954 sayılı Kanun’un Yayın İlkeleri bölümünde “Yayınlarda, Türk milletinin bütünü tarafından kolaylıkla anlaşılacak şekilde, dilde eski ve yeni aşırılıklardan kaçınılmasına ve standart Türkçe konuşma esaslarına uyulmasına özen gösterilecektir. Bu hususta Türk Dil

Kurumunun tespit ettiği esaslar göz önünde bulundurulacaktır.” denilerek standart Türkçenin korunmasına ve bu bağlamda Türk Dil Kurumunun çalışmalarının da esas alınmasına işaret edilmiştir.

Kanun’un 5. maddesinde “kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak”, “genel ahlakın gereklerini, millî gelenekleri ve manevi değerleri gözetmek”, “Türk millî eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak” esasları sıralanmıştır.

Yukarıda görüldüğü gibi TRT’nin dil politikasının çerçevesi ilgili kanunlarla ortaya konulmuştur. Bazı dönemlerde ise yöneticilerin bireysel tutumları TRT’nin dil politikası üzerinde belirleyici olmuştur. Aziz (1998, s. 185), bu durumu şöyle anlatmaktadır:

Doğın Kasaroğlu’nun TRT Haber Merkezi görevinde bulunduğu 70’li yıllarda habercilerin haber bültenlerini hazırlarken hangi sözcükleri kullanmalarının doğru olacağı konusunda, bir anlamda eğitimleri yapılmıştı. Daha sonra dil ile ilgili bir liste Nevzat Yalçıntaş’ın kısa Genel Müdürlüğü sırasında yayımlanmış ancak uygulanamamıştır. Bu konuda yankıları en fazla olan genelge, TRT Yönetim Kurulu’nun 9 Ocak 1985 tarihinde çıkardığı bir genelgedir. Hazırlanan bir komisyon raporunu değerlendiren TRT Yönetim Kurulu, bu raporda önerilen 205 sözcüğün TRT yayınlarında kullanılmamasını kabul ederek bununla ilgili bir genelge yayınladı. Bu Genelge, daha sonra, 1 Haziran 1985 tarihinde bu kez, dışardan hazırlanıp gelen reklamlara da uygulandı. Bu sözcükler, genel olarak Türk Dil Kurumu’nun kabul ettiğı, Türkçe ses uyumuna uygun yeni sözcüklerdi. Kuşkusuz bu yasak sözcüklerin TRT içinde ve kamuoyunda uzun süren tepkiler oldu ve Cem Duna’nın TRT Genel Müdürü olması ile 6 Nisan 1988 tarihinde yürürlükten kaldırıldı.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’nun 8. maddesinde ise “Tarafsız bir kamu tüzel kişiliğine sahip Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu kurulmuştur. Kısa adı TRT’dir. Merkezi Ankara’dadır.” ifadesiyle TRT’nin kuruluşu belirtilmiş ve 9. maddeyle görevleri sıralanmıştır. Bu görevlerin başında ise yurt içine yapılacak haber, kültür, bilim, sanat, eğlence ve benzeri türlerde eğitici, aydınlatıcı ve eğlendirici nitelikte her türlü yayınlarla “millî eğitim ve millî kültürün geliştirilmesi” amaçlanmıştır. Yurt dışına yapılacak yayınlarla da “devletin her alanda tanıtılmasına”, “yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinin sürdürülmesine yardımcı olmak” görev ve sorumluluk olarak belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi TRT yayınlarında kullanılan dil, yasal düzenlemelerle belirlenmiş, bu dilin Millî Eğitimin amaçlarıyla da uyum içinde olması gerektiğı ifade edilmiştir.

TRT’de denetim mekanizmasının sadece yöneticilerden ve yasal zorunluluklardan ibaret olmadığı, her dönemde TRT’nin çok dikkatli bir seyirci ve dinleyici kitlesinin olduğu ve yayınlarda oluşan hataların bu seyirci ve dinleyiciler tarafından tespit edilip bildirildiğı de unutulmamalıdır.

2.4. TRT'nin Yayınları

TRT, özerkliği Anayasa'da hükme bağlanan radyo, televizyon ve tüm medya araçlarından yayın yapan kamu yayıncısı olarak hizmet vermektedir. Etkili kitle iletişim araçlarıyla TRT, toplumun tamamını kapsayacak şekilde mesajlar verebilecek bir ağı sahiptir. Kitle iletişim araçlarına sahip her birey, bu mesajların temel alıcısıdır. Yayın ağının ulaştığı yerlerde toplumun belli ölçülerde bu mesajlara açık olduğu kaçınılmaz bir gerçektir.

Kitle iletişim araçlarının yaptığı yayınlar ve verdiği mesajlar topluma dil ile aktarılır. Hedef kitle ile olan iletişim, dilin doğru kullanılmasıyla mümkündür. Radyo ve televizyonlarda yani sözlü ve görsel basında dilin aktarımı konuşma ile mümkünken yazılı basında dil aktarımı yazı ile yapılmaktadır. Radyo ve televizyon yayınları için genellikle “sözlü basın” kavramı kullanılmaktadır. Bu kavrama özellikle televizyonun işlevi ile beraber “görsel basın” ifadesini de eklemek mümkündür. Radyo ve televizyonlarda dil kullanımı “ses” ile sağlanır. Sesin bir sonraki basamağı ise sözdür. Kitle iletişim araçlarında sözün yani dilin konuşma özelliklerinin bireylere doğru aktarılması özel bir çaba ve titiz bir yayıncılık anlayışı gerektirmektedir.

Yazılı basın olarak bilinen gazeteler, dergiler, günümüzde yaygınlaşan dijital dergiler, internet siteleri ve sosyal medya araçlarında dilin kullanımı sözlü basına göre farklılık gösterebilir. Yazılı basında yazım kurallarının uygulanışı, dil bilgisi kuralları, kullanılan sözcük ve tümceler etkili bir ifade ve anlatım için yeterli olabilir; ancak “ses”in temel araç olduğu radyo ve televizyonlarda standart konuşma dilinin özelliklerinin iyi konuşmacılar tarafından dikkatle kullanılması gerekliliği vardır.

Toplumun neredeyse tamamının ulaşabildiği ve mesajlarına açık konumda olduğu kitle iletişim araçlarında kullanılan dil, bireylerin “dinleme”, “konuşma”, “okuma” ve “yazma” becerileri üzerinde de doğrudan etkili olabilmektedir.

TRT geniş bir yelpazede hem yurt içi hem yurt dışı yayınlar yapmaktır. Geçmişten günümüze ilk yayınlarından itibaren TRT, önce radyo daha sonra radyo ile beraber televizyon yayınlarını sürdürmektedir. Gelişen teknolojiyle beraber TRT çatısı altında internet sayfaları, dergiler, dijital dergiler ve sosyal medya araçları hizmet vermektedir.

Bu kapsamda aşağıda TRT yayınları ve bu yayınların TRT'nin dil politikasına etkileri üzerinde durulmuştur.

2.4.1. Televizyon

Çok sayıda ulusal ve bölgesel televizyon kanalının bulunduğu yayın ortamında, Türkiye ve dünyaya yayın yapan TRT, haber, eğitim, kültür, belgesel, drama, spor, müzik ve eğlence yayınlarıyla Anadolu'nun tamamına ve sınır ötesine ulaşarak, her yaş grubundan izleyiciye hitap etmektedir.

TRT yayınları; çeşitli yaş, meslek, eğitim ve kültür seviyesindeki seyircilere anında haber vermeyi; onların eğitim, kültür ve dil gelişimlerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Bugün TRT bünyesinde on dört televizyon kanalı yayın yapmaktadır. İngilizce yayın yapacak olan TRT World kanalının da test yayınları sürmektedir. Yayınların Türkçe yapıldığı kanallar, Türkçenin yurt içinde ve yurt dışında öğretilmesini, doğru kullanılmasını ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

Televizyonda dilin temel aktarım aracı sözdür. Radyoda da sözcükler ses vasıtasıyla konuşma olarak aktarılır. Radyoda sestten başka aktarım aracı yokken televizyonda ise sözel iletilere görsel iletilerle destek sağlanır. Televizyonda görsel unsurlarla desteklenen ses, verilmek istenen mesajın etkisini daha da artırabilmektedir.

Sözselsel iletilerin ses yolu ile aktarılmasında konuşma dilinin kullanılması gerekir. Türkçede radyo ve televizyonlarda kullanılan konuşma dili, yazı dilinden bazı farklılıklar gösterebilmektedir. Dinleme, konuşma yoluyla kurulan iletişimin ilk basamağıdır. Televizyonlarının karşısında bulunan insanlar iletişimin ilk basamağı olan dinlemeye açık konumdadırlar. Dinleme çaba gerektiren bilinçli bir süreç olduğu gibi dinleme esnasında bir ileti, bu iletinin birey tarafından duyulması ve aynı zamanda duyulan iletinin anlamlandırılması, gerekmektedir. İyi bir dinleyici, iyi bir konuşmacı olmanın ilk adımını atmıştır. Günlük hayatın her anında kolayca ulaşılabilen televizyon, etkili dinleme ve etkili konuşma özelliklerinin kazandırılmasında önemli bir araçtır. TRT televizyon kanalları diğer iletişim araçları ile beraber yukarıda da değinilen yasal dayanakları ve kurum kültürüyle standart konuşma özelliklerini halka ulaştırmakla yükümlüdür.

TRT televizyon kanallarıyla, mesaj ve yayınlarını aktarmak için kullanacağı dili saptarken birtakım somut ölçütlere göre hareket etmektedir. Bu ölçütler hedef kitlenin ilgi ve nitelikleriyle doğrudan ilişkilidir. Yayınlarda kullanılan dil de yetişkinlere, çocuklara göre farklılık gösterebilmektedir. Yayınların ulaştığı kitlenin sosyokültürel ve sosyoekonomik düzeylerinin farklı olması, yaş gruplarının ve ilgi alanlarının değişmesi TRT bünyesinde

yayın yapan televizyon kanalı sayısının artmasına ve tematik kanalların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu kanalların ilk görevi, mesajını hedef kitlesine onun anlayabileceği bir dil ile aktarırken standart Türkçenin konuşma özelliklerine dikkat etmektir. Mesaj aktarımında önemli bir yere sahip olan konuşma dili, bir ülkede bölgeden bölgeye farklılık gösterse bile televizyon kanallarında ve tüm kitle iletişim araçlarında standart bir yapıda kullanılmalıdır. Bir dilin konuşulduğu tüm bölgelerde bölgesel konuşma farklılıkları, ancak bu şekilde, ortak bir konuşma dilinin hedef kitleye ulaştırılmasıyla aşılabılır.

TRT televizyon kanalları, hedef kitleleri farklı olsa da standart konuşma dilinin özelliklerini korumak ve kullanmakla yükümlüdür.

TRT bünyesinde TRT-1aile kanalı formatında; eğitim, kültür, drama, müzik, eğlence, spor ve haber programlarının bulunduğu yayınlar yaparken; TRT HABER, TRT'nin yirmi dört saat yayın yapan haber kanalıdır. TRT-TÜRK, uydu üzerinden dünyaya ağırlıklı olarak Türkçe yayın yapmaktadır. TRT Spor ise ulusal ve uluslararası tüm spor müsabakalarını ve organizasyonları, canlı ya da banttan ekranına taşımaktadır. TRT AVAZ Ortadoğu'dan Kafkaslara 27 ülke ve 13 muhtar cumhuriyette yaklaşık 250 milyon nüfuslu coğrafyaya hitap etmektedir.

Çocuklara televizyon vasıtasıyla etkili ve doğru bir Türkçenin ulaştırılması, kültürel değerlerin eğlenceli bir şekilde doğru aktarılması büyük bir toplumsal sorumluluktur. Çocuk kanalları, Türkçenin dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin çocuklara kazandırılmasında önemli bir sorumluluğu yerine getirmektedir. TRT Çocuk, pedagojik normlarla Türk dilinin ve kültürünün doğru bir şekilde tanıtılmasını, çocukların eğlenerek eğitilmesini ve bilinçlenmesini amaçlanmaktadır. TRT Okul kanalında da çeşitli yaş gruplarına yönelik eğitim-kültür programları yayımlanmaktadır. Seyircilerin istedikleri saatte eğitim veren kanallara ulaşabilmeleri onlara “hayat boyu öğrenme” olanağı verdiği gibi kendi dil gelişimine de olumlu katkı sağlamaktadır.

Televizyon ve radyo yayınlarının toplum üzerinde bıraktığı geniş etkiler göz önünde bulundurularak standart bir konuşma ile ortak bir dil politikası belirlenmesi mümkündür. Geniş yayın ağıyla uzun yıllar Türkiye'deki yayıncılığı tekelinde bulunduran TRT'nin bu anlamdaki yayın tecrübeleri diğer özel yayın kuruluşları tarafından da örnek alınabilir. Doğru ve etkili bir konuşma diliyle Türkçenin özellikle dinleme ve konuşma becerilerinin kazandırılmasında televizyon ucuz ve ulaşılması kolay ortak bir materyal olarak kullanılabilir.

2.4.2. Radyo

20. yüzyılın başlarından itibaren radyo, dünyada hızla yayılma göstermiştir. Düzenli radyo yayınları Avrupa’da ve ABD’de Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlamıştır. Henüz Birinci Dünya Savaşı sürerken radyonun propaganda amacı ile Rusya’da Troçki tarafından kullanıldığını bilinmektedir (Bahadır, 1998). Türkiye’de ise radyo yayınları, ilk kez 6 Mayıs 1927’de Türk Telsiz Telefon A.Ş.’ye bağlı olarak başlamıştır. İstanbul’da başlayan bu yayınların ardından 1928 yılında da Ankara Radyosu ilk yayınlarını yapmıştır. 1964 yılında farklı illerde hizmet veren radyolar TRT’nin kurulmasıyla, kurumsal bir kimlik ve yayın disipliniyle yayınlarını sürdürmüştür.

TRT radyoları bünyesinde; Radyo 1, TRT FM, Radyo 3, Radyo 4, TRT Türkü, TRT Nağme, TRT Radyo Haber dinleyicilere ulaşmaktadır. Müzik, haber, bilim, sanat, edebiyat, tiyatro, spor, çevre, ekonomi, magazin gibi birçok alanda yayın yapan bu kanallar dil ve kültür hizmeti yerine getirmektedir. TRT Antalya Radyosu, TRT Çukurova Radyosu, TRT GAP-Diyarbakır Radyosu, TRT Erzurum ve Trabzon radyoları da bulundukları bölgelerde yayınlarını sürdürmektedir.

Bu radyolara ek olarak; TRT AVRUPA FM, TSR (Türkiye’nin Sesi Radyosu), TRT VOT EAST, TRT VOT WORLD ve TRT VOT WEST kanal ve frekanslarıyla yurt dışına, dünyanın farklı noktalarına, Türkçe ve Türkiye ile ilgili yayınlar yapılmaktadır.

Radyonun diğer kitle iletişim araçları karşısındaki en karakteristik özelliği iletilerin sadece ses vasıtasıyla dinleyicilere ulaşmasıdır. İletinin algılanmasında sestten başka unsur yoktur. İnsan beyninde biçimlenen bu ses, sesin yapısı, vurgusu, Türkçenin doğru ve etkili kullanılması ile anlam kazanmaktadır.

Bir iletişim vasıtası olan radyonun toplum ve toplum dili üzerindeki etkisini göz ardı etmek mümkün değildir. Günümüzde radyo karşısında her ne kadar görsel iletişim araçları tercih edilse de radyo dinleyicilerin sayısı azımsanmayacak düzeydedir. Radyonun bu etki alanından faydalanarak kullanılacak doğru dil, bireylerin “dinleme” ve “konuşma” becerilerinin gelişimine büyük katkı sağlayacaktır.

Bireyin, radyonun düğmesine basıp dinlemesi bilinçli bir eylem olarak başlamaktadır. Radyoda ya da televizyonda bilinçli olarak duyulan doğru sesler taklit edilerek etkili bir konuşmanın ilk adımı atılabilir. Ancak konuşmanın karşılıklı bir etkinlik olduğu da unutulmamalıdır. Konuşma eyleminde en az bir gönderen ile bir alıcının bulunması

gerekmektedir. Taşer’egöre (2012, s. 207); her ne kadar konuşan dinleyenden daha etken ise de bundan konuşma eyleminde alıcının edilgen bir rol oynadığı sonucunu çıkarmak yanlışır.

Dilin kitle iletişimde özellikle radyo ve televizyonlarda kullanılması, kitle iletişim araçlarında dilin işlevinin ne olması gerektiği konusunda bir hassasiyeti de beraberinde getirmektedir. Dil, sadece mesajları aktaran bir araçtan ziyade toplumda standart bir konuşma dilinin oluşturulması ve korunması açısından dikkat edilmesi gereken bir olgudur. Görsel ve işitsel basın yani radyolar ve televizyonlar standart Türkçenin toplumun tüm kesimine eşit olanaklarla ulaştırılması için en yaygın, en ucuz ve en etkili araçlardır. Bu anlamda radyo ve televizyonlarda doğru ve etkili bir dil kullanımı Türkçe öğretimine de büyük bir katkı sağlayacaktır. TRT radyo ve televizyon kanallarında yayımlanan programlar ve haber bültenleri canlı ya da banttan öğrencilere dinletilerek belli sorular eşliğinde Türkçenin dinleme, konuşma, anlama becerileri alanlarında etkinlikler yaptırılması ve Türkçenin doğru kullanım özelliklerine dikkat çekilmesi, kitle iletişim araçlarının Türkçe öğretiminde daha aktif bir konuma gelmesini sağlayacaktır.

2.4.3. İnternet, Sosyal Medya ve Dergiler

Dünyada ve ülkemizde gelişen internet ağı bilgi paylaşımını ve iletişimi daha hızlı ve daha pratik bir hâle getirmiştir. TRT, radyo ve televizyon yayınları dışında gelişen teknolojik olanaklarla beraber yayın ağında yeni araçlara da yer vermektedir. Bu kapsamda aşağıda TRT’nin internet sitelerine, dergilerine ve dijital dergilere yer verilmiştir.

İnternet kullanıcıları, www.trt.net.tr adresinde TRT ile ilgili tüm bilgilere interaktif olarak ulaşabilmektedir. TRT’nin tüm canlı yayınlarına ve daha önce yapılmış programlara ait kayıtlara ulaşma imkânı sağlayan www.trt.net.tr; haber, spor ve kültür yayınlarıyla önemli bir yayın aracıdır. Bu sitede, TRT’nin tüm kanallarına ait sitelere ulaşılacak linkler de mevcuttur.

TRT radyo ve televizyon kanallarında yayımlanan birçok program www.trt.net.tr adresinde kullanıcıların ulaşabileceği şekilde paylaşımına sunulmaktadır. Kimi zaman metinleri de yayımlanan programlar ve haber bültenleri, sesli kayıtlarıyla beraber dinleme, konuşma, okuma ve anlama becerilerini geliştirecek materyaller olarak kullanılabilir. Bu tür uygulamaların dünyada örnekleri mevcuttur. Örneğin; İngiliz yayın kuruluşu BBC, internet sitesinde “learningenglish” bölümüne yayımladığı haber bültenlerinin metinlerini de koymakta, bazı kelimelerin anlamlarını ve gramer kurallarını ayrı bir başlık altında

belirtmekte ve dinleme-konuşma-okuma-anlamaya yönelik sorularla bu metinleri İngilizce öğrenmek isteyenler için ulaşımı kolay materyaller şeklinde düzenlemektedir. TRT'nin internet sitesinde yayımlanan haber ve program videoları, buna benzer bir uygulama ile standart Türkçenin öğretilip korunması ve Türkçenin yabancılara öğretilmesi için kullanılabilir.

www.trt.net.tr sitesinde Podcast sistemiyle kullanıcıya istediği televizyon ya da radyo programını bilgisayarına indirerek izleme ve dinleme olanağı sunulurken, Streaming sistemi sayesinde seslere ve görüntülere, veri bilgisayara indirilmeden de ulaşılabilir.

Televizyon, radyo, gazete, dergi gibi okuduğumuz, dinlediğimiz ve izlediğimiz iletişim araçları medya diye tanımlanmaktadır. Sosyal medya ise, medya içeriğinin oluşturulması, paylaşılması ve yorumlanması açısından büyük bir etki alanına sahiptir. TRT de “facebook” ve “twitter” kurumsal hesaplarıyla, etkinliklerini, haber ve programlarının metin ve içeriklerini çok sayıda kullanıcıya ulaştırmaktadır.

TRT'nin haber-aktüalite dergisi TeleVİZYON, süreli yayınlarından olan ve Türkiye'nin ilk radyo dergisi olma özelliğini taşıyan Radyovizyon ile TRT ÇOCUK dergileri farklı yaş ve okuyucu profillerine hitap edecek şekilde hizmet vermektedir. İnternetin, akıllı telefonların ve tablet bilgisayarların gelişmesiyle TRT yayın araçları arasına dijital dergi uygulamalarını da eklemiştir. TRT TELEVİZYON, TRT HABER, TRT RADYO, TRT TÜRK, TRT SPOR ve TRT'nin çeşitli program ve dizilerine ait uygulamalar Apple Store ve Android Store'dan kullanıcılara ulaştırılmaktadır.

TRT bünyesinde, “TRT Akademi Dergisi” adında akademik hakemli bir derginin çıkarılması için de ön çalışmalar tamamlanmıştır. Derginin birinci sayısı yakında okuyucuyla buluşacaktır. TRT Akademi Dergisi'nin Türkiye kamuoyuna ve akademik hayatına olan kurumsal sorumluluğunun bir ürünü olması hedeflenmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Yapılacak çalışmalarda kullanılacak yöntemin doğru tespit edilmesi ve uygulanması çalışmanın kolay ilerlemesini ve ifade edilmek istenenlerin de detaylı bir şekilde aktarılmasını sağlayacaktır.

Bilimsel olan her türlü çalışma, bulguların deneysel gerekçelerini göstermek için belli standart ve yöntemleri içerir. Bu standart ve yöntemleri belirtmek için bilimsel yöntem ifadesi kullanılır (Büyüköztürk vd., 2010, s. 6).

Araştırmanın yönteminin tanıtıldığı bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme ve analizi başlıkları altında bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamalarının tespit edilmeye çalışıldığı bu çalışmada; genel araştırma türlerinden betimsel araştırma yöntemi kullanılırken nitel bir çalışma yürütülmüştür. Bir araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir (Karasar, 2003, s. 77).

Araştırmanın amaçları doğrultusunda tarama modeline başvurulmuş; görüşme, yazışma, belge ve arşiv taramalarının yanı sıra içerik analizi kullanılmıştır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Tarama çalışmaları, araştırmacının bağımsız değişkenler üzerinde değişiklik yapmadığı, bağımsız değişkenler olan kişisel ve psikolojik özelliklerle görüş, tutum ve performans arasındaki ilişkiyi araştırır. Bu noktada konuyla ilgili

olarak yapılan çalışmalar, TRT bünyesinde basılan kitaplar, eğitim programları, yürürlükte bulunan kanunlar, yönetmelikler, kayıt ve belgeler taranmıştır.

TRT bünyesinde Türkçe eğitimi alanında yürütülen politikalar, yapılan çalışmalar ve spikerlerin eğitiminde başvuru alan uygulamalar geçmiş dönemlerde arşivlenmediği ve bu eğitimlerle ilgili yazılı bir kaynak olmadığı için bu alandaki detaylı bilgiler eski TRT spikerleriyle yapılan görüşme, röportaj ve yazışma vasıtasıyla elde edilmiştir.

Görüşme yönteminin iyi tarafları şöyle sıralanabilir:

1. Her konuda istenildiği kadar ayrıntıya gidilebilir.
2. Araştırmacıya geniş bir inisiyatif tanır.
3. Anlaşılmayan sorunlar konusunda ek açıklamalar yapılabilir.
4. Karşılıklı olarak konuşulduğu için mülakata katılmama oranı oldukça düşüktür.
5. Diğer anket yöntemlerine göre daha doğru veriler elde edilebilir.

Bu yöntemin olumsuz sayılabilecek yönleri ise şunlardır:

1. Soru sayısı ve görüşme süresi istenildiği kadar uzun tutulamaz.
2. Randevu almak zordur.
3. Cevap veren kişi mülakatı amaç dışına saptırabilir.

Çalışma kapsamında röportaj yapılan spikerlerin farklı şehirlerde olması, TRT'de aktif olarak çalışan spikerlerin farklı birimlerde görev almaları görüşme sürecini uzatmış ve zorlaştırmıştır. Görüşülen spikerlerin TRT'de farklı dönemlerde eğitim almaları aynı sorulara farklı cevaplar verilmisi durumunu ortaya çıkarmıştır.

Çalışmamız içerisinde görüşmenin zor ve ulaşımın güç olduğu bazı kişilerle de yazışma (mektup, e-posta) yoluyla iletişime geçilmiş ve söz konusu kişilerden veriler bu yolla toplanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmamızın evrenini TRT spikerlerinin eğitiminde kullanılan programlar, uygulamalarda kullanılan haber ve program metinleri ve TRT bünyesinde yapılan yazılı ve sözlü çalışmalar oluşturmaktadır.

Örneklem kapsamında TRT spikerlerinin yetiştirilmesi için 2009, 2010, 2011 yıllarında uygulanan eğitim programları bir araya getirilmiştir. Önceki yıllara ilişkin eğitim programları arşivlenmediği için o dönemle ilgili röportaj yapılan spikerlerin seçimi oransız

eleman örnekleme yoluyla yapılmıştır. Karasar'a (2009, s. 113) göre oransız eleman örnekleme, evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları örnekleme türüdür. Buna basit tesadüfi örnekleme, yalın örnekleme, yansız örnekleme gibi adlar da verilmektedir. Bu anlamda görüşülen spikerlerin seçimi tesadüfi olarak yapılmış ve özel bir kriter gözetilmemiştir.

Araştırma sürecinde elde edilen spiker yetiştirme program içerikleri, röportaj deşifreleri/metinleri, haber- program metinleri ve konuyla ilgi yapılan çalışmalar bir araya getirilmiş ve Türkçenin özellikle konuşma becerisinin geliştirilmesinde örnek içerik oluşturulmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmamızda ilk olarak belge ve arşiv tarama yöntemleriyle TRT bünyesinde bu alanda yapılan çalışmalar incelenmiştir. İçerik analizi yöntemiyle bu çalışmalar belli başlıklar altında tasnif edilmiş ve incelenmiştir. İlgili yayınlar literatür taraması yapıldıktan sonra TRT Kütüphanesinden, YÖK Ulusal Tez Merkezinden, Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesinden ve akademik çalışmaların arşivlendiği diğer üniversite kütüphanelerinden elde edilmiştir.

“TRT’nin Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Alanındaki Politika ve Uygulamaları” başlıklı bu çalışma kapsamında analiz ve değerlendirme yapılmak üzere başvuru TRT spikerlerinin görüşleri; yüz yüze yapılan röportajlarla, mektup ve elektronik posta yoluyla toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Herhangi bir araştırmada içerik analizinin amaçlarını Holsti (1969) şu şekilde sıralamaktadır:

1. İçerikteki eğilimleri belirlemek,
2. Yazılı kaynakların veya belgelerin bilinen özelliklerini ürettikleri mesajlarla ilişkilendirmek,
3. İçeriği standartlara karşı test etmek,
4. İkna etme veya bilgilendirme tekniklerini analiz etmek,
5. Stil, üslup veya tarz analizleri yapmak,
6. Dinleyicinin/okuyucunun bilinen özelliklerini onlar için üretilen mesajlarla ilişkilendirmek, iletişimin kalıplarını betimlemek.

Bu alışma kapsamında elde edilen verilerin analizi için amaca uygun bilgiler not alınarak sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır. Çalışmaya ışık tutacağı dışunlen veriler belli kriterlere göre sıralanmıştır. Tarama yoluyla elde edilen metinler tek tek incelenmiş; bunların TRT'nin Türkçenin eğitimi ve ğretimi alanındaki politika ve uygulamalarına ne şekilde katkı sağladığı tespit edilmiştir.

TRT Eğitim Dairesi Başkanlığından edinilen farklı dönemlere ait spikerlik eğitim programlarının ve TRT'ye uzun yıllar hizmet etmiş olan spikerlerle yapılan röportajların içerikleri analiz edilmiştir. Bu analiz sonucu çalışmamızla ilgili ortaya çıkan hususlar başlıklar hâlinde ele alınarak açıklanmıştır.

Türkçede konuşma becerisinin doğru ve etkili kullanımına yönelik eğitim çalışmalarında yararlanılabilecek örnek haber ve program metinleri çalışmaya eklenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Türkiye’de ilk radyo yayını 6 Mayıs 1927’de başlamıştır. O dönemde, kısıtlı imkânlarla başlayan bu sürecin, sonraki yıllarda teknolojinin gelişmesi ve 1 Mayıs 1964’te TRT’nin kurulmasıyla kurumsal bir kimlik kazandığı görülmektedir. Bugün TRT, beş kıtada izlenebilen, dinlenebilen ve okunabilen bir güce dönüşmüştür. Tüm bu süreçte, TRT sadece yurttan ve dünyada olup bitenleri aktarmakla kalmamış, ülkemizin en büyük zenginliklerinden biri olan Türkçenin gelişmesine ve geniş bir kullanım alanı bulmasına olanak tanımıştır.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve giderek yaygınlaşması, toplumsal hayatı çok yönlü olarak etkilemektedir. Bu gelişmelerden etkilenen unsurların başında da dil gelmektedir. Söz konusu etkilenmelerin hem olumlu hem olumsuz çeşitli boyutları mevcuttur.

Şüphesiz dil, maddi ve manevi değerlerin öğrenilmesinde, sosyo-kültürel birikimlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki en önemli araçlardan biridir. Dil, bu işlevini yerine getirirken dili kullananlar tarafından gerekli özeni, dikkatli ve doğru kullanılmayı hak etmektedir.

TRT, kuruluşundan bu yana sorumlu yayıncılık anlayışıyla, spiker-sunucu, muhabir, yapımcı alırken hizmet içi eğitimleri titizlikle uygulamıştır. Yayınlarında, her konuda olduğu gibi öz denetimlerle de Türkçenin kullanımına büyük özen göstermektedir.

Türkçe öğretisiyle ilgili çalışmalar sistematik olarak okullarda yürütülmektedir. Hayat boyu eğitimin olduğu bir ortamda dil gelişiminin, eğitiminin görsel ve yazılı basından ayrı tutulması mümkün değildir. Radyo ve televizyonlarıyla yıllardan beri toplumun karşısında, dilin en önemli kullanıcılarından biri olan TRT’nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamaları büyük bir önem arz etmektedir. Türkçenin, görsel ve işitsel alanda önemli kullanıcıları olan TRT spikerleri bu anlamda büyük bir sorumluluk üstlenmektedir.

Toplumda kullanılan ortak -standart- konuşma dilinin uygulayıcıları olarak ilk sırada radyolardan ve televizyonlardan evimize kadar konuk olan spikerler yer alır. Dinleyiciler, onların söylediklerini doğru kabul ederek, konuşmalarını bu örneğe göre biçimlendirir. Bu durum Türkçenin doğru ve etkili kullanılması konusunda spiker ve sunuculara yasal ve vicdani sorumluluklar yüklemektedir.

TRT spikerleri büyük bir emekle uzun bir eğitim süreciyle yetiştirilmektedir. Bu alandaki sınavlar, kurum içi kurslar ve stajyer olarak başlanan iş alanı bir başlangıç olmakla beraber asıl mesleki tecrübe iş sahasındaki “usta-çırak” ilişkisiyle edinilmektedir.

Bu bölümde; Türkiye’de ilk radyo yayınlarının başladığı tarihten günümüze kadar geçen sürece mercek tutulmaya çalışılmış bu zaman diliminde TRT’de görev yapmış bazı spikerlerin deneyimlerine ve TRT’nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politikalarına yönelik bulgular üzerinde durulmuştur. TRT tarafından uygulanan 2009, 2010 ve 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programlarına ilk kez akademik bir çalışmada yer verilmiştir. Hayatta olmayan spikerlerin alandaki deneyimleri ve çalışma konumuzla ilgili açıklamaları yazılı kaynaklardan derlenmeye çalışılmıştır. Spikerlik işini aktif olarak yapan ve farklı dönemlerde TRT’de çalışıp emekli olmuş spikerlerle görüşülmüştür. Bu kapsamda Bengül ERDAMAR, Şebnem SAVAŞCI, Şener METE, Nermin TUĞUŞLU, Enver SEYİTOĞLU, Zafer AKYOL, Jülide SÖNMEZ, Füsün ÜNSAL, Sedat AĞAOĞLU, Gülden ÖZEL, Fulin ARIKAN, Özden KAHRAMAN ve Aslı NOYAN ile görüşme ve yazışma yoluyla röportajlar gerçekleştirilmiştir.

Kaynak araştırması ve görüşmeler yoluyla elde edilen bilgiler aşağıda, çalışma konusuyla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

4.1. 1927’den Günümüze Spikerlik

Türkiye’de ilk radyo yayının başlama tarihli 6 Mayıs 1927 olarak belirtilmektedir. Bu tarih için kaynak olarak gösterilen ilk radyo anonsu da İstanbul Sirkeci’deki Büyük Postanenin üst katından yapılmıştır. İstanbul telsizinden yapılan bu ilk anons ve o günkü yayının program içeriği şu şekildedir:

“Alo alo Muhterem Sâmiîn şimdi bugünkü neşriyatımızın muhteviyatını arz ediyorum:

Tarih 26 Teşrinisani 1927...

19.00 Stüdyo musiki heyetinden şevkefza faslı

19.30 Esham ve tahvilat borsası haberleri

19.40 Telsiz telefon orkestrası
20.10 Zahire borsası haberleri
20.20 Telsiz telefon musiki heyeti
20.50 Anadolu ajans haberleri
21.00 Telsiz telefon orkestrası
21.30 Teganni (Matmazel Apostoldi tarafından)”

Türkiye’nin yayıncılık tarihinde yerini alan bu ilk anonsun bazı kaynaklara göre Türkiye radyolarının ilk spikeri Sadullah Gazi Evrenos tarafından, bazı kaynaklara göre de Eşref Şefik tarafından (Ünsal ve Şahin, 2008, s. 5) yapıldığı ifade ediliyor. Ancak herkes tarafından bilinen husus ise Türkiye’de ilk radyo yayınının bu anonsla başlamış olmasıdır.

O tarihlerde İstanbul’da zorlu koşullarda yapılan yayınlarda; Sadullah Bey (Evrenos), Şarkıcı İsmet Hanım ve Salih Zeki’nin görev aldığı bilinmektedir. Sadullah Bey’den sonra ise Mesut Cemil spikerlik görevini üstlenmiştir.

İstanbul telsizinde zorlu şartlarda ilk adımları atılan Türk radyoculuğu, 1927 ile 1936 yılları arasında kısıtlı imkânlar ve sınırlı bir alanda da olsa Türkçenin insanlara duyurulmasını sağlamıştır. Ancak o dönemde “verici istasyonunun bir Fransız şirkete yaptırılması, Türk Telefon Anonim Şirketinin çıkardığı telsiz dergisinde günlük programların Türkçe ve Fransızca olarak iki dilde verilmesi, TTT AŞ’nin Türk-Fransız ortaklığı olduğu yanlışlığına yol açmış ve İstanbul stüdyosunda spiker olarak çalıştırılacak kişilerde Fransızca’yı iyi bilme koşulu aranmıştır.” (Kocabaşoğlu, 1980)

Türkiye’de radyonun ve radyoculuğun başlama ve devam etme süreci Türkçenin kitle iletişim araçlarında kullanılma şekli açısından büyük bir önem taşımaktadır. Ünal ve Şahin’e (2008, s. 8) göre; 1927-1936 yılları arasındaki radyo yayıncılığı, Türk dili alanında toplumu etkilemeye çalışmıştır. Ancak bu dönemde yine de profesyonel bir radyoculuktan söz etmek mümkün değildir.

İstanbul’da zorlu şartlarda başlayan yayınlar, sonraki yıllarda yerini Ankara telsizinde devam eden yayınlara bırakmıştır. İstanbul’da bazı sıkıntılarla başlayan o ilk radyo yayınları Ankara’da da benzer sıkıntılarla devam etmiştir. Ankara radyosunun ilk spikerlerinin Feriha Hanım ve Rıfat Bey olduğu bilinmektedir. Yine dönemin önemli spikerlerinden biri olan, Tiyatro Sanatçısı Ercüment Behzat Lav, hem spikerlik mesleğinin zorluklarını hem de dönemin şartlarını TRT Dergisinde şu şekilde anlatmaktadır:

O görkemli Ankara Palas salonlarında, baloların, kordiplomatiğin ziyafetlerde boy gösterdiği o salonda spikerlik, benim deyimimle konuşmanlık yapacağımı sanıyordum. Fakat günün birinde, haydi bakalım spikerliğe başla diye beni yer altında bodrum katında karanlık, basık tavanlı, havasız yere sokuverdiler. Evet, öyle bir stüdyoda çalışmak zorunda kalmıştık. Stüdyonun özelliği, kırmızı perdeli, tozlu, eprik, uzun bir koridordan geçilirdi. Mutfağın bitişiğinde bir oylumdu burası. O mutfaktan satır sesleri gelirdi. Aşçıbaşının kıymayacağı etleri kıyması tutardı herhâlde ki biz tam yayına başlayacağımız sırada, aşçıbaşının satır sesleri gelirdi. Böyle bir ortamda yayın ise ancak radyoculuk aşkıyla yapılabilirdi. (Aktaran Ünsal ve Şahin, 2008, s. 8)

1936 yılında yeni bir dönem başlamıştır. Hükûmetin bir kararnameyle radyo yönetimini Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketinden almasıyla devlet eliyle radyoculuk dönemi başlamış oldu.

28 Ekim 1938 tarihinde ise Ankara Radyosu resmen açılmıştır. Yurt dışına da hitap etmeye başlayan radyoda; Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca dillerinde düzenli yayınlar yapılmaktaydı.

1940 yılında ise radyoların işletme yetkisi Matbuat Umum Müdürlüğüne devredilmiştir. Bu dönemde yayınlarda özellikle dil konusunda birtakım eğitimlerin gerekliliğinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Spikerler için Türk dili, edebiyat, gramer, diksiyon derslerinin de o yıllarda verilmeye başlandığı görülmektedir. Sihirli bir kutu olarak görülen radyoda sesin de etkili, bükümlü, kulağa hoş gelmesi önemli bir kriterdi. O dönemde verilen dersler ve sesin nitelikleri “Türkçenin konuşma becerisi” açısından büyük önem taşımaktadır.

Radyo dergisi, 1943 yılının Şubat sayısında spikerlik mesleğinin inceliklerini ve zahmetini göstermek için önemli bir programı köşesine taşımıştır. Bu yazıda dönemin spikerleri Hikmet Münir Ebcioğlu, Suat Taşer, İlhan Lütem, Emel Gazimihal, Hicri Sezen, Mebrure Haseki ve Baki Süha işin zorluklarını ve Türkçenin radyoda kullanılmasının inceliklerini anlatmaktadır.

Bu program metninde İlhan Lütem, “Başka türlü olmasına imkân var mı? Spikerin çalışma saatleri o kadar hesaplı tayin edilmiş ki, haftada iki defa diksiyon ve fonetik dersleri, bir defada Neşriyat Şefi etrafında toplanma hariç olursa, ancak böyle fevkalade hadiselerle bir araya gelebiliriz.” diyerek spikerlik mesleğinin eğitimlerle desteklendiğini haftda iki defa Türkçenin doğru kullanımı için diksiyon ve fonetik alanında dersler aldıklarını ifade etmektedir. Suat Taşer ise “Su gibi mi dedin? Vallahi bazen öyle oluyor ki, kelimeler, insanın boğazına çengel gibi takılıyor da boğulacak gibi oluyorsunuz. Spikerlik bir demir

leblebidir.” ifadesiyle mesleğin zorluklarına ve dilin dikkat gerektiren kullanım alanlarına değinmektedir.

Sonraki yıllarda Ankara’da spikerlerin eğitimleri daha sistemli hâle gelirken, bu çalışmalarda usta-çırak ilişkisi gözetilmiştir. 19 Kasım 1949’da ise İstanbul Radyosu da yeniden hizmete başlamıştır. Spikerlik ihtiyacının karşılanması için de yapılan sınavlarda seçici jüride mesleğin inceliklerini bilen tecrübeli isimlere yer verilmiştir. Bu yıllarda yapılan spikerlik sınavının jürisinde Cevat Memduh Atar, Refik Ahmet Sevengil, Hasan Refik Ertuğ, Behçet Kemal Çağlar, Emel Gazimihal, Nurettin Sevin, İ. Galip Arcan ve Münir Ebcioğlu görev almıştır.

24 Mart 1951’de İzmir Radyosu yayın hayatına başlamıştır. İzmir Radyosunun açılmasıyla radyo sayısı üçe çıkmıştır. İzmir Radyosunda çalışacak yayıncıların seçimleri için de sınavlar düzenlenmiş spikerlik alımlarında etkili Türkçe konuşma ve nitelikli bir sese sahip olma kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980’de yaşanan tüm siyasal gelişmelere rağmen spiker alımında Türkçenin doğru kullanımı, sesin etkili ve güzel olması göz önünde bulundurulmuştur. Filiz Ercan 1960’lı yıllarda girdiği spikerlik sınavında önce “ses” elemelerinden, ardından “diksiyon” sınavından geçtiklerini ve bu sınavlarda Türkçenin kullanımı alanındaki becerilerinin sınandığını ifade etmektedir:

Önce bir ses sınavından geçtik, bizi bir stüdyoya aldılar, jüriyi görmüyor, kim olduklarını bilmiyorduk. İsmimizi ve aday numaramızı söylemeden, bir şifre kullanarak sınava alındık. Jüri bizi görmeden, o şifreye oy vererek bizi sınavdan geçirdiler. İlk aşamada 39 kişi kaldık. Ertesi günkü sınavda diksiyon daha ön plandaydı. 9-10 kişiye düştü sayımız. Çeşitli anonslar yaptırıyor, metinler okutuyor ve çeşitli sorular soruyorlardı. Alaeddin Yavaşca’nın bir anons kâğıdı geldi. Bir şarkıyı anons etmemi istediler. Şarkıyı da çok iyi hatırlıyorum: bir söz dedi canan ki keramet var içinde, dün geceye dair bir keramet var içinde. Okudum Mesut Cemil bir daha okumamı istedi. Dün geceye dair derken melodiye kapıldım da mı heceyi uzun okudum yoksa aruz biliyorum da o yüzden mi bilinçli okudum diye merak etmişti. Veznini bulabilir misiniz diye sordu. Behçet Kemal Çağlar, Yahya Kemal’in gazellerinin veznidir deyince, hatırladım, mefulü mefaulü mefaulü faulün. Bunlar benim için olumlu puan oldu. (Aktaran Ünsal ve Şahin, 2008, s. 37)

Yine o dönem mikrofon başındaki önemli isimlerden biri olan Turgut Özakman da Türkçenin doğru kullanılmasındaki önemi ve spikerlerin Türkçe konusundaki hassasiyetini şöyle aktarmaktadır:

Biz yirmi dört saat yayın yapsak, yirmi dört saat yayını dinlerdik. Bir tek vurgu hatası olduğu zaman hemen uyarır, tekrarını engellerdik. Hele dikkatsizlikten bilgisizlikten hatalar olursa,

kıyamet kopardı. Onun için hata yapma şansı yoktu. Bir spiker için en büyük ceza mikrofondan çekmekti. (Aktaran Ünsal ve Şahin, 2008, s. 39)

Turgut Özakman'ın bu ifadeleri o dönemde, Türkçenin kullanımı alanındaki hassasiyeti ve yayınlardaki denetimin işleyişini göstermesi bakımından önemli bir örnektir.

1960'lı yıllarda Erzurum Radyosunun ardından İskenderun, Diyarbakır, Van, Adana, Gaziantep ve Kars'ta il radyoları da açılmaya başlanmıştır. Ancak bu radyoların büyük bir kısmı yönetici ve kalifiye personel eksikliğinden dolayı kapanmıştır.

TRT'nin 1 Mayıs 1964 tarihinde 359 sayılı kanunla kurulmasından sonra yayın politikalarının daha sistemli hâle geldiği ve farklı illerde açılan radyolar için personel alımları yapıldığı görülmektedir. Sadece spikerlik için değil prodüktör, araştırmacı ve röportajcı alanlarında da sınavlar yapılmıştır. Genel kültür, kompozisyon ve mülakat olmak üzere üç aşamalı düzenlenen bu sınavlara, ülke genelinde binin üzerinde aday başvurmuştur. Zekâ ve genel kültür testlerinden sonra sınavları kazanan 200-300 adayın sayısı yapılan mülakat ve ses sınavlarının ardından 40 kişiye inmiştir.

TRT'nin ilk dönemlerinde spikerler büyük bir sorumlulukla aynı zamanda program yapımcısı görevini de üstlenmekteydi. Ancak sonraki yıllarda TRT bünyesinde yapılan yeni alımlarla, spikerlik mesleğiyle yapımcılık birbirinden ayrılmıştır. Branşlaşmanın başlaması ve farklı alanlarda personel alınması bu süreçte yayın saatlerini de arttırmıştır. Bu durum Türkçenin doğru ve güzel kullanılması konusundaki hassasiyeti de gündeme getirmiş ve dil konusunda yeni politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu düşünceden hareketle, 22 Ocak 1966'da radyo yayınlarında fonetik, diksiyon ve dil birliği konusunda bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır.

Radyoculuğun ve televizyonculuğun sınırlı kanallarla ve sadece TRT bünyesinde yapıldığı dönemlerde spikerlerin hata yapma ya da dili yanlış kullanma ihtimallerinin yayıncılığın çok kanallı bir noktaya geldiği günümüze oranla daha az olduğu söylenebilir. Hatta o dönemlerde yapılan dil yanlışları için spikerlerin maaşlarında kesinti yapıldığına dair bir kanı oluşmuştur. TRT Ankara Radyosunda yıllarca görev yaptıktan sonra emekli olan Şebnem Savaşçıaraştırma kapsamında yapılan görüşmelerde günümüze nispeten o dönemde spikerlerin dil konusunda daha hassas ve yapılan hataların da daha az olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Eskiden bugünkü gibi kanal sayıları fazla değildi. Yayına çıkan kişiye kulak kesilirdi herkes ve pes dedirtecek hatalar da olmazdı. Spikerler seçilirken daha zorlu aşamalar vardı. Yanlış Türkçe kullanılmasına asla taviz yoktu. Bu yüzden yayına çıkan herkes daha dikkatli davranıyordu.

Yayına başlayıp bitirinceye kadar herkeste hata yapmamak doğru konuşmak için olağanüstü bir çaba ve sorumluluk bilinci vardı. Şimdi öyle mi? Özellikle özel kanalarda her gün onlarca yanlış yapılıyor. Maalesef dilin canına okuyanlar için de hiç bir yaptırım yok.

1980’li yıllarda artan kanal sayısı ve bölge radyoları için art arda spikerlik sınavları yapılmıştır. Sırasıyla 1979, 1983, 1985, 1987, 1988 ve 1997 yıllarında açılan sınavlarla personel ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır.

1927’den 2009 yılına kadar TRT bünyesinde verilen spikerlik eğitim programlarına ilişkin elimizde yazılı kurumsal bir kaynak ve belge yoktur. Bu döneme ait bilgiler eğitmenlerin ya da kursiyerlerin kendi tuttuğu notlar vasıtasıyla ve usta çırak ilişkisiyle günümüze ulaşmıştır. Bu nedenle 2009’dan önceki yıllara ilişkin tecrübeler görüşme ve röportaj tekniğiyle elde ettiğimiz bilgiler ışında aktarılmıştır. Son yıllarda artan personel ihtiyacını karşılamak için TRT sınavlar açarak spiker ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır. 2009, 2010 ve 2011 yıllarında yapılan sınavlardan sonra kurumda çalışmaya hak kazanan stajyer TRT spikerlerine verilen eğitimlerin programları çalışmamız içerisinde ele alınmıştır.

4.2. “Dinleme” ve “Konuşma” Becerileri Açısından Radyo ve Televizyon

İletibilme, anlatabilme, iletişim ve etkileşim içinde bulunma kaygısı insan doğasının bir gereğidir. Çocuk hayatla, çevreyle tanıştığı andan itibaren bu gerekliliği hisseder. Bu yüzden dinleme ve konuşma becerileri okuldaki sistematik eğitimden çok önce edinilmeye başlanır. Burada sosyal bir varlık olan bireyin anlama ve anlatma dürtüleri önemli tetikleyici unsurlardır. Türkçenin dört temel dil becerisinden dinleme ve okuma “anlama”yı, konuşma ve yazma da “anlatma”yı oluşturmaktadır. Anlama becerilerinden dinleme, anlatma becerilerinden ise konuşma diğer dil becerilerinden önce kazanılmaktadır. Bir başka şekilde ifade edecek olursak; okula başlamadan önce oluşan anlama ve anlatma kaygısı daha sonra dinleme ve konuşma şeklinde devam etmektedir.

Konuşma becerisi çocuk okula başladığı andan itibaren Millî Eğitim ile daha sistematik hâle getirilir. Konuşma becerisinin üstlendiği görevler, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda da kapsamlı bir şekilde ifade edilmiştir. Konuşma becerisi, öğrencilerin Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, toplumla kaynaşmaları; sosyal hayatta karşılaşılabilecek sorunları konuşarak çözebilmeleri, yorumlayıp değerlendirebilmeleri, çevreleriyle iletişim kurup iş birliği yapmaları ve ortak karar vermeleri açılarından önemlidir (MEB, 2006, s. 6).

Burada karşımıza çıkan temel sorun çocukların, okula başlamadan önce konuşmayı öğrenmiş olmalarıdır. Ancak bu konuşma, kendi yaşlarının ve çevrelerinin Türkçesidir. Doğan (2009, s. 188) bu konuşmanın genellikle gelişigüzel olduğunu ve çoğu zaman da ağız özellikleri taşıdığı söylemektedir.

Okula başlamadan önce ailedeki konuşma eğitimi büyük bir oranda ailenin konuşma özellikleriyle paralel gelişim gösterir. Aile içindeki konuşmaların gelenek, görenek ve alışkanlıklar çerçevesinde yürütülmesi; çocuğun konuşma becerisini edinirken kimi zaman yanlış öğrenmelerin gerçekleşmesine ve bölgesel kullanımların çocuk üzerinde kalıcı etki bırakmasına neden olur. Bu da konuşma becerisinin geliştirilmesi çalışmalarını olumsuz yönde etkiler. Çocuklar aileleri ve akranları dışında vakitlerinin büyük bir kısmını televizyon karşısında geçirmektedir. Eskisi gibi fazla dinlenmese de radyolar da hala televizyonla beraber toplum üzerinde geniş bir etkiye sahiptir. Radyo ve televizyon gibi kaynaklar dilin kullanım şekillerinin aynı anda çok geniş bir alana pratik bir şekilde ulaşmasına aracılık etmektedir. Bu kaynaklarda kullanılan dilin doğru kullanım şekilleri, bu kaynaklardan gelen verilere maruz kalan ve henüz sistematik eğitimin içine girmemiş çocukların dil becerileri üzerinde de olumlu bir etki bırakmaktadır. Televizyon ve radyolarda kullanılan bozuk ve yanlış Türkçenin “dinleme” yoluyla çocuk tarafından edinilmesi “konuşma” becerisi üzerinde de olumsuz etki oluşturmaktadır. Bu etki, bireylerin dil becerileri üzerinde yaşam boyu sürmektedir. Bu nedenle televizyon ve radyolara, buralarda insanlara seslerini duyuran spiker ve sunuculara büyük bir sorumluluk düşmektedir.

TRT spikerleri ile görüşme ve yazışma yoluyla yapılan röportajlarda ilk olarak “dinleme” ve “konuşma” becerilerin kazanılmasında radyoların ve televizyonların önemi üzerinde durulmuştur.

İyi bir konuşmacı aynı zamanda iyi bir dinleyicidir. Dinleme ve konuşma becerileri bu anlamda ayrılmaz bir bütündür. Emekli TRT spikeri ve diksiyon hocası Bengül Erdamar dinleme ve konuşma arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir:

Haber ve bilgiyi kısa yoldan radyo-televizyondan öğrenmek işimize geliyor. Bu nedenle de bu iki kitle iletişim aracının önemi artıyor. Bu iki aracın eğitim amacıyla kullanıldığını da biliyoruz. İşte bu nedenlerle radyo ve televizyonun dili çok önemlidir. Gençlerin-çocukların elbette eksikleri-yanlışları olacaktır. Bunların giderilmesinde etkili olacak bu iki araç doğru kullanılmadığında bırakın dili düzeltmeyi zararlı bile olmaktadır. Güzel konuşmanın bir yolu da iyi dinlemektir. Bize mesleğin ilk yıllarında kıdemli spikerleri dinlememiz önerilirdi. Ancak zamanla şunu gördün doğru konuşma becerisi kazanmak sadece spikerlerin bir uğraşı olmamalı.

Televizyon izleyen ve radyo dinleyen herkes doğru konuşan spikeri dinlediği zaman etkili doğru bir konuşma beceri için ilk adımı atmış oluyor.

TRT’de spikerlik eğitiminin hemen başında doğru konuşma için doğru seslerin dinlenmesi tavsiye edilir. Doğru sesleri dinleme dil gelişimine ne denli olumlu katkı sağlıyorsa yanlış sesleri dinleme de dilde o denli tahribata sebebiyet verir. TRT spikeri Şener Mete işitilen seslerin çocukların hafızasına nasıl kaydedildiğine ve spikerlerin üzerine düşen sorumluluğa dikkatleri çekmektedir:

Doğru ses çok önemli, çocuğun bilebileceği kelimeleri kısıtlamaya kalkarsanız yanılırsınız. Çocuklar çok kelimeyi hafızasına kaydeder. Söyleyemedikleri kelimeleri de hafızasına yerleştirip yeri geldiği zaman kullanabilir. Çocuklar bilinçaltına aldıkları kelimeleri sizden daha iyi konuşabilir. Anne karnında bile sesin ulaşma gücünden hareketle çocuk işittiği sesleri hafızasına kaydedebiliyor. Çocuk dilin yanlış kullanımını sürekli duydukça yanlış doğru zanneder. İzlediğimiz televizyon ya da dinlediğimiz radyoda spikerin dili daha doğru kullandığına inanırız. Bu yüzden spikerin yanlış telaffuz etme lüksü yoktur.

Dinlemek için işitmek yani etraftan gelen sesleri kulakla algılamak gerekmektedir. Dinleme becerisinin ilk adımı olan seslerin kulak tarafından algılanması işitme yeteneği kazanan çocuğun bilinçli yaptığı bir eylem değildir. İnsan doğasının bir gereği olarak anne karnından itibaren çocuklar etraftan gelen seslere maruz kalmaktadır. Burada dikkat edilecek husus algılanan doğru seslerin ilerde bir anlatma aracı olarak başvurulacak konuşma eyleminde kullanılmak üzere bilinçaltına kodlandığı gerçeğidir. Aile ve akranlar dil edinimini ve dil becerilerini etkileyen ilk etmenler olsa da kitle iletişim araçlarına ve eğitimcilere dil becerilerinin geliştirilmesinde yer alan diğer unsurlar olarak büyük sorumluluk düşmektedir.

Dil gelişimde olumsuz çevresel etmenleri ve yanlış kullanım özelliklerinin etkilerini radyo ve televizyonla azaltmak mümkündür. Ancak yayıncıların bu etkiyi azaltırken dilin temel kurallarını ve dil bilimcilerin dil becerileri alanında yaptıkları çalışmaları görmezden gelmemesi gerekmektedir. Dil bilimcilerin de dilenleme konuşma becerisinin geliştirilmesinde bir eylem alanı olarak kitle iletişim araçlarında kullanılan dile ve radyo-televizyonlarda dili kullanan spiker ve sunucuların konuşma özelliklerine dikkat etmeleri gerekmektedir. Nermin Tuğuşlu ise dilin doğru ve etkili kullanımı için dil bilimcilerin, akademisyenlerin ve yayıncıların ortak hareket etmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır:

Dilini iyi kullanmak, sadece işini, dilini iyi kullanarak yapanların sorumluluğu değil; bu herkesin derdi olduğu zaman çözüme doğru iyimser bir yoldayız diyebiliriz. O zaman araba kullanmak için nasıl ehliyet lazımsa; ekranda, mikrofonda kamuya seslenenler için de ehliyet şart. Yoksa hemen her gün tanık olduğumuz ekran kazaları kaçınılmaz... Dil bilimciler, akademisyenler, yayıncılar, işin uygulayıcıları bir araya gelip kolları sıvasalar kötü mü olur? Bence bir

harmanlama yapmanın zamanıdır. Dilin teorik ve pratik alanları birbirinden ayrı düşünülemez. Teoride dil bilimcilere; pratikte ise spikerlere ihtiyaç var.

Radyoda televizyona göre dinleyiciyle iletişime geçmeyi sağlayacak vasıta daha azdır. Radyoda anlatıcı ya da spiker, sesi ve konuşmasıyla tüm mesajları verebilme kaygısı taşır. Bu da sesin ve konuşma özelliklerinin daha etkili kullanılması anlamına gelir. Radyonun televizyon karşısındaki en önemli özelliklerinden biri etkili dil kullanımıyla dinleyicisinin hayal gücünü harekete geçirmesidir. Radyo ve televizyonların dolaylı bir dil becerisi edindirmelerinin yanı sıra sistematik eğitim kapsamında da bu araçlara yer vermek, dilin doğru kullanıldığı programları seçerek bu yayınların dinletmek, konuşma becerisinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Enver Seyitoğlu radyonun büyüleyici atmosferine dikkat çekerek, dinleme ve konuşma becerisi arasındaki ilişkiyi belirtmektedir:

Bizler, sonradan adı TRT olan ‘Türkiye Radyoları’ ile doğduk ve büyüdük. O zamanlar spiker denilince insanlar şöyle bir dururlardı. Lambalı radyoların o doğal sesinin yanı sıra âdeta bülbüller gibi şakıyan spikerler ve tiyatro sanatçıları can verirdi bütün metinlere ve programlara... O zamanki tabirle ajanslardan (haberlerden) tarih programlarına, müzik yapımlarından eğlence programlarına, Arkası Yarın’lardan Radyo Tiyarosu’na, çocuk programlarından bütün canlı yayınlara ve daha sayılamayacak kadar yayınlanan bütün yapımların markasıydı bütün spiker, sunucu, ses sanatçısı ve tiyatro aktörleri... Bütün dinleyiciler, o mükemmel seslendirme, okuma ve sunumlar karşısında her yapıyı; eski tabirle söylüyorum, gönül ve beyinlerinde çok iyi ‘tasavvur ve tahayyül’ ederlerdi.

Geleceğimizin teminatı olan biricik yavrularımız ve gençlerimiz, az önce sözünü ettiğim o muhteşem güzelliklerden maalesef mahrumlar... Özellikle ‘dinleme’ ve ‘konuşma’ becerisi kısmına gelince şunu söyleyebilirim; dinlemeyen insan konuşamaz!

Türkiye’de başlayan ilk radyo yayınlarından günümüze kitle iletişim araçları büyük bir gelişme kat etmiştir. TRT’nin kurulmasıyla yayıncılık daha sistemli hâle gelmiş, sonraki yıllarda diğer kanalların açılması ise çeşitliliği ve yayıncı sayısını daha da artırmıştır. Değişen ve gelişen kitle iletişim araçlarına rağmen dil gelişimi ve bütünlüğü hassasiyet içinde korunmalıdır. Spor spikeri Zafer Akyol teknolojide yaşanan devrimi ifade ederken dilin korunmasındaki sorumluluğa da dikkat çekmektedir:

Çağımızın en önemli özelliklerinden biri, iletişimde 20.yüzyılın ortalarında başlayan iletişim devrimidir. Bu devrim, dünyamızı, daha önceki dönemlerden tümüyle farklılaştıran bir niteliğe sahiptir. Buradan hareketle dil, ulusal bütünlüğü pekiştiren bir unsur olduğu kadar, uluslararası ölçekte de bir ortak payda düzlemi meydana getirmektedir. Kitle iletişim araçları ve bu iş kolunda çalışan kişiler de bu alanda çok önemli sorumluluklar üstlenmiş durumdadırlar. Bir iletişimci şunu unutmamalıdır: Ağzından çıkan kelime çok geniş kitlelerce doğru kabul edilecek ve benimsenecektir. Bu konuda duyarsız ve sorumsuz davranan iletişimci, bir anlamda büyük

bir vebalin altına girmiş olacaktır. Dolayısıyla kendini her gün geliştirmeli, çalışkan ve disiplinli olmalıdır.

Türkiye’de doksanlı yıllardan sonra hızlı bir şekilde özel kanallar yayın hayatına başlamıştır. Bu alanda oluşan spiker-sunucu ihtiyacı, yeterli donanımına sahip olmayan ve iyi eğitim almamış kişilerin yayınlara çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Jülide Sönmez ise özel kanalların açılmasının dil üzerindeki etkisine, yanlış ifade ve telaffuzların kullanılmasına dikkat çekmektedir:

Kitle iletişim araçları günümüzde toplumu etkilediği gibi büyük bir etkinin de altında. Bu etkinin olumlu yönde değil aksine dilin yozlaşmasına yönelik olduğu çok açık. En temiz, duru ve doğru Türkçenin kullanıldığı kamu yayıncılığına özel yayın kuruluşlarının katılmasıyla dilin konuşma ve yazıda yanlış kullanımı yaygınlaşmaya başladı diye düşünüyorum. Dili koruma, geliştirme gibi konularda yeteri kadar bilinçlenmemiş bireyler popüler kültürün rüzgârına çok kolay kapılıverdi. İletişim mecralarına eklenen sosyal medyanın bu yozlaşmadaki payını unutmamak gerek. Dilin yeni alanlar buldukça o alanların jargonuna ayak uydurması doğal. Ancak günümüzde geline nokta toplumun geneline hitap eden TV, radyo kanallarının ve yazılı basının Türkçeyi, dilbilgisi kurallarını bile uygulamadan, düşük cümlelerle, yanlış ifadelerle, yanlış telaffuzlarla kullandığını görüyoruz.

Dinleme ve konuşma becerileri açısından bakıldığında Radyo ve televizyonlarda dili olumlu ya da olumsuz etkileyenler sadece sunucu ve spikerler değildir. Gelişen teknolojik olanaklarla beraber politikacılar, ünlüler, yöneticiler, meslek grupları herhangi bir alanda kendini kanıtlamış isimler radyo ve televizyon aracılığıyla insanlara ulaşma yolunu seçmektedir. Kitle iletişim araçlarının bu araçları takip eden insanların dil becerileri üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda radyo ve televizyonu bir etkileşim aracı olarak kullanan bireylerin dili doğru ve özenli kullanmaya dikkat etmeleri gerekmektedir. TRT İzmir Radyosu spikeri Füsün Ünsal, güzel Türkçe konusunda yayıncılara düşen sorumluluğu ifade ederken yöneticilerin, eleman seçimlerinde titiz davranmaları gerektiğine ve toplumu etkileme düzeyi yüksek olan insanların dil konusundaki eksikliklerini gidermelerine işaret etmektedir:

Hepimiz doğru ve güzel Türkçeyi önce ailemizde öğreniyoruz. Sonrasında okul, arkadaş çevresi en etkili unsurlar. Günümüzde çocuklar, teknolojinin olanaklarından sınırsız yararlanıyor ve oradaki konuşma ve yazım biçimini ‘doğru’ olarak algılıyorlar. Kitle iletişim araçlarında dili kullanan kişilerin çok doğru ve iyi konuşması bir sorumluluk. Bundan da öte bu iletişim araçlarının yöneticileri ya da sorumlu kişilerinin de dile hâkim olması ve eleman seçimlerini dikkatli yapması gerekiyor. Gerekliyse yöneticilerin bile diksiyon konusunda eğitim almaları şart. Yöneticiler de dil konusundaki eksiklerini (varsa) mutlaka gidermek zorundalar. Ünlülerin

ve başarılı politikacıların konuşma dersleri aldığını biliyoruz. Bu televizyon ve radyoyu bir iletişim aracı olarak kullanan herkesin sorumludur.

Dil gelişimi henüz çocuk anne karnındayken başlamakta ve bireyin tüm yaşamı boyunca devam etmektedir. Günümüzde sınıf, Türkçe ve edebiyat öğretmenlerinin diksiyon dersleri almadan Türkçe derslerini anlatmaları ve öğrencilere konuşma becerisini kazandırmaya çalışmaları ayrı bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. TRT spikeri Fulin Arıkan bu süreçteki dil gelişimde üçlü sacayağı vurgulamakta; bu sacayağında ‘aile’, ‘okul’ ve ‘kitle iletişim araçlarının’ yerine işaret etmektedir:

Aile, okul ve kitle iletişim araçları dil eğitiminde üçlü bir sacayağı bana göre. Ve bu üçlü sacayağının en önemli ayağını kitle iletişim araçları oluşturuyor. Neden? Aile bireylerinin dil konusunda yeterli duyarlılığı göstermediğini farz edelim ya da diyelim ki ebeveynlerin de bu konuda büyük eksiklikleri var. Bu durumda ayaklardan biri sallanıyor demektir. Eğitim sistemimiz içinde söyleyişe (diksiyon) yönelik bir müfredat olmadığından, ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar Türkçe/edebiyat öğretmenleri diksiyon konusunda (kendileri de bu eğitimi almadıkları için) eksik olduklarından ikinci ayakta da çoğu zaman sorun ortaya çıkıyor. Ve işte bu noktada kitle iletişim araçlarına özellikle de radyo ve televizyonlara büyük görev düşüyor. Dili iyi konuşmak duymakla mümkündür. Bu sebeple dil duyarlılığı konusunda kitle iletişim araçları halka karşı sorumludurlar. Özellikle bizim gibi, televizyon izleme oranının çok yüksek olduğu ülkelerde televizyon başlı başına bir öğretici, bir okuldur.

Günümüzde etkili kullanıldığı takdirde bir okul olan radyo ve televizyon kanalları hızla artmıştır. Kanal sayısının artması doğal olarak program sayısının da artmasına ve programların çeşitlilik göstermesine neden olmuştur. Her spiker ve sunucu dili doğru ve etkili kullanamayabildiği gibi her programın da ve kişilik gelişimine doğru katkı sağladığı söylenemez. Doğru etkiyi sağlayacak yayınların özenle seçilmesi, çocukların yanlış beceri kazandıracak kanal ve programlardan uzak kalmaları sağlanmalıdır.

Çocukların dili doğru bir şekilde öğrenmeleri ve doğru kullanım özelliklerini kalıcı hâle getirebilmeleri için ebeveynlere büyük sorumluluk düşmektedir. Özden Kahraman kitle iletişim araçlarında dil kullanımıyla ilgili olarak ortaya konan yanlış örneklerle işaret etmekte ve ailelere düşen sorumluluğa dikkat çekmektedir:

Kitle iletişim araçları çocuklarımızın ebeveynlerden sonra en çok zaman ayırdığı yakınları oldular. Dil gelişimini doğru etkileyecek programlar konusunda hassas davranılırsa çocuğun konuşma becerisi olumlu yönde gelişir. Ancak olumsuz örnekler, taklit yoluyla çocuk tarafından hayata geçirilebildiği için tamir edilemez hasarlara yol açabilir. Açıkça belirtmeliyim ki içinde bulunduğumuz ortamda konuşma becerisi anlamında kitle iletişim araçlarının çocuğa etkisi çok fazla. Fakat bu etkinin olumlu olabilmesi için ebeveyn kontrolü kesinlikle gerekli. Ben de dil

gelişiminin olumsuz etkilenebileceği programlardan çocuğumu korumak için epey çaba sarf ediyorum.

Bireyin dinleme ve konuşma becerilerini edinmesinde, kitle iletişim araçlarına ve doğru Türkçe kullanımı konusundaki hassasiyeti geçmişten günümüze ortada olan TRT'ye büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluk bilinci TRT bünyesinde verilen eğitimlerin kapsamlı bir şekilde ve uzun bir zaman diliminde yapılmasına zemin teşkil etmiştir. TRT yayınlarında dikkat edilen dili doğru kullanma sorumluluğu bireyleirn dil gelişiminde de etkisini göstermektedir. TRT spikeri Aslı Noyan TRT sayesinde temiz ve doğru Türkçe kullanımı edinmesini şöyle anlatıyor:

Türkçenin doğru ve etkili kullanımında televizyonun katkısının büyük olduğunu düşünüyorum. Aile içinde ilk kelimelerini öğrenen ve ifade yeteneğini kazanan çocuk, bebek yaşıta ekran karşısına geçiyor... Ben, çocukluğumda kelimelerin en net ve doğru telaffuzunu TRT'den öğrendim. Kitap ve gazete okunan bir evde büyümenin yanı sıra, temiz ve doğru Türkçe, TRT sayesinde zihnime yerleşti ve şekillendi. TRT'nin dil gelişimim konusunda bana katkısı büyüktür.

Görüldüğü gibi TRT spikerlerinin bu çalışma kapsamında kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar doğru ve etkili bir konuşma becerisi kazanmak için doğru seslerin dinlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Televizyonun karşısına geçen ya da radyonun düğmesini çeviren insanlar radyo ve televizyondan gelecek etkilere de gönüllü olarak açık durumda bulunmaktadır. Kanal ve program sayılarının hızla arttığı bir dönemde izlenecek kanalların ve programların özenle seçilmesi gerekmektedir. TRT spikerlerinin dili kullanım şekillerine, kullanımı konusunda üzerinde görüş ayrılığı bulunan kelimeleri telaffuz etme biçimlerine dikkat edilmelidir. Dilin doğru kullanım özelliklerini ailesinde ve yakın çevresinde bulamayan bir birey için radyo ve televizyonlarda dilin doğru kullanımı daha büyük bir önem arz etmektedir.

4.3. TRT Bünyesinde Verilen Spikerlik Eğitimleri ve Program İçerikleri

Türkiye'de ilk radyo yayınlarının başladığı 6 Mayıs 1927 tarihinden günümüze yayınlarda görev alacak sunucu ve spikerlerin seçilmesi için çeşitli dönemlerde sınavlar yapılmıştır. 1 Mayıs 1964'te TRT'nin kurulmasıyla birlikte bu süreç daha sistemli, kurumsal bir kimlik çatısı altında yürütülmüştür.

Farklı dönemlerde açılan her sınavdan sonra TRT'de çalışmaya hak kazanan spikerlere spikerlik eğitimleri verilmiştir. Bu alandaki bilgi ve mesleki tecrübeler usta çırak ilişkisiyle

yeni çalışanlara aktarılmıştır. Araştırmamız kapsamında yapılan röportajlarda, emekle ve çalışan TRT spikerlerine, 2009 yılından önceki personel alımlarında spikerlerin TRT'ye alınış esaslarına, kurumda verilen Türkçe eğitiminin kapsamına ve bu eğitimlerin kimler tarafından verildiğine ilişkin sorular yöneltilmiştir.

1966 yılında açılan sınavla TRT'de çalışmaya hak kazanan Bengül Erdamar o dönemdeki eğitimlerini, eğitimlerde verilen konu başlıklarını ve bu eğitimlerin kimler tarafından verildiğini şöyle anlatmaktadır:

Ben 1966 yılının Nisan ayında İstanbul Radyosu için açılan altı aşamalı sınavla TRT'ye 'prodüktör spiker' olarak girmiştım. O tarihte zaten Türkiye'de televizyon yoktu. İlk eğitimi o yıl içinde aldım.

Haber eğitimini İstanbul Radyosunun ilk haber spikerlerinden Selâhaddin Küçük verdi. Metin değerlendirmeyi dönemin kıdemli spikerleri Doğan Soylu ve Özgül Erten'den, TSM güftelerini okumayı Mustafa Nafiz Irmak'tan, çok sesli müzik anonslarını Kâmil Şekerkaran'dan öğrendim. Ayrıca İtalyanca fonetik öğretiler. Sonraki yıllarda hizmet içi eğitimler verildi. Prof. Hamza Zülfikar ve Edebiyat fakültesinin bazı hocalarından eğitimler aldım. Hatırlayabildiğim eğitim başlıklarımız: Haber okuma, metin değerlendirme, yayın açma kapama ve her tür müzik programı anonsları... Hizmet içi eğitimde de; Türkçenin yapısı, ekler, Arapça-Farsça kelimeler ve takılar başlıklarında eğitim aldık.

Yukarıda anlatılanlar kitle iletişim araçlarında toplumun karşısına çıkarak kitlelerin dilini etkileyebilen sunucu ve spikerlerin eğitimlerine dair önemli detaylar içermektedir. Alanında yetkin isimler tarafında verilen eğitimlerle, okunan yahut seslendirilen metinlerin dil bilgisi kurallarına ve etkili okumanın tüm inceliklerine dikkat edilerek yayınlar yapılması amaçlanmıştır. TRT spikerlerine verilen eğitimlerde Türkçe fiillere gelen eklerin daraltıcı etkisi olduğu ve konuşma dilinde bu kurala dikkat etmeleri gerektiği belirtilmektedir. Örneğin; “yapacağım” ifadesi “cak” ekinin etkisiyle standart konuşma dilinin, bir diğer deyişle İstanbul konuşmasının gereği olarak yap(ı)cağım şeklinde okunmaktadır. Yine ifadedeki “ğ” sesi de aynı hassasiyetle baskın, gırtlaktan çıkan bir ses yerine kendisinden önceki sesi uzatma görevi görmektedir. Bu nedenle “yapacağım” ifadesinin doğru seslendirme şekli “yapıcaam” şeklinde olmaktadır. Arapça ve Farsça kelimeler ve bu kelimelere gelen eklerin sesleri uzatma işlevi de diksiyon eğitimlerinin önemli bir parçasıdır.

1977 yılında açılan spikerlik sınavından sonra TRT'de çalışmaya başlayan TRT spikeri Şener Mete, TRT Haber dairesi radyo biriminde çalışmaktadır. Mete, o yıllara ilişkin eğitim başlıklarına, bu eğitimlerin içeriklerine ve eğitimlerde ders veren eğitmenlere ilişkin şunları söylemektedir:

1977 yılında spikerlik eğitimi aldım. Sınavı kazandıktan sonra iki aylık bir kursa tabi tutulduk. Bu kursta Müberra Yetkin, Şebnem Savaşçı, Mehpere Çelik ve başka hocalar derslerimize girdi. Daha sonra Antalya Radyosuna atandım. İki aydan sonra iki aylık bir kurs daha oldu. Fahir Armaoğlu ‘siyasi tarih’ dersi verdi, ‘Türk Dili Edebiyatı’ alanında üniversitelerden hocalar geldi, ‘fonetik eğitimi’ gördük; bu eğitimi de Nadide Köksal verdi.

Bu eğitimlerde Türkçenin tarihçesi, divan edebiyatı ile ilgili vezinler, klasik batı müziği, Türk sanat müziği, bu müzik türlerinde geçen terimlerin okunma şekilleri, bunların dışında da Türk halk Müziği, müzik sazları, adeta yarı konservatuvar eğitimi aldık. Tiyatroda bazı metinlerin okunmasını ve çeşitli ses varyasyonlarını bize gösterdiler. Özetle, sorduğunuz soru kapsamında şunu söyleyebilirim; Türkçenin tarihi, Türkçenin genel özellikleri, Türkçenin yapısı, sesler, telaffuz biçimleri eğitimlerini aldık.

1980 yılında açılan spikerlik sınavını kazanarak TRT’de çalışmayan başlayan Nermin Tuğuşlu 2010 yılında emekli olmuştur. TRT Haber ve Spor Yayınları biriminde uzun yıllar görev yapan Tuğuşlu, spikerlik mesleğinin ilk yıllarını ve eğitim süreçlerini şöyle anlatmaktadır:

1979 yılında 3 ayrı sınav sonra 3 aylık bir temel eğitim, ardından yine bir sınav ve Erzurum Radyosuna atanma derken hepsi bu kadar zannedilmesin... 31 yıllık meslek yaşamına kurum içi başka sınavları da ekledikten sonra geldiğiniz noktada artık denetimleri size yaptıran bir özdenetime ulaşmış oluyorsunuz. Bu süreçte eğitim aldığım hocalarım: Jülide Gülizar, Aytaç Kardüz, Sevim Canbaz, Turgut Özakman, Şebnem Savaşçı, Aylin Özmenek, Yıldırım Dilek Uçaker, Enver Ziya Karal ve unuttuysam özür dilediğim bana bir kelime öğreten ustalar...

Spikerlik eğitimleri bazı dönemlerde kalabalık spiker kadrosu tarafından verildiği gibi bazen de yeni kursiyerler belli sayıda tecrübeli spikere teslim edilmiştir. Röportaj yaptığımız emekli TRT spikeri Enver Seyitoğlu da 1980 yılında almış olduğu eğitimde Tarık Gürcan ve Cinuçen Tanrıkorur’un katkısına dikkat çekmekte, aldıkları eğitimin içeriğini belirtmektedir:

Almış olduğumuz eğitimin içeriğinde neler yoktu ki? Fonetik-diksiyon, hitabet-sunuş teknikleri, spikerlik-sunuculuk, genel yayın-program bilgileri, Türk sanat müziği temel bilgi ve sunuşları, drama ve canlı yayın teknikleri, genel kültür ve sanat, tarih, medeniyet, hukuk, sağlık, davranış bilimleri başta olmak üzere birçok alanda ve konu başlığında eğitim aldık... Bu eğitimlerde Tarık Gürcan ve Cinuçen Tanrıkorur’un katkılarını özellikle belirtmek isterim.

Seyitoğlu’nun ifadelerinden de anlaşılacağı üzere TRT eğitimlerinde; yayıncılık bilgisi, yayın yapılan alanla ilgili teknik bilgiler ve genel kültür ile Türkçenin kullanım özellikleri beraber verilmiştir.

Dili sürekli kullanan, kelimelerin kullanım ve telaffuz özelliklerine dikkat eden spikerler

mesleklerinin son anına kadar yeni kelimeleri ve kullanım özelliklerini öğrenmeyle karşı karşıyadırlar. TRT spor spikeri Zafer Akyol da diksiyon eğitiminin bitmediğini ve bir spiker için bu eğitimlerin meslek yaşantısı boyunca sürdüğüne dikkat çekmektedir:

1984 yılında Ankara Radyosunda göreve başladım. 1983 yılındaki 2. sınavın ardından Bilgi Gökçeer, Şebnem Savaşçı, Mehpare Çelik, Ejder Akışık, Halit Kıvanç gibi üstadlardan ders aldığımız kurs dönemi son derece parlak ve unutulmazdı. Ayrıca göreve başladıktan sonra Esin Öngören, Mahmut Tali Öngören, Aylin Özmenek ve Varlık Özmenek gibi son derece değerli insanlarla çalışmış olmamı şans olarak değerlendiriyorum.

Almış olduğumuz eğitimin içeriğinde ise genel olarak diksiyon vardı ve inanın bugün dahi devam ediyor. Ayrıca her dalın uzman hocalarıyla çalışma imkânı da verdi kurumumuz bizlere ne mutlu ki...

TRT spikeri Jülide Sönmez de 1983 yılında açılan sınavdan sonra spikerlik kursuna başlayarak mesleğe adım atmıştır. Sönmez, TRT’de almış olduğu spikerlik eğitimlerinde İstanbul Türkçesinin önemine dikkat çekmektedir. Bu dönemde verilen eğitimlerde aynı zamanda yayıncılıkla ilgili mesleki bilgilere ve stüdyo çalışmalarına yer verilmiştir:

1983 yılında açılan sınavı kazanarak spikerlik kursuna katılmaya hak kazandım. 4 ay boyunca Ejder Akışık, Sevim Canbaz, Şebnem Savaşçı, Mehpare Çelik, Bilgi Gökçeer, Filiz Ercan gibi kendi alanında usta eğitimcilerle çalıştık.

Diksiyon temel öğretiydi. İstanbul ağızıyla konuşmanın kuralları öğretildi ve gerekli uygulamalar yapıldı. Yayıncılıkla ilgili olarak ise program metni ve haber değerlendirme, naklen yayın sunuculuğu, özellikle klasik müzik programları için yabancı dildeki sözcüklerle ilgili okuma kuralları, Klasik Türk Müziği terimleri ve okunuşları vb. başlıklar vardı. Mikrofonu ve sesi kullanma çerçevesinde çok sayıda stüdyo çalışması yaptığımızı söyleyebilirim.

Görüştiğimiz spikerlerin anlattıkları hususlardaki ortak nokta, spikerlik eğitimlerinin çok aşamalı olduğu ve eğitimler sonucunda çok az sayıda kişinin TRT’de çalışmaya hak kazandığıdır. İlerleyen yıllarda spiker ihtiyacını karşılamak için art arda spikerlik sınavları açılmıştır. Füsun Ünsal 1985 yılında aldıkları eğitimin üç aşamalı olduğunu belirtmekte ve o dönemde yaşanan süreçle bugünü karşılaştırmaktadır:

1985 yılı sonunda başladı eğitimimiz. Üç aşamalı bir sınavın ardından 2 aylık bir kurs dönemi geçirdik. Kurs sonu sınavında elenenler kendilerine farklı bir yol çizdiler. Şimdiki gibi önceden atanıp, spikerlik sınavında başarılı olamazsak TRT’nin başka bir bölümünde çalışma şansına sahip değildik. Dolayısıyla çok emek verdik, heyecan yaşadık.

Farklı ustalardan eğitim aldık. Yılmaz Tok, Yıldırım Dilek Uçaker, Güneş Uğurlu, Şebnem Savaşçı, Aylin Özmenek, Halit Kıvanç, Ejder Akışık eğitimlerimizdi. Türk sanat müziği, Türk halk müziği, klasik müzik dallarında uzmanlaşmış sanatçı ve yapımcılar, Türkçe dil bilgisi konusunda akademisyenler de eğitimlerimiz sırasında bilgilerini aktardılar.

Almış olduğunuz eğitim programının içeriğinde ise; temel diksiyon (nefes ve sesin kullanımı, vurgu, tonlama, anlatım vs.) spikerlik ve sunuculuk eğitimi (sunum teknikleri), haber ve röportaj teknikleri, çeşitli müzik dallarındaki sunuş ve okunuş biçimleri genel konu başlıklarıydı.

Ataştırmamız kapsamında sorular yöneltilen spikerlerin ortak paydada buluştukları noktalardan biri de TRT'nin spikerlik alımlarında uzun süreli eğitimlerden sonra çok aşamalı elemelerin yapılmasıdır. Bu durum Türkçenin kullanımı ve kitlelere ulaştırılması sürecindeki hassasiyetin göstergesidir. Emekli TRT spikeri Sedat Ağaoğlu 1988 yılında aldıkları eğitimin zorlu süreçlerine ve kurs boyunca eğitmenlerin gösterdiği titizliğe dikkat çekmektedir:

Çok sayıda insan arasından seçilmek (yedi binde on dört kişi) ahir zamanda mesleğe adımda bir özgüven kaynağı olma özelliğini zaten yaşıtıyordu ve bunun böyle olması iyiydi. Üç aşamalı, kaybedenin kaybolduğu sınav... Yedi binde seksen, seksende yirmi iki, yirmi ikide on dört. Çok zor ve acıklı anların yaşandığı bir süreç... Direnç ve çalışma; meslek içre rekabet, öğrenme, bilme, öğretme... Zora yönelme...

1988 yılı Ocak ayı TRT aday spiker kursu ilk sabahımda, kursun ilk hocası iki dakika geç gelen ya da ondan sonra gelen bir kursiyer nedeniyle dersi iptal etmiş; TRT genel müdürüne de bütün kursun iptal edilmesi için başvuruda bulunmuştu. Bu hoca Turgut Özakman'dı.

TRT'nin 1988 yılında açtığı spikerlik sınavını kazandıktan sonra yaklaşık 3 ay süren spikerlik kursuna katılan ve uzun yıllar ana haber spikerliği yapan Fulin Arıkan aldıkları eğitimin konu başlıklarını şu şekilde aktarmaktadır:

Eğitimimizde Türkçenin genel dil bilgisi kuralları, ses-nefes eğitimi, diksiyon bilgisi (telaffuzlar, yazılış-söyleyiş farklılıkları, vurgu, tonlama, artikülasyon) beden dili, röportaj teknikleri, haber yazımı-haber okuma tekniği gibi konu başlıkları vardı.

TRT spikerleri Özden Kahraman ve Aslı Noyan da TRT'nin 1997 yılında açtığı sınavdan sonra 1998 yılında spikerlik eğitimi almışlardır. Özden Kahraman, spikerlik mesleğine yönelmesinde Jülide Gülizar'ın yönlendirmesi olduğu belirtmektedir:

Bu işi yapmam için beni üniversite yıllarımda yüreklendiren hocam rahmetli Jülide Gülizar'dır. Kendisi benim spikerlik yapabilecek bir ses tonuna sahip olduğumu söyleyerek, okul yıllarımda bu işi TRT'de yapmam gerektiği konusunda beni yönlendirmiştir. O zamanlar özel kanallar çok revaçta olmadığı için bu işin en doğru yapılacağı adres olarak TRT'yi göstermişti.

TRT bünyesinde verilen spikerlik eğitimlerinde mesleki bilgiler usta-çırak ilişkisiyle aktarıldığı için eğitimlerde görev alan eğitmenler de mesleki birikimlerine göre seçilmektedir. Aslı Noyan da aynı dönemde eğitimlerine katılan eğitmenleri şu şekilde sıralamaktadır:

Sevim Canbaz, Mehpere Çelik, Bengül Erdamar, Filiz Ercan, Rıdvan Çongur, Ejder Akışık,

Rahmi Aygün, Ahmet Taner Kışlalı hatırladığım isimler... Radyodan prodüktörler, TSM, THM sanatçıları da alanlarının birikimlerini aktardılar. Ayrıca televizyon dünyasının başarılı isimleri de eğitimlerimize konuk olmuştu.

TRT spikerlerinin aldıkları eğitimlere ilişkin sorularımıza verdiği cevaplar bu alanda eğitimlerin ülkede yaşanan siyasi gelişmelere rağmen büyük bir titizlikle yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. TRT spikerlerinin eğitimlerinde bir yandan diksiyon, nefes ve sesin doğru kullanımı, artikülasyon, vurgu, tonlama, anlatım, dil bilgisi kuralları, telaffuz, yazılış-söyleyiş farklılıkları, sunum teknikleri, spikerlik alanlarından eğitimler verilirken bir yandan da yayın yapılacak alanlarda eğitimler verildiği dikkat çekmektedir. Radyoda yapılan müzik yayınları için Türk halk müziği, Türk sanat müziği, klasik müzik dallarında uzmanlaşmış sanatçı ve yapımcılar dersler vermiştir. Televizyon yayınları için de beden dili, haber ve röportaj teknikleri başlıklarında eğitimler yapıldığı görülmektedir. Araştırmamızda “TRT Bünyesinde Verilen Spikerlik Eğitimleri ve Program İçerikleri” başlığı altında soru sorulan spikerlerin farklı dönemlerde kuruma alınması ve alınan eğitim planlarının farklı dönemlerde yapılması cevapların bazı noktalarda birbirinden farklılık göstermesine neden olmuştur. Bu farklılıklar, daha çok program içeriğinde yer alan başlıklar ve kursiyerlere ders veren eğitmenler olarak göze çarpmaktadır. Geçmişten günümüze yöneticiler ve personeller değişse de TRT’nin dil konusunda, Türkçenin doğru kullanılması ve yayınlarda hata yapılmaması politikasında bir farklılık olmadığı verilen cevaplara yansımaktadır. Eğitim alınan isimlerin daha tecrübeli spiker ve yayıncılar olması; yetişen spikerlerin sonraki yıllarda eğitim vermesi TRT’de Türkçe eğitimi ve öğretimi alanındaki uygulamaların sözlü bir gelenekle, usta-çırak ilişkisiyle aktarıldığını göstermektedir.

4.4. Eğitimlerde Yapılan Uygulamalar ve Yararlanılan Kaynaklar

TRT’de büyük bir titizlik içerisinde uygulanan spikerlik eğitim programlarında temel eğitimlerden sonra uygulamaya dönük eğitimlere yer verilmektedir. TRT radyo ve televizyonlarında yayımlanan her türlü program metni, radyo ve televizyon haber bültenleri eğitim uygulamalarında kullanılmaktadır. Bu metinler, deneyimli spikerler gözetiminde kursiyerlere okutularak doğru seslendirme ve okuma pratikleri yapılmaktadır. Uygulamalar esnasında çoğu zaman spikerlerin, stüdyo ve canlı yayın alanlarını da görmeleri sağlanarak yayın tecrübesi edinmeleri amaçlanmaktadır. Ferit Devellioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat’i ve Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük eğitimlerde kullanılan ve doğru telaffuz özelliklerinin öğretilmesi için sıklıkla başvuru alan

kaynaklardır. Araştırmamız kapsamında sorularımıza cevap veren spikerlerden Zafer Akyol, spikerlik eğitiminde yapılan uygulamaların çoğunlukla stüdyoda yoğunlaştığına dikkat çekmekte ve Devellioğlu'nun sözlüğünden yararlanıldığını söylemektedir:

Sürekli olarak stüdyoda, her tür metni en ince ayrıntısına kadar çözümleyerek ve büyük bir dikkatle çalışıyorduk. Kaynağımız o zaman da bugün de Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik sözlüğüydü.

Nüzhet Şenbay'ın (1991) diksiyon kitabı, TRT'de spikerlik eğitimlerinde başvuru olan önemli kaynaklarından biridir. Bu kitap, bazı dönemlerde TRT tarafından bastırılarak stajyer spikerlere dağıtılmıştır. Bu kitaptan öğretilen bilgiler çoğu zaman radyo program metinleriyle uygulamaya konulmuştur. Jülide Sönmez bu süreci şöyle anlatmaktadır:

Nüzhet Şenbay'ın diksiyon ile ilgili kitabı temel alındı. O kitaptaki metinleri en doğrusu oluncaya kadar defalarca okuduğumuzu hatırlıyorum. Onun dışında eğitimciler radyo yayınlarındakullanılan metinleri bizim kullanımımıza sunuyorlardı. Kitaptan öğrendiğimiz bilgileri eğitmenler denetiminde bu şekilde uygulamalarda pekiştiriyorduk.

Sonraki dönemlerde Nüzhet Şenbay'ın Doğru ve Güzel Konuşma Sanatı El Kitabı'na ek olarak Suat Taşer'in (2012) Konuşma Eğitimi kitabının eğitimlerde okutulduğunu görmekteyiz. Füsün Ünsal bu kitapların eğitim notları ve kurum tarafından bastırılan kitapçıklarla desteklendiğini ifade etmektedir:

Stüdyo uygulamaları, zaman zaman yayınları yerinde izlemeyle ve bol bol uygulama yaparak yetiştirildik. O yıllarda diksiyon sanatı konusunda yararlanabileceğimiz iki kaynak vardı: 'Nüzhet Şenbay-Doğru ve Güzel Konuşma Sanatı El Kitabı' ve 'Suat Taşer-Konuşma Eğitimi'... Çeşitli program metinleri üzerinde çalıştık. Ayrıca Kurum içi yapılan çalışmalarda çıkarılan kitapçıklar ve notlar da çok yararlı oldu.

Spikerlik eğitimlerinde kullanılan kaynaklar, başvuru olan ana kitaplar ve yapılan uygulamalar dönemlere göre değişiklik göstermiştir. TRT spikeri Gülden Özel 1988'de aldığı eğitimde, uygulama sürecinde yararlandıkları materyal ve kaynakları şu şekilde sıralamaktadır:

Eğitim sürecinin önemli bir bölümü Ankara Radyosu stüdyolarında kayıtlar yaparak ve bu kayıtları dinleyip değerlendirerek geçti. Derse giren eğitmenin seçtiği programların metinleri, şiirler, daha önceki kurs dönemlerinden kalan edebiyat eserlerinden pasajlar, eğitmenin oluşturduğu yerleşik yanlışlar listeleri ve sık karşılaşılan hatalar listeleri, müzik terimleri listeleri başlıca kaynaklardı.

Kaynaklardan, spikerlik eğitimlerinden, radyo ve televizyon yayınlarından derlenen "konuşurken yanlış kullanılan bazı sözcükler listesi" ekler bölümünde verilmiştir (EK-1). Bu kaynaklar, farklı eğitim dönemlerinde eklenen yeni kaynaklarla zenginleştirilmiştir. Ancak buradaki temel nokta, eğitimlerde okutulan yazılı kaynak hangisi olursa olsun, temel

eğitimlerden sonra yapılan uygulamaların önemidir. Türkçenin konuşma özelliklerinin temel unsurları uygulama alanında deneyimli hocalar tarafından kursiyerlere aktarılmaktadır.

Özden Kahraman bu süreci şöyle aktarmaktadır:

Türkçe yazıldığı gibi okunan bir dil olarak öğretilmesine rağmen aslında bu durum son derece farklıydı. Türkçede kalın –k, ince –k yani kaf ve kef dediğimiz okunuşlarla açıklamalı olarak ilk defa tekerlemeleri okurken tanıştık. Sonra yazıldığı gibi okunur tezini çürüten bir başka şey daha öğrendik ki hiç birimiz günlük yaşamda geleceğim, gideceğim demiyorduk. Farkında değildik ama ‘geleceğim’ ya da ‘gidiceğim’ diyorduk, hatta –ğ- konuşurken pek de kullanmadığımız bir sestti. Basit gibi görünen bu diksiyon kurallarının bizim dilimiz açısından en zor kısmı kayıt altına alınmamış olmasıdır. Eğitimlerde hocalar doğru kullanımları sesli olarak gösterir biz de tekrar ederdik. Bugün çok konuşulan bütün dillerin üzerinde mutabık kalınmış bir diksiyon alfabeleri vardır. Bizde de TDK son yıllarda yaptığı çalışmalarla bu konuda hayli yol kat etti ancak bu çalışmaların yine de yeterli olduğunu düşünmüyorum.

Spikerlik ve diksiyon eğitimi alanlarında kelimelerin telaffuz özelliklerini içeren sesli bir sözlüğe büyük ihtiyaç vardır. Son yıllarda Türk Dil Kurumu “<http://www.tdk.gov.tr/>” internet adresinden sesli sözlük uygulamasıyla bu talebi karşılamaya çalışmaktadır. Bu çabalara rağmen Türkçenin fonetik alfabeye ya da harflerin telaffuz özelliklerini içeren bir alfabeye olan ihtiyacı devam etmektedir.

TDK sözlükleri ve TRT yayınları da dâhil olmak üzere basılan çok sayıda kitap, not ve kitapçık TRT eğitimlerinde kaynak olarak kullanılmıştır. Burada dikkate değer husus yazılı kaynaklardan daha çok bu kaynakların Türkçenin kullanım özelliklerini iyi bilen eğitimciler tarafından kullanılmasıdır. Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi fonetik alfabemiz olmadığı için söz konusu özellikleri yazıda gösterme imkânı bulunmamaktadır. Bundan dolayı, eğitimcilerin uygulama çalışmalarında Türkçenin kullanım özelliklerini ve estetik yanını içeren edebî metinler, program metinleri ve haber bültenlerinden faydalanılmaktadır.

4.5. Usta Çırak İlişkisi

TRT’nin açtığı spikerlik sınavını kazanıp mesleğe adım atmak, bir başlangıç olarak kabul edilir. Bu andan itibaren, kişisel çabaların yanı sıra, devreye usta-çırak ilişkisi girmektedir. Bu yöntemde önceden tanımlanmış, tecrübelerle sabit hâle gelmiş bilgiler spikerlere aktarılır. Spikerlik mesleğinin önemli yanlarından biri de budur. Çünkü bu mesleğin detayları ve Türkçenin konuşma özellikleri en doğal ve en kapsamlı bir şekilde genç spikerlere sözlü bir gelenekle aktarılabilir.

Bir dilin tüm kullanım özelliklerini kavramak o dili doğru kullanabilmek için yeterli

olmadığı gibi spikerlik mesleği de sadece teorik bilgilerle yapılabilecek bir meslek değildir. TRT’de spikerlik eğitimlerinde öğrenilen bilgiler, eğitimlerin ardından yapılan uygulamalar ve iş alanında kazanılan tecrübeyle pekiştirilir. İş alanında âdeta yeni bir eğitim süreci başlamaktadır. Sahada daha tecrübeli isimler, daha genç olanlara bilgilerini aktarmakta; dilin kullanımı ile ilgili yapılan hatalarda genellikle anlık dönütler sağlamaktadır. Bu durum konuşma becerisinin ya da konuşma sanatının geliştirilebilmesini olanaklı hâle getirmektedir.

Spikerlik eğitimlerinde sınırlı bir zaman diliminde tüm bilgiler genç spikerlere aktarılır. Bu bilgilerin kalıcı kullanım özellikleriyle yerleşmesi için biraz zamana ihtiyaç vardır. Mesleğe başlamanın heyecanı ve dinamizmi içerisinde çalışmaya başlayan yeni spikerler tam da bu noktada kendilerine yol gösterecek ustalara ihtiyaç duyarlar. Ustalık görevini yerine getiren tecrübeli spikerlerin, mesleğe yeni başlayan spikerlere karşı yıkıcı değil yapıcı eleştirilerde bulunmaları gelişim sürecini olumlu etkilemektedir.

Öğrenmenin en etkili yolu bireyin yaparak ve yaşayarak öğrenmesidir. Spikerlik eğitimlerinde; kitapla, dersle hocaların denetiminde verilen bilgilerin en iyi uygulama alanları stüdyolar, yayınlar yani iş sahasıdır. Usta spikerler, bu çalışma alanlarında spikerlik mesleğine adım atan yeni spikerlere kılavuzluk ederler.

Ustaların, yanlarında çalışanlara bilgi ve deneyimlerini aktarmaları gerektiği gibi kendilerini de sürekli yetiştirmeleri ve gelişime açık olmaları büyük önem taşımaktadır.

Görüşme yapılan emekli TRT spikerlerinden Bengül Erdamar, geçmişte usta-çırak eğitim anlayışından sonra yayınlara çıkılabildiğini ifade etmekte ve günümüzde kurumun spikerlik eğitim sürecinden geçirilmeden kuruma spiker alınmasının bir eksik olduğuna dikkat çekmektedir:

Öncelikle TRT, elemanlarını her dönem çeşitli sınavlardan geçirerek alıyor ve ustaların eğitiminden sonra mikrofona-ekrana çıkarıyor. Ancak son zamanlarda yatay geçişlerle eleman alındığını biliyorum, dışardan gelenler TRT geleneği ile yetişemedikleri ve usta-çırak ilişkisi yaşamadıklarından olsa gerek çizgiyi düşürdüler bana göre.

1977 yılında TRT’de spikerlik eğitimi alan Şener Mete de dilin kullanım özelliklerinin yerleşebilmesi için “eleştirel bir mekanizmanın şart” olduğunu belirterek mesleğe başladığı ilk yıllardan itibaren yaşadığı usta çırak ilişkisini şöyle anlatıyor:

Bu iş usta çırak ilişkisidir. Siz bir insanın önüne 50 kitap 30 kaset koyun spiker yetiştiremezsiniz. Biz hocalarımızın peşinden koşardık. Bu kelime nasıl okunur diye, bazen kapris de yaparlardı. Ama biz öğrendik. Bizim dönemimizde usta çırak ilişkisi şöyleydi: Doğrusunu söylemek

gerekirse önce sadece gong vurduk, o doğru gong sesini bulmaya çalıştık. Sonra saat anonsları yaptık. Saat derken ‘t’nin ince mi kalın mı olduğunu ortaya koyacak bir kitap yok elinizde; ‘t’nin kalın ya da ince olduğunu size hocanız söylüyor. Yıllar geçtikçe eski kayıtları dinledikçe hatalarınızı görüyorsunuz, gülerek dinliyorsunuz. Burada tabi sabır çok önemli... Tek tek iğne oyası öreri gibi sesleri ayırt ediyorsunuz.

Ben başladığımda rahmetli Osman Özüvar benim hocamdı. Spikerliğin ötesinde birçok şeyi paylaştı. Spikerliği bir memuriyet gibi değerlendirmemek lazım... Spikerlik bir samimiyettir öncelikle. Kendi aramızda paylaştığımız hususlarda bir aile havası vardı eskiden o aile havasının devam etmesi lazım. Kişiler bunu sömürüye kaçmadan saygı sevgi içinde devam ettirmeli.

Emekli TRT spikeri Nermin Tuğuşlu da usta-çırak ilişkisinin TRT’de nasıl yaşandığını anlatarak bu süreçte bir dil emanetinin varlığına dikkat çekiyor:

TRT Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanında, herkesin dediği gibi, bir okul... Öğrenci olarak girersiniz, zamanla öğretmenlik yapabilecek yetkinliğe ulaşırsınız. Usta-çırak ilişkisinin en güzel yaşandığı kurumdur TRT... Bir yandan beslenir diğer yandan beslersiniz. Kimse de durumdan rahatsız değildir. Bir miras gibi sıkı sıkıya sarılırsınız dağarcığınıza, çünkü bir kaybederseniz ne eski öğretmenlerinizi ne de onlarla birlikte oluşturulan süreci bulabilirsiniz. Yani emanete ihanet etmezsiniz.

Dili kitle iletişim araçlarında kullanan bireylerin iyi bir eğitim almaları gerekmektedir. Verilen eğitimin niteliği de eğitimcilerle doğru orantılıdır. Füsun Ünsal da ustalık-çıraklık sürecinde ustanın rolüne ve gerekliliğe vurgu yaparak ustanın “ben bilirim” tavrından ziyade “yol gösterici” tavır içinde olan kişi olduğuna dikkat çekmektedir:

Usta, destekleyici ve koruyucu rolünü ‘ben bilirim’ tavrıyla değil, ‘yol gösterici’ tavrıyla sunarsa, çırak da hatalarından ders alacak, paylaşmayı bilecek ve işin özünde doğruları öğrenecektir. Artık birçok okulun doğrudan dinleyiciye ulaşan radyo ya da televizyonları var. Ama bu radyo ve televizyonlarda sunuculuk yapan öğrencileri yetiştirecek ustaları olmadığından, yapılanlar yine eksik kalıyor. TRT’ye burada da görev düşüyor. TRT kökenli spikerlerin bu okullardaki öğrencilere yardımcı olması gerekiyor.

Yazılı kaynaklara dayanmadan sözlü bir gelenekle aktarılan bilgilerin kalıcı ve etkili olabilmesi için nitelikli bir usta-çırak ilişkisi olması büyük önem taşımaktadır. TRT’de spikerlik mesleğinde kurumsal bir gelenek olarak bu anlayış geçmişe nazaran azalsa da devam etmektedir. Dilin kullanım özelliklerinin spikerler tarafından büyük bir titizlikle öğrenilmesi dinleyici ya da izleyicilerin dili kullanım becerisini de doğrudan etkilemektedir. Radyo ve televizyonun, toplu iletişim araçları içinde, ulaştığı kitlenin büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda önemi daha iyi anlaşılacaktır. Okuma oranının gelişmiş ülkelere göre düşük olduğu ülkemizde sözlü iletişim araçlarının üstlendiği sorumluluk oldukça fazladır. Bilgilendirme işleminin yanı sıra radyo ve televizyonların, burada çalışan sunucu ve

spikerlerin eğitime ve etkileme işlevlerinin de olduğu göz ardı edilmemelidir.

4.6. TRT'nin Türkçe Politikası ve Türkçe Eğitim Merkezi (TEM)

Medyanın toplum üzerindeki etkisi günden güne artmaktadır. Verilmek istenilen mesajlar dil vasıtasıyla diğer bireylere ulaştırılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının çok yönlü olduğu ve çeşitlilik gösterdiği günümüzde bu araçlarda kullanılan dil de çeşitlilik göstermektedir. Yazılı basında iletişim dilini yazı oluştururken, sözlü ve görsel basındaysa temel araçlar ses ve görüntüdür. Burada sözlü basın kavramını radyo ve televizyon yayınları için kullanılmaktadır. Radyo ve televizyon kanallarına sahip TRT'nin dil planlaması ve politikası devletin politikalarından bağımsız değildir. Bu anlamdaki politikalar yasalarla güvence altına alınmıştır. TRT'nin spikerlik eğitimlerinde kullanılan eğitim programları, eğitimlerde yararlanılan kaynaklar, eğitim veren isimler ve yöneticiler belli dönemlerde değişse de dilin korunması ve doğru kullanılması politikası hep devam etmiştir.

TRT'nin dil politikasına kurumsal ve dönemsel politikalar hakkındaki bilgiye daha çok o dönemlerde çalışan spikerler sahiptir. Yapılan röportajlarda görüşülen spikerlerin görüş ve izlenimleri konuyla ilgili bilgileri ortaya koymaktadır. Bengül Erdamar çalıştığı döneme ilişkin şunları ifade etmektedir:

TRT'nin bir dil politikasının en azından benim çalıştığım yıllarda (1966-2011) var olduğunu biliyorum. Şöyle ki: TRT Yayın Esasları'nın 'Dil, Anlatım ve Sunuş' başlığı altında yer alan bazı maddeler şöyledir:

1) Anadilimiz Türkçenin güzelliğini, ahengini zedeleyen veya aşırı duygusal, abartılı, anlaşılması güç söz ve deyimlerden, akademik anlatımlardan kaçınılacak, argo kelimelere yer verilmeyecektir.

2) Türk dilinin, millî varlığımızın, birlik ve beraberliğimizin temel unsurlarından biri olduğu benimsenecek, dili bozacak örnek ve uygulamalara yer verilmeyecektir. Bölgesel ağız taklitleri toplumun bazı kesimlerini rencide edici tarzda kullanılmayacaktır.

3) Programlarda saygısızca hitaplardan kaçınılacaktır. TRT'de 'yaşayan Türkçe' konuşulur ve en saygın şekliyle konuşulur. TRT'de İstanbul Türkçesi konuşulur.

İşte bizim çalıştığımız dönemlerde Türkçe için bu çerçeve dikkate alınmıyordu. Bu herkesin kolaylıkla anladığı yaşayan Türkçedir.

Erdamar'ın yukarıda belirttiği yayın esasları, dilin kullanımı ile ilgili yaklaşımların maddeler halinde düzenlendiğini göstermektedir. Şener Mete ise belirtilen tüm esaslara rağmen ortaya çıkabilen dil hatalarının geri bilrimlerle düzeltildiğini ifade etmektedir. Dikkatli dinleyici ya

da izleyiciler de çoğu zaman yapılan hatalarla ilgili geribildirim sağlamaktadır. Yöneticiler ve daha tecrübeli isimler de dil konusunda hassas davranarak yapılan hataların giderilmesi için gerekli düzeltmeleri yapmakta, uyarılarda bulunmaktadır. Mete, hataların bildirilmesini ve daha eski spikerlerin yol gösterici olmasını şu şekilde ifade etmektedir:

1964 yılından sonra Türkiye'nin radyoculuk serüveni daha sonra televizyona dönüşüyor. Uzun dalgalardan yayın yapılırken radyolar evlerin en pahalı eşyası. Bu kadar lüks bir eşya ve bunu dinleyenler de birçoğu devlet idare eden ya da eğitilmiş üst düzey insanlar, geçmişten beri en ufak hatayı anında bildiriyorlar. Buradaki hassasiyet sözlü olarak daha sonra diğer spikerlere intikal ettiriliyor. Bertal Tali, rahmetli benim tanıdığım en eski spikerlerden biriydi. Onunla yapmış olduğumuz konuşmalarda radyo müdürleri tarafından çok sık uyarıldıklarını, bazı kelimelerin telaffuzu konusunda kendilerine sıkça yol gösterildiğini bana söylediğini hatırlıyorum.

TRT'nin Türkçe politikasını yansıtan, Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanında yaptığı çalışmalardan biri de TRT bünyesinde kısa adı TEM olan Türkçe Eğitim Merkezi'nin kurulmasıdır. Bu birimde TRT'nin deneyimli spikerlerince yayınlar takip edilerek, yanlış kullanım gösteren spikerlerin uyarılması ve bu spikerlerin tekrar hizmet içi eğitimlere tabi tutulmaları amaçlanmaktadır. 2012 yılında çalışmalarına başlayan TEM'de çok sayıda spikere dönütte bulunulmuş ve spikerlerin dili kullanırken hata yaptığı alanlara yönelik kurslar düzenlenmiştir.

TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı bünyesinde hizmet veren TEM; dilin kullanımına ilişkin güncel sorunlara çözüm bulmaya çalışmakta ve yabancı kelimelerin telaffuzuna ilişkin önerilerde bulunmaktadır.

Zafer Akyol TRT bünyesinde Türkçe Eğitim Merkezi'nin kurulmasına vurgu yaparak yapılan denetimlerle ilgili şu görüşleri ifade etmektedir:

TRT Türkçenin radyo ve televizyon kanallarında kullanımı konusunda her zaman köklü bir geleneğe sahip olmuştur. TRT'nin kurulduğu günden bugüne alaylı olarak devam eden ve şahsen çok yararlandığım bu sürecin şimdilerde TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulan Türkçe Eğitim Merkezi'nde son derece verimli ve başarılı bir biçimde sürdüğünü söyleyebilirim. Bu merkezde Türkçenin kullanımda yapılabilecek hataların ortadan kaldırılması amaçlanıyor.

Türkçe Eğitim Merkezi'nin çalışmalarıyla beraber yayınlarda yapılan hataların önlenmesi için daha yoğun bir mesai harcanmaya başlanmıştır. Yapılan hataların giderilmesi içinde ilgili konuşmacı ve spikerlere yönelik eğitimler düzenlenmektedir. Jülide Sönmez sorularımıza verdiği cevaplarda hizmet içi eğitimlerin geçmişe oranla arttığını belirtmektedir:

TRT'nin Türkçe konusunda eğitim vermesi ve dilin hamiliğini yapması doğal işlevi. Bizler hiçbir yönerge verilmemesine rağmen dilin doğru kullanılması ve korunması konusunda yazılan ve

ağızdan çıkan Türkçenin mikrofon ve kamera karşısındaki son noktası olduğumuzu bilerek çalıştık. Kurumumuz hizmet içi eğitimlere önceki yıllardan beri önem vermiştir. Son olarak Eğitim Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulan Türkçe Eğitim Merkezi bu konuda çalışmalar yürütmektedir.

Yukarıda yer alan açıklamalardan anlaşılabacağı üzere TRT her dönemde Türkçenin doğru konuşulması, televizyon ve radyo yayınlarında görev alacak spikerlere yönelik kapsamlı eğitimler düzenlenmesi için politikalar geliştirilmiş; oluşabilecek hataların kurum içi eğitimlerle aşılması amaçlanmıştır. TRT'de Türkçenin doğru kullanılması ve yayınlarda oluşabilecek hataların giderilmesi amacıyla 2012 yılında Türkçe Eğitim Merkezi oluşturulmuştur. TRT'nin genişleyen yayın ağı ve artan kanal sayısı ile beraber bu kanallarda konuşulan Türkçenin takip edilebilmesinde ve oluşabilecek hataların giderilmesinde bu merkeze daha fazla sorumluluk düşmektedir. TEM daha sistemli çalışması, geliştirilmesi ve dışardan alındığı için TRT'nin spikerlik eğitimini almamış spikerlere yönelik hizmet içi kurslar düzenlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.7. Hazırlayıcı Spikerlik Eğitim Programları

TRT spikerlerinin Türkçenin etkili ve doğru kullanılması amacıyla almış oldukları eğitimler, TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamaları kapsamında önemli bir yer tutmaktadır. Geçmişten günümüze verilen eğitimler dönemin ihtiyaçlarına, kursiyerlerin niteliklerine ve yöneticilerin inisiyatifine göre şekillenmiştir. Eğitimlerde uygulanan programların içerikleri tecrübeli spikerlerin bilgileri ve deneyimleri ışığında hazırlanmaktadır. Bir kamu kurumu olan TRT'ye ihtiyaç duyulması hâlinde gerekli izinler alınarak personel alımı yapılmaktadır. TRT aynı zamanda bir eğitici kurum olarak kendi çalışanlarının yeterliliklerini artırmak için gerekli eğitimleri vermektedir. Bu eğitimlerde kullanılan programlara ilişkin 2009 yılına kadar arşivlenmiş sistemli bir eğitim programı yoktur. TRT'nin dil hassasiyetine ilişkin önemli detaylar içeren programların arşivlenmemesi eğitim bilgilerinin ve kurum tecrübelerinin eski çalışanlardan genç çalışanlara usta-çırak ilişkisiyle aktarılmasına ve sözlü gelenekle devam etmesine sebep olmuştur.

Araştırma kapsamında, 2009 yılından önceki eğitimlerin içerikleri, eğitmenler ve eğitimlerdeki uygulamalar yapılan röportajlarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ise 2009, 2010 ve 2011 yıllarında yapılan spikerlik alımlarında, TRT Eğitim Dairesi

Başkanlığı tarafından spikerlerin eğitiminde kullanılan programlara ve bu programlarda yer alan önemli konu başlıklarına yer verilmiştir.

4.7.1. 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TRT, 2009 yılında genel duyuruyla personel almıştır. Yapılan sınavlar ve verilen eğitimlerden sonra 31 spiker, TRT’de çalışmaya hak kazanmıştır.

Aşağıda 2009’da TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı tarafından uygulanan hazırlayıcı spikerlik eğitim programlarının içerikleri ve eğitim konu başlıkları hakkında bilgiler yer almaktadır.

4.7.1.1. Kurumun Tanıtılması

Genel sınavlar sonucu TRT’de çalışmaya hak kazananlar için ilk olarak kurumu tanıtıcı eğitimler düzenlenmiştir.

TRT teşkilatı, görevler, işleyiş, insan hakları ve mevzuat yönetimi ana başlıklarını kapsayan bu eğitimlerde ilk olarak TRT’nin tarihçesi, genel yönetim yapısı içindeki yeri, TRT kurumunun temel yapısının özellikleri, TRT teşkilatı, Anayasa ve TRT ile ilgili mevzuat, TRT yasası ve TRT’nin genel anlamda görevleri, TRT’nin diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkileri, TRT ve RTÜK ilişkileri hakkında bilgiler verilmiştir. 2009 yılında yapılan ilk eğitimlerde daha sonra kurumun tanıtılması amacıyla; kamu yayıncılığı-TRT, kurumun TV yayıncılığı-düşünceden yayına TV programları, kurumun radyo yayıncılığı-düşünceden yayına radyo programları, kurumun haber yayıncılığı, haber programlarının yapım ve yayını, uluslararası yayın kuruluşları, TRT’nin uluslararası yayın kuruluşlarıyla ilişkileri, kurum yapım ve yayın mevzuatı, radyo-tv haber ve yapımprogramlarının kurumsal denetimi ve yayınlarda sorumlulukbaşlıklarında eğitimler verilmiştir.

Atama, istihdam, terfi, sicil, tahakkuk ve disiplin işlemleri de kamu kurumunda çalışmaya başlayan personele verilen ilk eğitimler arasında yer almaktadır.

Spikerlik eğitimlerinde kurumun tanıtılmasına dönük bu başlıklardan sonra Türkçenin doğru ve etkili kullanılabilmesi için diksiyon eğitimleri verilmektedir. Fransızcadan dilimize geçen diksiyon ifadesi sözlükte (TDK, 2005) “seslerin, sözlerin, vurguların, anlam ve heyecan duraklarını kurallara uygun olarak söyleme biçimi; duru, açık vurgulama ve çıkaklara tam uyarak konuşma” şeklinde tanımlanmaktadır.

4.7.1.2. Nefes Eğitimi

TRT bünyesinde verilen spikerlik eğitimlerinin ilk aşamalarından biri nefes eğitimidir. Soluğun denetimi, doğru konuşmanın ilk adımını oluşturmaktadır. Solunum iki evreye ayrılmaktadır. Havanın alınması, yani içeri girişi ve havanın verilmesi, yani dışarı çıkışı... Şenbay'a göre (1991, s. 3) Türkçede genel olarak soluk verme hâlinde konuşulan bir dildir.

Doğru solunum, oksijenin burun yollarından girip, gırtlaktan, ses telleri ile soluk borusu ve bronşların bulunduğu hançereden geçerek akciğere ulaştıktan sonra aynı yolu takip ederek ağızdan ya da burundan dışarı verilmesiyle gerçekleşmektedir.

Solunumun konuşma eyleminden önce iki amacı vardır. “soluk almak suretiyle kan dolaşımına düzenli oksijen sağlamak ve soluk vermek suretiyle asit karbonit denilen bir yanık tortusundan kanı temizlemektir.” (Yaman, 2012, s. 85) Bireyin sağlıklı bir yaşam sürebilmesi, nitelikli bir uyku uyuyabilmesi için de doğru bir solunum yapması gerekmektedir.

Spikerlik mesleğinin gerekliliği olan konuşma eyleminde ise doğru solunum üç etmene dayanmaktadır. “Birincisi, akciğerlere hava depolamak. İkincisi, solunumu yöneten kaslar üzerinde gerekli denetimi sağlamak. Üçüncüsü ses mekanizmasını özellikle gırtlak, işlevini yapmadan her türlü engelleyici baskılardan kurtarmak.” (Taşer, 2012, s. 46)

Etkili konuşmak için soluk alırken yeterli havayı akciğerlerde depolayabilmek, içeri çekilen havayı konuşurken azar azar, sakın ve doğru bir şekilde kullanabilmek gerekmektedir. Konuşmakta olan kişinin konuşurken soluk alıp verdiğini karşısındaki insanlara hissettirmemesi de etkili konuşabilmenin gereklerinden biridir. Solunum esnasında içeri alınan havanın konuşmacının istediği şekilde kullanılabilmesi solunumu yöneten kaslar üzerinde denetimin sağlanmasıyla mümkün olmaktadır. Mükemmel bir varlık olarak yaratılan insan dünyaya geldiği zaman doğru soluk alıp verme alışkanlığıyla doğmaktadır. Dış etmenlerle kimi zaman yanlış soluk alıp verme alışkanlığı edinilebilmektedir. Etkili bir konuşma, ciğerlere dolan havanın diyafram kasıyla kontrol altında tutulmasıyla mümkündür. Göğüs kafesinin alt tarafında diyafram adı verilen bir kas yer almaktadır. Bu kas, soluk alma esnasında aşağıya doğru genişleyerek, burundan alınan ve solunum sistemini oluşturan organlardan geçerek içeri dolan havanın daha geniş ve kontrol edilebilir bir alanda depolanmasını sağlamaktadır.

S-S-S-S-S-SSSSssssssssssssssss

5. Bir sandalyeye dik bir pozisyonda oturulur. Ellerin başparmakları kaburga kemiklerine diğer parmaklar karın boşluğuna bastırılarak nefes olabildiğince boşaltılır. Bu hareket burundan nefes alınarak 20-25 kere tekrarlanır. Alıştırmanın sonuna doğru nefes daha yavaş bir şekilde boşaltılır.
6. Bir el göğüs kafesinin üzerine diğer el karın bölgesine konulur. Burundan soluk alınıp ağızdan verilir. Bu hareket esnasında göğüs kafesinin kalkmamasına, nefesin diyafram kasıyla karın bölgesine doldurulmasına özen gösterilir. Başta hızlı bir şekilde yapılan nefes alıp verme işlemi alıştırmanın sonuna doğru yavaşça ve sakince yapılır.
7. Hazır ol vaziyetinde durulurken ciğerlerdeki bütün hava ağızdan boşaltılır. Ağız kapalı burundan yavaşça soluk alınırken şu hareketler yapılır:

- Ciğerlerdeki hava 5-10 saniye tutulup gürültüsüz ve yavaş bir şekilde boşaltılır. Sonra bu hareket hızlandırılarak tekrarlanır.
- Kollar yavaşça yanlardan omuz hizasına kadar kaldırılır. Dirsekler kıvrılarak eller göğüs hizasında bir araya getirilir. Biraz beklendikten sonra kollar omuz hizasında her iki yana açılarak 8-10 saniye kadar soluk alınıp verilir.
- Yine hazır ol vaziyetinde kollar yanlarından avuç içleri birbirine bakacak şekilde yukarıya kaldırılır. Ayakuçları üzerinde yükselirken nefes verilir, inerken nefes alınır.
- Kollar yukarıda iken gövde belden bükülerek öne doğru eğilip soluk boşaltılır. Tekrar dik duruma geçerken nefes alınır. Tamamen dik duruma gelince de yine ağızdan nefes verilir.

Bu hareketler tamamlandıktan sonra biraz dinlenilip aynı hareketler üç kez daha tekrar edilir. Hareketlerin rahat bir şekilde yapılabilmesi ve diyafram kasının çalışabilmesi için midenin boş olmasına dikkat edilmelidir.

8. “b”, “p”, “d”, “t”, “g”, “k” patlayıcı ünsüzleri çok soluk harcatan ünsüzlerdir. Bu nedenle bu ünsüzler mümkün olabildiğince az soluk harcanarak, belirgin bir biçimde boğumlandırılır. Önce derin bir soluk alınır, ardından bu ünsüzler “a” sesiyle birleştirilerek birer, ikişer, üçer, dörder, beşer, altışar ve bir solukta söylenmeye çalışılır.

ba

ba pa

ba pa da

ba pa da ta

ba pa da ta ga

ba pa da ta ga ka

9. Aşağıdaki sözcükler önce yavaş yavaş ardından hızlandırılarak art arda söylenilir.

çat pat, yap sat, yat kalk, kaf kas, sat sak, ah vah, ak pak, paşa yaşa, yaşa paşa, pas pas, taka tuka, yaka paça, kaba saba, haş hoş, fiş fiş, çuf çuf, cız bız, kaç göç...

Aynı uygulama tekerlemeler kullanılarak yapılır. Tekerlemelerin tek bir solukta söylenmesine dikkat edilir.

10. “A” sesi nefes alıştırmaları için uygun bir ünlüdür. Burundan derin bir soluk alındıktan sonra soluk yavaşça bırakılırken ses titretilmeden “a” sesi önce baştan sona eşit bir şiddette söylenir ardından git gide artan bir şiddette ve son olarak azalan bir şiddette söylenir.

aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaAAAAAAA, AAAAAaaaaaaaaaaaaa

11. Derin bir soluk alındıktan sonra “AH” hecesi olabildiğince uzun bir süre; fakat düzenli ve sürekli bir güçle fısıldanır.

AAAAAAAHH AAAAAAAHH AAAAAAAHH

Aynı hece daha sonra sesli bir şekilde söylenir.

AAAAAAAHH AAAAAAAHH AAAAAAAHH

Bir solukta olabildiğince çok sayıda kesik kesik fısıldayarak “AH” denir.

AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH

Son olarak “AH” hecesi bir solukta sesli olarak tekrarlanır.

AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH- AH

12. “HOP” hecesi ya da benzer seslerden oluşan başka heceler çok sayıda ve bağırarak tekrar edilir.

HOP- HOP- HOP- HOP- HOP- HOP- HOP- HOP- HOP- HOP

13. Omuzlar geride dik durulur. Ağız açık bir şekilde köpek gibi kesik kesik ve hızlı hızlı solunur. Bir yandan el, diyaframın bulunduğu bölgeye konularak hareket takip edilir.

14. Aşağıdaki sesler önce kısık, sonra orta, daha sonra yüksek sesle tekrar edilir.

ah-oh-eh-ı

eh-öh-üh-ih

hah-hoh-huh-hıh

heh-höh-hüh-hih

kah-koh-kuh-kıh
keh-köh-küh-kih
ahah-ohoh-uhuh-ıhıh
ehéh-öhöh-ühüh-ihih
hahah-hohoh-huhuh-hıhıh
heheh-höhöh-hühüh-hihih
kahkah-kohkoh-kuhkuh-kıhkıh
kehkeh-kökhöh-kühküh-kihkih

15. Yanan bir mumdan 30 cm uzaklıktan sesler boğumlandırılarak konuşulur. Eğer mum sönerse soluk verilmesi şiddetlidir, buna göre soluğun daha dikkatli kullanılması gerekecektir.

16. Bu ve benzeri alıştırmalardan sonra ilerleyen zamanlarda kursiyerlere metin okutularak nefesin doğru kullanılıp kullanılmadığı usta spikerler tarafından denetlenir. Yanlış kullanım durumunda gerekli uyarılarda bulunularak benzer ek uygulamalar yapılır.

2009 yılında düzenlenen stajyer spiker hazırlayıcı eğitim programında nefes eğitiminden sonra dikkat çeken bir diğer başlık ses eğitimidir.

4.7.1.3. Ses Eğitimi ve Ses Uygulamaları

Radyoda da televizyonda da sözel iletiler ses vasıtasıyla aktarılmaktadır. Konuşmayı sözler oluşturduğu gibi sözleri de sesler meydana getirmektedir. TRT bünyesinde verilen spikerlik eğitimlerinde ses eğitimi önemli bir yer tutmaktadır.

Ses, akciğerlerimizdeki havanın soluk verme sırasında gırtlığımızdaki ses tellerini titretmesi ile çıkmaktadır (Ünsal ve Şahin, 2008, s. 132). Gırtlak, boğaz, ağız, burun boşlukları, ses telleri, gırtlak kapağı, küçük dil, diş etleri, dişler, alt çene, damak ve dudakların çeşitli hareketleri insanların birbirinden farklı sesleri çıkarmasını sağlamaktadır. Çıkartılan sesler farklı özelliklerine göre birbirinden ayrılır. Şiddet, yükseklik ve tını sesleri birbirinden ayıran diğer niteliklerdir. Şiddet, bir sesin kulağımıza yaptığı etkinin büyüklüğüne bağlıyken yükseklik ise kalın sesleri ince seslerden ayıran fizyolojik bir niteliktir (Şenbay, 1991, s. 8).

Yüksekliğine göre sesler, pes ses (göğüs sesi) ve tiz ses (kafa sesi) olarak ikiye ayrılır. Pes ses göğsün hemen altından çıkıyor gibidir ve baş öne doğru eğikken daha iyi çıkar. Bu seste gırtlak zorlanmaz. Pes ses, ses tellerine zarar veren ve gırtlaktan çıkan “boğaz sesi”yle ve

yüzün ön kısmında maske diye tabir edilen bölgeye yerleşmeyip burun boşluğundan çıkan “burun sesi”yle karıştırılmamalıdır. Tiz ses ise baş, yukarıya kaldırıldığında daha iyi çıkan, ses tellerinin daha gergin olduğu ve soluğa daha fazla gereksinim duyulan bir kullanım biçimidir. Günlük konuşmalarda ideal ses, tiz ses ve pes ses arasında, ses tellerinin çok fazla yorulmadığı ortak bir kullanım bölgesinde olmalıdır. İyi bir konuşmacı, seslendirdiği metne göre tiz ve pes ses arasında geçişler yapabilmelidir.

TRT spikerlik eğitimlerinde bazı eğitimciler, Şenbay’ın (1991) TRT tarafından bastırılan ve kursiyerlere dağıtılan Güzel Doğru Konuşma Sanatı El Kitabı’nda yer alan alıştırmaları kullanmaktadırlar. Bu alışırtmalardan biri şu şekildedir:

(Aşağıdaki parça birçok defa tekrarlanarak, ağır ağır yüksek sesle okunur.)

I-Kafa sesiyle:

Benim siyah bir bacım var

Adı Leyla!

Gözü şehla.

Kollarında, ellerinde,

Saçlarının tellerinde,

Pullar, inciler parıldar.

Dilber bacı,

Amber bacı

Yatayım, akşam olsun da,

Siyah bacımın koynunda!

Akşam gelir, sabah gider,

Dilber bacı,

Amber bacı.

Bilmem, gündüz nerelerde,

Hangi dağlar, derelerde?

Gizli gizli seyran eder.

Gözü şehlâ,

Adı Leyla!

(Tevfik Fikret, Siyah Bacı.)

II-Göğüs sesiyle:

Mert dayanır, namert kaçır,
Meydan gümbür gümbürlenir!
Şahlar şahı divan açar,
Divan gümbür gümbürlenir!

Yiğit kendini öğende,
Oklar menzilin döğende,
Şeşber kalkana değende,
Kalkan gümbür gümbürlenir!

Ok atılır kal'asından,
Hak saklasın belâsından,
Köroğlu'nun narasından
Her yan gümbür gümbürlenir.
(Köroğlu)

Ses eğitimlerinde sesin tınısı üzerinde de özellikle durulmaktadır. Sesin tınısı frekansla ilgili bir niteliktir ve sesin rengi olarak tanımlanmaktadır. Ses tınısını boğaz, ağız, burun gibi ses enstrümanları belirler. Eğitimlerde tını, açık tını (tiz ses) ve koyu tını (koyu ses) olarak iki başlık altında anlatılmaktadır. Açık tını, kafa sesi çıkarılarak elde edilir. Daha az heyecan uyandıran, haber metinleri gibi düz metinlerde genellikle açık tını kullanılır. Koyu tını, göğüs sesi yani pes sesle çıkar; umutsuzluk, keder ve ıstırap gibi duygu yoğunluğu fazla olan metinlerde kullanılır. Günlük konuşmalarda ise bu iki tını arasında yer alan orta tınıyı kullanmak sesin yorulmasını önlemektedir. Kullanılan tınların konuşulan konunun içeriğine ve hitap edilen kitlenin özelliklerine göre belirlenebilmesi, uygun yerlerde doğru geçişlerin sağlanması etkili konuşmacının niteliklerinden biridir.

TRT spikerlerine verilen ses eğitimlerinde temel amaçlardan biri de sesin “maske” diye tabir edilen yüzün ön kesiminde kullanılabilmesidir. Sesin maske bölgesine yerleştirilmesi kulağa hoş gelmeyen, konuşmacıyı yoran, yanaklar ve dudaklar bölgesine yerleştirilememiş ve ses tellerini zorlayan seslerin ortadan kalkmasını sağlar. Bunun için yapılan egzersizlerde ses titreşimlerinin yüzün ön bölgesinde, dudaklar ve yanaklarda hissedilmesi gerekmektedir.

80

Buralar bize vadedilmiş topraklardır!

Birlikten güç doğar.

6. Aşağıdaki tümceler belirtilen şekilde seslendirilir:

Ay ne güzel! (Gece dolunay görüldüğü düşünülerek)

Ay ne güzel! (Sevimli bir kediyle karşılaşıldığı düşünülerek)

Ne kadar sevimli bir köpek! (Açık tını ile)

Gelip hediyeleriniz alın! (Açık tını ile)

Sevincimden uyuyamadım. (Açık tını ile)

Fırtına her şeyi yıkmıştı! (Koyu tını ile)

Üzüntüden kahroldu! (Koyu tını ile)

Yoksulluk, yüzünden okunuyordu. (Koyu tını ile)

Eğitimlerde bu alıştırma dışında ses kusurları olan kuvvetsizlik, ses titrekliliği, tiz ve kalın ses için de ayrıca uygulamalar yapılmaktadır.

Spikerlik eğitimlerinde “ses eğitimi” alanının sonlarına doğru Türkçedeki ünlüler ve ünsüzler, ünsüz kusurları, “r” ve “ş” sesleri, ısıklama, sert ünsüzlerde yumuşama, hece düşmesi, kaynaşma, eski Türk dili, Türkçenin etkilendiği ve etkilediği diller başlıklarında eğitim verilmiştir.

4.7.1.4. Artikülasyon/Boğumlanma

2009 yılında spikerler için düzenlenen eğitim programında yukarıda belirtilen konu başlıklarından sonra artikülasyon eğitimi verilmiştir. Artikülasyon Türkçe Sözlük’te (2005) “boğumlanma”; boğumlanma ise “ciğerlerden gelen havanın, ağız ve burundaki çeşitli nokta ve bölgelerde engellemeye uğrayarak ses olarak çıkması” şeklinde tanımlanmıştır. Türkçede seslerin ve kelimelerin doğru boğumlanması etkili konuşmanın önemli bir basamağıdır. Seslerin meydana gelmesinde konuşma organlarının uyum içerisinde hareket etmesi gerekmektedir. Sözlerin iyi anlaşılması seslerin doğru çıkarılmasıyla mümkündür. Boğumlanma eğitimlerinde, Türkçede yer alan ünlü ve ünsüz seslerin özellikleri teker teker gösterilerek bu seslerin ağızdan kolayca ve doğru bir şekilde çıkarılmasına dönük uygulamalar yaptırılmaktadır. Bu uygulamalarda söylenmesi güç birtakım tümceler yüksek sesle söylenmektedir. Çalışmada tümceler önce yavaş söylenir ardından hızlandırılır. Çalışmalar esnasında gerek duyulması hâlinde, ağza kalem alınarak çok sıkmadan dişlerle tutacak şekilde seslendirme yapılır. “Kalem çalışması” çene ve dudakların kuvvetlenmesini

ve kelimelerin daha iyi çıkmasını sağlar. Alıştırmalar esnasında birbirini tekrar eden anlamsız ancak söylemesi güç heceler art arda tekrar edilebildiği gibi tekerlemeler de sesler tam çıkacak şekilde yavaştan hızlıya olacak şekilde söylenebilir.

Boğumlanma eğitimlerinde kullanılan bazı alıştırmalar şu şekildedir:

1. Aşağıdaki heceler önce ağır ağır gitgide hızlı bir şekilde tekrar edilir.

bla blö ble bli blo blü blu blı
bra brö bre bri bro brü bru brı
pla plö ple pli plo plü plu plı
pra prö pre pri pro prü pru prı
dra drö dre dri dro drü dru drı
tra trö tre tri tro trü tru trı
fla flö fle fli flo flü flu flı
fra frö fre fri fro frü fru frı
fra ftö fte fti fto ftü ftı frı
gla glö gle gli glo glü glu glı
gra grö gre gri gro grü gru grı
gza gzö gze gzi gzo gzü gzu gzı
kla klö kle kli klo klü klu klı
kra krö kre kri kro krü kru krı
ksa ksö kse ksi kso ksü ksu ksı
sfa sfö sfe sfi sfo sfü sfu sfi
ska skö ske ski sko skü sku skı
sla slö sle sli slo slü sku skı
sma smö sme smi smo smü smu smı
spa spö spe spi spo spü spu spı
sta stö ste sti sto stü stu spı
šta štö šte şti şto ştü ştu ştı
ştra ştrö ştre ştri ştro ştrü ştru ştrı

2. Tekerlemeler tüm sesler anlaşılacak şekilde tekrar edilir.

Bir berber bir berbere bre berber beri gel diye bar bar bağırır.

Ocak kıvılcımlandırıcılardan mısın, kapı gıcırdatıcılardan mısın? Ne ocak kıvılcımlandırıcılardanım, ne kapı gıcırdatıcılardanım.

Şu karşıda bir dal, dal sarkar kartal kalkar, kartal kalkar dal sarkar.

Al bu takatukaları takatukacıya takatukalatmaya götür. Takatukacı takatukaları takatukalatmam derse takatukacıdan takatukaları takatukalatmadan al da gel.

Elâlem bir aladana aldı aladanalandı da biz bir aladana alıp aladanalanamadık.

Dilin, dudakların ve çenenin hareketleri boğumlanma konusunun ayrılmaz bir parçasıdır. Ünsüz seslerin çıkarılmasında önemli bir yer tuttuğu için dilin ağız içinde rahat hareket etmesi gerekmektedir. Yeterince esnek olmayan ve seslerin çıkarılması gereken bölgelere ulaşamayan dil etkili konuşmanın önüne geçmektedir. Dilin esneklik kazanması ve boğumlamaya yardımcı olması için eğitimlerde bazı alıştırmalar yapılmaktadır.

1. Dil, ağızda sakız çiğner gibi hareket ettirilir.
2. Dil, ağzın içinde dişlerin arkasında dairesel hareketlerle çevrilir.
3. Dil, ön dişleri itecek şekilde hareket ettirilir.
4. Dil, dışarı çıkarılarak dairesel hareketler yapılır; yanaklara, burna ve çeneye değdirilmeye çalışılır.
5. Dil, üst damağa değdirilerek anlaşılır bir şekilde “la” hecesi art arda hızlı bir şekilde tekrar edilir.

Çene kaslarının kuvvetli, esnek olması ve çenenin konuşurken kapalı olmaması seslerin istenildiği şekilde çıkmasına katkı sağlamaktadır. Seslerin çıkarılmasında alt çenenin katkısı daha büyüktür. Çünkü konuşurken üst çene sabit kalmaktadır. Eğitimlerde çene ile ilgili yapılan uygulamalarda çene kaslarının geliştirilmesi, çeneye esneklik kazandırılması amaçlanmaktadır:

1. Ellerle yanaklara masaj yapılır ve eller aşağıya doğru kaydırılarak çene kaslarına masaj yapılır.
2. Çene, sağa sola hareket ettirilerek dairesel hareketler yapılır. Ardından dişler birbirine değmeyecek şekilde çene hızla açılıp kapatılarak esneklik sağlanmaya çalışılır.
3. Dirsek bir masaya konularak güç alınacak şekilde avuç içi alt çeneye konulur. Çene, avuç içine dayalı hâlde “rap” “pat” denilerek hareket ettirilir.
4. Kalem dişlerin arasına alınarak metin okuma çalışmaları yapılır.

Dudak tembelliği de boğumlanmayı etkileyen sorunlarda biri olduğu için eğitimlerde dudakların da esneklik kazanması için alıştırmalar yapılmaktadır. Bu alıştırmalarda “b, f, m,

o, ö, p, u, ü, v” seslerinin kusursuz bir şekilde söylenmesi için çaba harcanmaktadır. Dudaklara esneklik kazandırmak için yapılan alıştırmalarda;

1. Dudaklar kapatılarak kuvvetlice sıkılır ve öpücük veriliyormuşçasına bir müddet beklenilir.
2. Isık çalar gibi dudak kasları gergin tutularak büzülür.
3. Dudaklar yanlara doğru esnetilerek beklenilir.
4. Bir ateş tutuşturulmak istenilir gibi kuvvetlice üflenilir.
5. Uzakta duran bir mum üflenerek söndürülmeye çalışılır.

2009 Yılı Stajyer Spiker hazırlayıcı Eğitim Programında artikülasyon başlığı altında yukarıda anlatılan bilgiler dışında temrin okuma, ses alıştırmaları, doğru nefes ve doğru artikülasyon ilişkisi, Arapça ve Farsçadan dilimize geçen kelimelerin kullanımıyla ilgili kurallar, Türkçenin tarihî gelişimi, Osmanlıcanın özellikleri başlıklarında dersler verilmiştir. Artikülasyon problemleri pratiği yönelik uygulamalarla usta eğitmenler gözetiminde giderilmeye çalışılmıştır.

Program kapsamında yapılan ses alıştırmaları ve temrin okumalar, yukarıda belirttiğimiz uygulamalarla beraber sesi doğru kullanabilme becerisini arttırmayı ve artikülasyon problemini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Eğitimlerde okunan temrinlerin özenle seçilmekte ses alıştırmaları için başta stüdyolar olmak üzere uygun mekânlar kullanılmaktadır. Artiklasyonu doğru kullanabilme bilme becerisinin doğru nefes alınarak yapılmasına dikkat edilir. Yaşadığı tarihî sürece bakıldığında Türkçenin başta Arapça ve Farsça olmak üzere birçok dilden etkilendiği görülmektedir. Eğitimlerde sınırlı da olsa Arapçanın ve Farsçanın bazı özelliklerine değinilmekte; dilimize bu dillerden geçen ve uzun ünlü barındıran ya da ülüyle başlayan bir ek alınca uzayan sesleri içeren kelimelerin telaafuzu üzerinde özellikle durulmaktadır. Bu kelimelerde bulunan uzun ünlüler çoğu zaman yazı dilinde belirtilmediği için konuşma dilinde kullanımına dikkat edilmektedir.

Uzun ünlü barındıran ya da ünlüyle başlayan bir ek aldığı için son hecesindeki sesi uzayan bazı kelimler aşağıda, fonetik başlığı altında, verilmiştir

4.7.1.5. Fonetik

Fonetik, seslerin bütün özellikleri ve ayrıntılarıyla gösterilmesidir.

Eğitim programında fonetik konu alanında; ses bilimi, Türkçenin ses yapısı, fonetik yazım, ünlü sesleri, ünsüz sesleri, IPA (International Phonetic Alphabet), ünsüzleri doğru çıkarma,

ünlüleri doğru çıkarma, ses değişimleri, Türkçenin sesleri, alfabeye yüklenen sesler, fonetik ve Türkçe, diyalektik, metinlerde sesi doğru kullanma, anlamlı ve anlamsız sesler gibi başlıklarda dersler verilmiştir.

Türkçede yazı dilinde gösterilmediği hâlde konuşma dilinde farklılık gösteren bazı sesler vardır. Fonetik başlığı altında; açık “e”, kapalı “e”, normal “e”, açık “a”, kapalı “a”, yumuşak “a”, “o” ve “u”, nispet i’si, uzun-kısa ünlüler, ek alınca uzayan ünlüler, kalın-ince ünsüzler, “ğ”nin kendisinden önce gelen ünlüyü uzatma görevi görmesi, bağlaçların kullanımı ve telaffuzda kendilerinden önce gelen kelimelerle birleşmesi, “y” sesi ve “cak” ekinin kendisinden önce gelen ünlü ses üzerindeki daraltıcı etkisi gibi konuşma dilindeki kullanım özelliklerine yer verilmiştir.

Eğitimlerde konuşma dilinde yazı diline göre oluşan bu ses farklılıkları aşağıda olduğu gibi örnekler üzerinden verilmektedir.

1. Dilimizde bazı sesler konuşma dilinde yazı diline göre farklı kullanım özellikleri gösterebilmektedir:

(a) <u>normal/kalın:</u>	aba, abla, yaya, abanoz...
(â) <u>ince:</u>	kâğıt, erkân, seyahât, kâmil
(a:) <u>uzun:</u>	ca:hil, ka:til, ta:rih, ma:vi, ka:mil
(a) <u>açık:</u>	adam. akraba
(a) <u>kapalı:</u>	Ankara, ağaç
(é) <u>kapalı:</u>	Engin, belli, zengin, elli, gece
(e) <u>açık:</u>	Erzurum, evet, erkek, emek,
(o) <u>normal:</u>	orman, odun, kadro
(ô) <u>ince:</u>	lôkanta, lôkum, lôkma, lôsyon,
(u) <u>normal:</u>	ulus, ufak, umut
(û) <u>ince:</u>	rûzgar, lûgat, gûya, lûzum
(i) <u>kısa:</u>	idare, iade, icra
(i:) <u>uzun:</u>	i:cat, i:lan
(î) <u>nispet:</u>	millî, di:nî

2. Bazı kelimelerin son hecesinde yer alan ünlüler, kelimenin ünlüyle başlayan bir ek alması sonucu uzun okunurlar:

Esas	esa:sen
Usul	usu:len

Vicdan	vicda:ni
Hayal	haya:lî
Hayran	hayra:nı
Ka:nun	ka:nu:nî
Hayat	hayat:i
Tertip	terti:bi
Mekan	meka:nı

3. “Y” sesi ve “cak” eki standart konuşma dilinde kendilerinden önce gelen ünlüyü daraltma etkisi gösterir. Bu etki, yazı dilinde normal gösterilmesine rağmen konuşma dilinde farklı seslendirilmeye sebep olur.

<u>Yazılış</u>	<u>Okunuş</u>
Başlayan	başl(ı)yan
Sulayan	sul(ı)yan
Anlayabilmek	anl(ı)yabilmek
Bilmeyerek	bi(l)m(i)yerek
Arayacak	ar(ı)y(ı)cak
Yapılacak	yap(ı)l(ı)cak

4. Bağlaçlar yazı dilinde ayrı yazılmasına rağmen konuşma dilinde bitişik söylenir.

<u>Yazılış</u>	<u>Okunuş</u>
Ahmet ile	Ahmet’le
Kurum ile	kurumla
Konuşmak ise	konuşmaksa
Gelecek ise	gel(i)cekse

5. TRT spikerlik eğitimlerinde “ğ”nin konuşma dilindeki görevinin kendisinden gelen ünlüyü uzatmak olduğu üzerinde durulur.

<u>Yazılış</u>	<u>Okunuş</u>
Yoğurt	yo:urt
Boğaz	bo:az
Doğal	do:al
Yağmur	ya:mur
Nağme	na:me
Ağaç	a:aç

Konuşma dilinin kullanım özellikleri öğretildikten sonra metin üzerinde okumalar yapılmaktadır. Konuşma/okuma dilinde yazı diline göre ortaya çıkan farklılıklara eğitimciler tarafından dikkat çekilmektedir. Aşağıdaki alıştırma metninde konuşma dilinde yazı diline göre farklılık gösteren kullanım özellikleri belirtilmiştir.

Alıştırma

Haber metni: Gönül elçileri (**kapalı e**) projesi

Kimsesiz çocuklara “gönül elçileri (**kapalı e**) projesi” ile (**ile bitişik okunur**) 81 ildeki koruyucu aileler (**uzun a**) kol kanat gelecek (**e daralır**). Projenin illerdeki uygulayıcıları (**a daralır**) vali (**uzun a**) eşleri olacak (**a daralır**). Projeye Hakkari (**ince a**) ve Salihli’den (**uzun a**) başlanacak (**a daralır**). Projenin tanıtımı Emine Erdoğan ve Fatma Şahin’in katılımı ile (**ile bitişik okunur**) yapıldı. Emine Erdoğan bu projenin çok kısa süre içinde başarıya ulaşacağına (**a daralır**) Türkiye’ye ve dünyaya (**uzun a**) örnek olacağına (**a daralır**) kalpten inanıyorum dedi. Bakan Şahin ise (**ise bitişik okunur**), “eğer (**ğ, e sesini uzatır**) bir çocuk kendi (**e kapalı**) şehrinde yuva sıcaklığını hissetmeden yatıyorsa bu sorumluluk hepimizindir.” ifadelerini kullandı (TRT Haber, 19.12.2012).

4.7.1.6. Vurgu

TRT spikerlik eğitimlerinde geniş yer alan başlıklardan biri de vurgu konusudur. Eğitimlerde öncelikle vurgunun ne olduğu üzerinde durulmuştur. Sözlüklerde (TDK, 2005) vurgu; "konuşma, okuma sırasında bir hece veya kelime üzerinde diğerlerinden daha farklı olarak yapılan baskı, aksan" şeklinde tanımlanmıştır. Aksan (1998) da vurguyu; konuşma zinciri içinde bir seslemi ötekilere göre daha yüksek bir ses tonuyla, söyleyiş uzatılarak, öteki seslemlerden daha belirgin bir biçimde çıkarmak, böylece kimi zaman yeni bir anlam sağlamak olarak ifade etmiştir.

Nefes, ses, boğumlama, fonetik ve dil bilgisi konularından sonra etkili konuşma eğitimlerinde vurgu konusu önemli bir yer tutmaktadır. 2009 yılında yapılan spikerlik eğitimlerinde vurgu konusunda nefes-vurgu ilişkisi, sese vurgu, heceye vurgu, pekiştirme vurgusu, ahenk vurgusu, şiddet vurgusu, kelime vurguları, eklerde vurgu, zarflarda vurgu, adlarda vurgu, cümle vurgusu, vurgu almayan ekler, metin vurgusu başlıkları altında bilgiler verilmiş ve katılımcılara bu alanlarda uygulamalar yaptırılmıştır.

Vurgu konusunda eğitimlerde dikkat çekilen bazı kurallar şunlardır:

1. Ses ne kadar güzel ve anlatılan bilgiler ne kadar önemli olursa olsun konuşma esnasında gerekli vurgu özelliklerine dikkat edilmediği takdirde dinleyicinin dikkati dağılabilir ve konuşma etkisini yitirebilir. Konuşmayı etkili kılmak, bazı sözcük ve hecelerin daha belirgin söylenmesiyle mümkündür.

2. Türkçede istisnalar dışında vurgular genellikle kelimenin son hecesi üzerinde bulunur.

Kıtap kitaplar kitaplarda kitaplardaki

3. Öne çıkartılmak istenen anlama göre kelimelerde vurgu yer değiştirebilir.

Güldür! (gülmesini sağla) güldür (bu çiçek güldür)

4. İki heceli yer adlarında vurgu ilk hecede olur.

Bursa, Bingöl, Londra, Asya, Ordu, Bodrum

5. Üç heceli yer adlarında vurgu genellikle ikinci hecede olur.

Adana, Alanya, Bandırma, İtalya, Kütahya

Bazı üç heceli yer adlarında vurgu ilk hecededir.

Ankara, Erzurum, Ardahan, Marmaris, Ayvalık

6. Birleşik sözcük durumundaki yer adlarında vurgu genellikle ilk sözcüğün son hecesinde olur.

Diyarbakır, Kahramanmaraş, Eskişehir, Sarıkamış, Gölbaşı

7. Sonu –istan ile biten yer adlarında vurgu “tan” hecesindedir.

Afganistan, Pakistan, Kazakistan, Sırbistan, Belucistan

8. Zarf ve bağlaçlarda vurgu ilk heceye yapılır.

Niçin, ancak, sonra, yalnız, belki

9. Aynı seslerle yazılan fakat ayrı anlamları olan sözcükler vurgu ile birbirinden ayrılır.

Afyon- afyon, Ordu-ordu, Bodrum- bodrum, gelin- gelin,

10. –ca, –ce ekleri vurguyu kendinden bir önceki heceye kaydırır.

Sence, alçakça, aptalca, okudukça, ağladıkça

11. Birleşik sözcüklerde vurgu genellikle ilk sözcüğün son hecesinde olur.

Denizkızı, başbakan, ayçiçeği, binbaşı, ayakkabı

12. Türkçede cümle vurgularında genellikle yükleme en yakın olan sözcük vurgulanır. Kimi zaman dikkat çekmek için ya da daha belirgin söylenmek için cümle içinde herhangi bir yerde olan kelimelere vurgu yapılabilir.

Çok çalışırsan başarılı olursun. (Normal durumlarda)

Çok çalışırsan başarılı olursun.

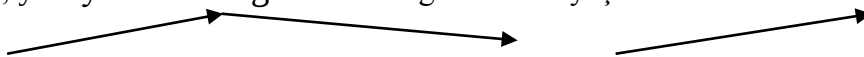
Çok çalışırsan başarılı olursun.

Eğitimlerde vurgu konusu örnekler üzerinden anlatıldıktan sonra uygun metinler üzerinde eğitimler eşliğinde birebir okumalar yaptırılarak bilgilerin pratikte uygulanması amaçlanmıştır. Eğitimlerde kullanılabilecek örnek okuma metinleri ekler bölümünde sunulmuştur. (EK-2, EK-3, EK-4,EK-5,EK-6,EK-7,EK-8,EK-9,EK-10)

4.7.1.7. Tonlama

Eğitimlerde okuma metinleri üzerinde yapılan çalışmalarda üzerinde durulan bir başka önemli husus tonlama konusudur. Ton, konuşma ya da okuma esnasında ses titreşimlerinin yükselip alçalması sonucu oluşan perdeleme olarak ifade edilebilir. Ton yazı dilinde gösterilemediği için konuşma dilinin bir konusudur. Bu nedenle konuşmaya dönük eğitimlerde bu konunun nasıl verildiği önem taşımaktadır. Konuşma esnasında sesler yükselme ve alçalmalarla sürekli bir değişme içinde olur. Perde değişikliği olarak ifade edilen bu durum, verilmek istenilen duygu ve düşüncelere göre şekillenir. Her sözcüğün kendine özgü bir tonu olduğu gibi her metin de verilmek istenen mesaja ya da duyguya göre farklı bir tonlama gerektirir. Tonlama çalışmaları, sözlü olarak birebir dinleme ile yapılmaktadır. Bu nedenle tonlamanın kulak eğitimiyle doğrudan ilgisi vardır. Sürekli doğru tonlama yapılmış tümceleri dinleyen birinin tonlamada hata yapma ihtimali daha azdır. Metin üzerinde yapılan çalışmalarda tonlama yükselen tonlama ve alçalan tonlama olmak üzere iki başlık altında anlatılmaktadır. Buna verilmek istenilen mesaja göre ussal anlatım ve duygusal anlatım başlıkları da eklenebilir. Vurgu konusunda olduğu gibi tonlamada da cümle içinde belirtmek istenilen husus yükselen tonlamayla, üzerinde durulmak ya da ön plana çıkartılmak istenmeyen husus ise alçalan tonlamayla seslendirilir. Seste oluşan bu perdelemeler dinleyicinin dikkatini metne ya da okumaya çeker.

Örneğin; yeni yıl herkes e güzellikler getirsin. Uyuşturucu öldürür.

Spikerler için hazırlanan eğitim programında tonlama konusu başlığı altında ussal anlatım, duygusal anlatım, anlatım bozuklukları, şiirde tonlama, haber metinlerinde ezgi, tonlama uygulamaları alt başlıkları yer almaktadır.

2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı'nın devamında doğaçlama konuşma, farklı metin değerlendirme (haber, şiir, program vb.), spikerlik mesleğinin incelikleri ve alanları, radyo ve televizyon yayınları, görüşme ve sunum teknikleri alanında eğitimler verilmiş ve metinler üzerinde alıştırma yapılmıştır.

2009 yılında yeni spikerlerin yetiştirilmesi için uygulanan programın sonlarına doğru ikinci bir eğitim planlamasıyla kursiyerler gruplara ayrılmış ve bu gruplarda deneyimli spikerler gözetiminde haber, program, belgesel metinleri seslendirme ve değerlendirme uygulamaları yapılmıştır.

Aşağıda 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1'in detaylarına yer verilmiştir.

Tablo 1. 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
27 Nisan 2009	KURUMUN TANITILMASI	TRT'nin Tarihçesi
	TEŞKİLATI	Genel Yönetim Yapısı İçindeki yeri
	GÖREVLERİ	TRT Kurumunun Temel ve Yapısal Özellikleri
	İŞLEYİŞİ	TRT Teşkilatı
	İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	Anayasa ve TRT ile İlgili Mevzuat (Genel Bilgi)
28 Nisan 2009	KURUMUN TANITILMASI	TRT Yasası ve TRT'nin Genel Anlamda Görevleri
	TEŞKİLATI	TRT'nin Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarıyla
	GÖREVLERİ	İlişkileri, TRT ve RTÜK İlişkileri
	İŞLEYİŞİ	
	İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	Kamu Yayıncılığı ve TRT
29 Nisan 2009	KURUMUN TANITILMASI	Kurumun TV Yayıncılığı ve
	TEŞKİLATI	Düşünceden Yayına TV Programları
	GÖREVLERİ	Kurumun Radyo Yayıncılığı ve
	İŞLEYİŞİ	Düşünceden Yayına Radyo Programları
	İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	Kurumun Haber Yayıncılığı ve Haber ve Haber Programlarının Yapım ve Yayını
30 Nisan 2009	KURUMUN TANITILMASI	Uluslararası Yayın Kuruluşları ve TRT'nin
	TEŞKİLATI	Yayın Kuruluşlarıyla İlişkileri
	GÖREVLERİ	Kurum Yapım ve Yayın Mevzuatı
	İŞLEYİŞİ	Yayın Uygulamaları
	İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	Radyo-TV ve Haber Yapım ve Programlarının Kurumsal Denetimi ve Yayınlarda Sorumluluk

Tablo 1. (devam). 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
1 Mayıs 2009	KURUMUN TANITILMASI	Atama
	TEŞKİLATI	İstihdam
	GÖREVLERİ	Terfi
	İŞLEYİŞİ	Sicil
	İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI	Tahakkuk
	VE YÖNETİMİ	Disiplin İşlemleri
4 Mayıs 2009	NEFES EĞİTİMİ	Nefes Organlarının Tanıtımı
		Akciğer Diyafram
		Diyafram Hareketleri
		Nefes Almanın Sağlık İçin Önemi
		Nefes Teknikleri
		Nefes Teknikleri
5 Mayıs 2009	NEFES EĞİTİMİ	Diyafram Hareketleri Ve Doğru Nefes Alma
6 Mayıs 2009	NEFES EĞİTİMİ	Soluğu Tutumlu Kullanma
		Nefes Güçlendirme
		Derin Soluma
		Soluk Denetimi
		Nefes Almada Diyaframın Rolü
		Nefes Hareketleri
7 Mayıs 2009	NEFES EĞİTİMİ	Nefes Güçlendirme Teknikleri
		Nefes Terapisi
		Nefes Terapisi
		Diyafram Çalışması
		Diyafram Çalışması
		Diyafram Çalışması
8 Mayıs 2009	SES EĞİTİMİ	Ses Organları
		Sesin Oluşumu
		Ses Kusurları
		Sesin Nitelikleri
		Konuşma Sesinin Özellikleri
		Sesi Etkili Kullanma
11 Mayıs 2009	SES EĞİTİMİ	Ses Çeşitleri
		Ağız Boşluğu ve Rezonans
		Erkek ve Kadın Sesleri
		Sesimizi Tanıma
		Ses Sağlığı
		Sesin Korunması
12 Mayıs 2009	SES EĞİTİMİ	Ses Organları Ve Esneklik
		Anlama Göre Ses
		Duyguya Göre Ses
		Seste Abartı ve Küçümseme
		Boğumlanma Nedir
		Boğumlanma Kusurları

Tablo 1. (devam). 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
13 Mayıs 2009	SES EĞİTİMİ	Türkçedeki Ünlüler Türkçedeki Ünsüzler Ünsüz Kusurları R ve Ş Sesleri Islıklama Uygulama
14 Mayıs 2009	SES EĞİTİMİ TÜRKÇENİN GÜCÜ	Sert Ünsüzlerde Yumuşama Hece Düşmesi Kaynaşma En Eski Türk Dili Türkçenin Etkilendiği Diller Türkçenin Etkilediği Diller
15 Mayıs 2009	SES UYGULAMALARI	Ses Uygulamaları Ana Dil Bilinci
20 Mayıs 2009	ARTİKÜLASYON	Çene ve Dudak Tembelliği Çene-Dudak Alıştırmaları Kalem Çalışması Temrin Okuma Ses Alıştırmaları Uygulama
21 Mayıs 2009	ARTİKÜLASYON TÜRK DİLİ	Doğru Nefes Artikülasyon İlişkisi Arapça ve Farsçadan Dilimize Geçen Kelimelerin Kullanımıyla İlgili Kurallar Türkçenin Tarihi Gelişimi Türkçenin Tarihi Gelişimi Osmanlıcanın Özellikleri
22 Mayıs 2009	FONETİK	Ses Bilimi Türkçenin Ses Yapısı Fonetik Yazım Ünlü Sesler Ünsüz Sesler IPA
25 Mayıs 2009	FONETİK	Ünsüzleri Doğru Çıkarma Ünlüleri Doğru Çıkarma Ses Değişimleri Türkçenin Sesleri Alfabeye Yüklenen Sesler Fonetik ve Türkçe
26 Mayıs 2009	FONETİK	Diyalekt Nedir Tiyatral Metinlerde Sesi Doğru Kullanma Anlamli ve Anlamsız Sesler Düzeltilme İşaretinin İşlevi Ğ'nin İşlevi Bağlaçların Kullanımı

Tablo 1. (devam). 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
27 Mayıs 2009	VURGU	Vurgu Nedir Vurgunun Önemi Nefes Vurgu İlişkisi Sese Vurgu Heceye Vurgu Uygulama
28 Mayıs 2009	VURGU	Pekiştirme Vurgusu Ahenk Vurgusu Şiddet Vurgusu Kelime Vurguları Kelime Vurguları Kelime Vurguları
29 Mayıs 2009	VURGU	Eklerde Vurgu Bileşik Sözlerde Vurgu Zarflarda Vurgu Adlarda Vurgu Cümle Vurgusu Cümle Vurgusu
1 Haziran 2009	VURGU	Vurgu Almayan Ekler Metin Vurgusu Metin Vurgusu Uygulama Uygulama Uygulama
2 Haziran 2009	ULAMA VE DURAK	Ulama Kuralları Kesme Uygulama Durgu Durak Uygulama
3 Haziran 2009	TONLAMA	Tonlama (Entonasyon) Nefes ve Tonlama Vurgu ve Tonlama Yükselen ve Alçalan Tonlama Tonlama Yöntemleri Uygulama
4 Haziran 2009	TONLAMA	Ussal Anlatım Duygusal Anlatım Anlatım Bozuklukları Şiirde Tonlama Şiirde Tonlama Şiirde Tonlama
5 Haziran 2009	TONLAMA	Haber Metinlerinde Ezgi Haber Metinlerinde Ezgi Haber Metinlerinde Ezgi Tonlama Uygulamaları Tonlama Uygulamaları Tonlama Uygulamaları

Tablo 1. (devam). 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
8 Haziran 2009	TONLAMA	Dil ve Melodi Şiirsel Konuşma ve Tonlama Müzik Metinlerinde Tonlama Tonlama Uygulamaları Tonlama Uygulamaları Tonlama Uygulamaları
9 Haziran 2009	DOĞAÇLAMA	Doğaçlama Konuşma Radyoda Doğaçlama Televizyonda Doğaçlama Televizyonda Doğaçlama Doğaçlama ve Mimik Mimik Çalışmaları
10 Haziran 2009	DOĞAÇLAMA	Vücut Dili ve İmaj Jest ve Anlamı Uygulama Kamera Karşısında Duruş Spikerin Halk Üzerindeki Etkisi Spikerin Halk Üzerindeki Etkisi
11 Haziran 2009	TÜRK DİLİ KURALLARI	Hece ve Kelimelerin Genel Özelliği Cümle Yapıları Cümle Teknikleri Yazım Kuralları Yazım Kuralları Yazım Kuralları
12 Haziran 2009	SPIKERLİK	Spikerin Tanımı ve Özellikleri Spikerliğin Önemi TRT Spikerliği Haber Spikerliği Spikerin Dikkat Etmesi Gereken Kurallar Spiker ve Muhabir
15 Haziran 2009	SPIKERLİK	Anlamları Karıştırılan Sözcükler Anlamları Karıştırılan Sözcükler Yazımda Söylenişte Yapılan Yanlışlar Yazımda Söylenişte Yapılan Yanlışlar Spiker, TRT Ve TBMM Spiker ve Yönetim
16 Haziran 2009	DÜZGÜN CÜMLE KURMA	Türkçenin Ses Olayları Bozuk Cümleler Dil Mantığı Türkçe Sözlüklerin Özellikleri TDK Sözlüğü Güncel Türkçe Sözlük
17 Haziran 2009	ŞİİR OKUMA	Şiirde Kafiye ve Tonlama Şiirde Durak Soluk Vurgu Şiirde Okuma Yanlışları Dilde Tahribat Osmanlıca Kelimelerde Okunuş Mehmet Akif ve İstiklal Marşı

Tablo 1. (devam). 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
18 Haziran 2009	PROGRAM SPİKERLİĞİ	Radyoda Özel Eğlence Programları Radyo Canlı Yayınları Radyoda Seslendirme TV Metni Seslendirme TV Anonsları Belgesel Seslendirme
19 Haziran 2009	PROGRAM SPİKERLİĞİ	Magazin Sunuculuğu Magazin Sunuculuğu Protokol Sunuculuğu Protokol Sunuculuğu Açık Oturum Sunuculuğu Açık Oturum Sunuculuğu
22 Haziran 2009	PROGRAM SPİKERLİĞİ	Ulusal Bayramlar Sunuculuğu Sanat Programları Sunuculuğu Moral Yayınları Sunuculuğu Sağlık Programı Sunuculuğu Eğitim Programı Sunuculuğu
23 Haziran 2009	SPOR SPİKERLİĞİ	Spor Spikerliğinin Özellikleri Spor Metni Okuma Uygulama Atletizm Sunumu Futbol Programı Sunumu Maç Anlatımı
24 Haziran 2009	SPOR SPİKERLİĞİ	Basketbolun Genel Kuralları Basketbol Programı Sunumu Artistik Spor Karşılaşmaları Bireysel Spor Karşılaşmaları Güreş Anlatımı Olimpiyat Sunumu
25 Haziran 2009	RÖPORTAJ	Röportaj Teknikleri Stüdyo Röportajı Uygulama Siyasi Röportaj Halk Röportajı Magazin Röportajı
26 Haziran 2009	GÖRÜŞME TEKNİKLERİ	Hazırlık Konuk Seçimi Konuğa Soru Yöneltilme Stüdyo Röportajı Telefon Bağlantısı Uygulama
29 Haziran 2009	REDAKSİYON	Haber Yazım Teknikleri Siyasi Haber Yazımı Redaksiyon Redaksiyon Haber Metni Okuma Haber Metni Okuma

Tablo 1. (devam). 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
30 Haziran 2009	KONUŞMA TEKNİĞİ	Toplum Önünde Konuşma Toplum Önünde Konuşma Hitabet Teknikleri Hitabet Teknikleri Radyoda Haber Okuma Radyoda Haber Okuma
1 Temmuz 2009	SUNUM TEKNİĞİ	İstanbul Ağzı Kuralları İstanbul Ağzı Kuralları Yayında Gazete Okuma Türk Halk Müziği Sunma Türk Sanat Müziği Sunumu Türk Sanat Müziği Sunumu
2 Temmuz 2009	SUNUM TEKNİĞİ	Hafif Müzik Metinleri Hafif Müzik Sunumu Çok Sesli Müzik / Terimleri Besteciler Çok Sesli Müzik Sunumu Çok Sesli Müzik Sunumu
3 Temmuz 2009	SUNUM TEKNİĞİ	Klasik Türk Müziği Türk Müziği Terimleri Klasik Türk Müziği Sunumu Bestekârlar Yayın Riskleri Dil Yanlışları
6 Temmuz 2009	BEDEN DİLİ VE GİYİM	Beden Dili Beden Dili Beden Dili Giyim Empati Empati
7 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Esasları
8 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Uygulamaları
9 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Uygulamaları

Tablo 1. (devam). 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
10 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Uygulamaları
13 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Uygulamaları
14 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Uygulamaları
15 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Uygulamaları
16 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Uygulamaları
17 Temmuz 2009	METİN DEĞERLENDİRME	Metin Değerlendirme Uygulamaları

Yukarıda “2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 1”de görüldüğü gibi 2009 yılında yapılan spiker alımlarında ilk olarak TRT’nin tarihçesi, genel yönetim yapısı içindeki yeri, TRT kurumunun temel ve yapısal özellikleri, TRT teşkilatı ve kurumun tanıtılmasına ilişkin diğer başlıklar stajyer spikerlere sunulmuştur.

Temel eğitimlerden sonra Türkçenin kullanımı ile ilgili eğitimler başlamış ve bu eğitimlerde nefes eğitimi, ses eğitimi, ses uygulamaları, artikülasyon/boğumlanma, fonetik, vurgu,

tonlama, doğaçlama, Türk dili kuralları, spikerlik mesleği ve alanları başlıklarında dersler verilmiştir. Program kapsamında nefes eğitimine dört gün, ses eğitimi altı gün, artikülasyon eğitimi bir gün, fonetik başlığına üç gün, vurgu ve tonlama konularına dörder gün ayrılmış; bu süreçte verilen eğitimler uygulama döneminde pekiştirilmiştir. Daha sonra spikerlik mesleği, şiir okuma, program spikerliği, spor spikerliği, röportaj, görüşme teknikleri, redaksiyon, sunum tekniği gibi ana başlıklarda eğitimlerin sürmesi planlanmıştır. Program kapsamında spikerlerin iş yaşamında karşılabileceği her türlü sunumu yapabilmeleri, mesleki alanda ihtiyaç duydukları bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle eğitim programında radyo yayınları, televizyon yayınları, belgesel seslendirme, açık oturum sunuculuğu, ulusal bayram sunuculuğu, sanat programları sunuculuğu, moral yayınları sunuculuğu, eğitim programı sunuculuğu, spor spikerliği, röportaj teknikleri, haber yazma teknikleri, radyo ve telezyonda haber okuma, Türk halk müziği, Türk sanat müziği, hafif müzik, çok sesli müzik, klasik müzik, klasik Türk müziği, bestekârlar ve yayın riskleri gibi konulara yer verildiği görülmektedir. Ancak yaklaşık üç ay sürmesi planlanan bu program, teorik bilgilerin pratik alanda kullanılması için kısa kesilmiş ve uygulamaya dönük ikinci bir programla eğitime devam edilmiştir.

Bu ilk hazırlayıcı programdan sonra 15 Haziran 2009 tarihinde eğitimlerin daha etkili olması için uygulamaya ve metin değerlendirmeye dayalı ikinci bir program vermeye başlanmıştır. Uygulanan “2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 2”de ise kursiyerler 5 beşli grup, 1 de altılı grup olmak üzere 6 gruba ayrılmış ve her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğiticiler tarafından uygulamalar yaptırılmıştır. Uygulanan ikinci program olan “2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 2” ekler bölümünde verilmiştir (Ek-11).

“2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 2”, 2009 yılında yapılan spikerlik alanlarında uygulanan ilk programdan bağımsız olmayıp önceki programda verilen bilgilerin kalıcı hâle getirilmesi için metinler üzerinde alıştırmalar yapılması için hazırlanmıştır.

Bu programın başında daha çok çalışma alanına yönelik olarak program kimlikleri ve türleri, program hazırlığı ve yazımı, radyo metinleri, televizyon metinleri, haber yazımı, haber sunumu, canlı yayınlar, röpotaj teknikleri konularına yer verilmiştir. 22 Haziran 2009’dan 31 Temmuz 2009’a kadar spikerlerin çalışacağı yayın alanlarında, “Haber, Spor, Belgesel Metinleri Seslendirme ve Değerlendirme Uygulamaları” adı altında pratik yapmalarını sağlanmıştır.

Yayıcılık sadece dilin kullanımından ibaret değildir. Yayın alanlarında çalışacak spiker, sunucu ve yayıncıların teknik birtakım bilgilere sahip olmaları da gerekmektedir. Yayın

alanında teknik bilgilere ve yayının gerektirdiği donanına sahip olmak spikerlerin konuşurken daha dikkatli, özenli konuşmalarını, dinleyici ve seyircilere yansıyabilecek hatalardan kaçınmalarını sağlayabilir. Yayının gerekleri olan teknik bilgilere önceden sahip olmak yayınlarda ortaya çıkabilecek heyecan faktörünü azalttığı gibi dikkati de kullanılan dil üzerinde yoğunlaştırmaktadır.

4.7.2. 2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TRT, 2010 yılında dajenel duyuruyla personel alımı yapmıştır. İhtiyaç duyulan diğer çalışma alanlarıyla beraber spikerlik alımları da yapılmıştır. Yapılan uygulamalı sınavlar sonucu 6 stajyer spiker TRT’de çalışmaya hak kazanmıştır.

TRT bünyesinde yapılan spikerlik eğitimleri ve diğer çalışma alanlarına ilişkin eğitimler dönemin ihtiyaçları ve yöneticilerin talebi doğrultusunda değişiklik gösterebilmektedir. 2010 yılında yapılan spikerlik eğitimlerine geçmiş yıllardan farklı olarak aynı yıl kurumda çalışmaya hak kazanan muhabirler de dâhil edilmiş, spikerlik ve muhabirlik eğitimleri bazı alanlarda ortak yapılmıştır. Eğitimlerde, haber biriminde görev alacak spiker ve muhabirlerin hem etkili konuşma hem de habercilik alanında yetiştirilmeleri amaçlanmıştır.

2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı’nda eğitimler 5 Nisan 2010’da kurumun tanıtılmasıyla başlamaktadır. İlk olarak teşkilat, görevler, işleyiş, insan kaynakları mevzuatı ve yönetimi alanında verilen eğitimlerle beraber, iş yaşamında profesyonellik ve motivasyon alanında eğitimler verilmiştir. Eğitim programında ilk eğitimlerin ardından haber yazımıyla ilgili temel hususlar yer almaktadır. Haberin ne olduğu, haber yazımında dikkat edilecek hususlar ve haberin unsurları “Haber” konu başlığı altında anlatılmıştır.

Bu eğitim programında 2009 yılında verilen eğitimlere göre ses eğitimi, nefes eğitimi ve diksiyon konularına daha az zaman ayrıldığı görülmektedir. Nefes eğitimine bir gün, ses eğitimine iki gün ve diksiyon konusuna üçgünlük süre ayrılmıştır. Programda “nefes eğitimi” alanında diyafram çalışması; “ses eğitimi” alanında ise ses organlarımız, sesin oluşumu, ses kusurları, Türkçedeki ünlüler, Türkçedeki ünsüzler, r ve ş sesleri, ısıklama ve ses uygulamaları başlıklarına yer verilmiştir.

Eğitimlerin ilerleyen günlerinde TRT yayın ilkeleri, manşet atma, kuşak yazma, TV haberciliği, özel yayınlar, haberde objektif ve denge, medya analizi-haber çözümleme, bilgiye ulaşma, soru sorma, haberde merkezi birimler, parlamento haberleri, beden dili, anons yapma, internet haberciliği, Eurovision, canlı yayın araçları, kamera kullanımı, kurgu

gibi alanlarda eğitimler verilmiştir. Programın sonunda ise diğer eğitim programlarında olduğu gibi pratik yapmaya ağırlık verilmiştir.

Aşağıdaki tabloda 2010'da uygulanan spikerlik eğitiminin detayları yer almaktadır:

Tablo 2. 2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
5 Nisan 2010	KURUMUN TANITILMASI TEŞKİLATI, GÖREVLERİ, İŞLEYİŞİ İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	TRT'nin Tarihçesi, Genel Yönetim Yapısı İçindeki Yeri, TRT Kurumunun Temel ve Yapısal Özellikleri TRT Teşkilatı
	ORTAK EĞİTİM	Disiplin
6 Nisan 2010	İŞ YAŞAMINDA PROFESYONELLİK	Kurum Kültürü Sorumluluk, Bağlılık, İnisiyatif "Biz" Kültürü
	ORTAK EĞİTİM	Kuruma Ait Olma Kültürü Politikaları
7 Nisan 2010	KURUMUN TANITILMASI TEŞKİLATI, GÖREVLERİ, İŞLEYİŞİ İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	TRT Yasası ve TRT'nin Genel Anlamda Görevleri TRT'nin Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarıyla İlişkileri, TRT ve RTÜK İlişkileri
	ORTAK EĞİTİM	Düşünceden Yayına TV Programları Kamu Yayıncılığı ve Kurumun TV Yayıncılığı Yayın Mevzuatı, Yayın Uygulamaları
8 Nisan 2010	KURUMUN TANITILMASI TEŞKİLATI, GÖREVLERİ, İŞLEYİŞİ İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	Anayasa ve TRT ile İlgili Mevzuat (Genel Bilgi)
	ORTAK EĞİTİM	Kurumun Radyo Yayıncılığı ve Düşünceden Yayına Radyo Programları Kurumun Haber Yayıncılığı ve Haber ve Haber Programlarının Yapım ve Yayını
9 Nisan 2010	KURUMUN TANITILMASI TEŞKİLATI, GÖREVLERİ, İŞLEYİŞİ İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	Uluslararası Yayın Kuruluşları ve TRT'nin Uluslararası Yayın Kuruluşlarıyla İlişkileri
	ORTAK EĞİTİM	Radyo-TV ve Haber Yapım ve Programlarının Kurumsal Denetimi ve Yayınlarda Sorumluluk Atama, İstihdam, Terfi Sicil, Tahakkuk
12 Nisan 2010	İŞ YAŞAMINDA MOTİVASYON	Motivasyon Nedir? Motivasyonu Etkileyen Faktörler İş Zenginleştirilmesi
	ORTAK EĞİTİM	

Tablo 2. (devam). 2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
13 Nisan 2010	AÇILIŞ	Tanışma- Hoş Geldiniz Konuşması
	HABER YAZIMINDA TEMEL NOKTALAR	Haber Nedir? Haber Yazımında Dikkat Edilecek konular. 5N1K Haberin Unsurları
		Haber Öncesi
14 Nisan 2010	SES EĞİTİMİ	Ses Organlarımız Sesin Oluşumu Ses Kusurları
	NEFES EĞİTİMİ	Diyafram Çalışması
		Diyafram Çalışması Diyafram Çalışması
15 Nisan 2010	SES EĞİTİMİ	Türkçedeki Ünlüler Türkçedeki Ünsüzler Ünsüz Kusurları R ve Ş Sesleri Islıklama Ses Uygulamaları
16 Nisan 2010	DİKSİYON	Diksiyon
19 Nisan 2010	DİKSİYON	Haberde Türkçe Kullanımı
20 Nisan 2010	İŞ YAŞAMINDA YÜKSEK PERFORMANS ve KİŞİSEL KALİTE ORTAK EĞİTİM	Sürekli Gelişimin Kesişen Kavram ve İlkeleri Kalite Verimlilik İnsan İlişkileri
21 Nisan 2010	DİKSİYON	Soru- Cevap Tartışma

Tablo 2. (devam). 2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
22 Nisan 2010	HABER YAZIMINDA TEMEL NOKTALAR	Haber Teyidi Pratik Çalışma
26 Nisan 2010	MANŞET ATMA KUŞAK ATMA KUŞAK YAZMA PRATİĞİ	Manşet - Kuşak Nedir? Dikkat Edilecek Konular Pratik Çalışma
27 Nisan 2010	TV HABERCİLİĞİ ÖZEL YAYINLAR OLAY YERİ ANALİZİ VE SÜREÇ	TV Haberciliği Özel Yayınlar Olay Yeri Analizi ve Süreç
28 Nisan 2010	HABERDE ETİK OBJEKTİFLİK VE DENGİ	TRT Yayın İlkeleri Haberde Tarafsızlık, Yansızlık Objektif Habercilik İlkeleri
	MEDYA ANALİZİ HABER ÇÖZÜMLEMESİ	Haber Takibinde Dikkat Edilecek Konular Yönlendirilme Tehlikesi
29 Nisan 2010	BİLGİYE ULAŞMA	Bilgi Kaynakları Haberci- Kaynak İlişkisi
	RÖPORTAJ TEKNİKLERİ	İyi Röportajın Kuralları Hazırlık Aşaması Soru Sorma
30 Nisan 2010	ETKİLİ İLETİŞİM	İletişim – Empati Tepkisel Davranışlar ve Esneklik Yapıcı İletişim ve Faktörleri İletişimde Üslup ve Önemi
	ORTAK EĞİTİM	Ben Dili - Sen Dili Çatışmaları Çözmek
3 Mayıs 2010	SORU SORMA RÖPORTAJ TEKNİKLERİ PRATİĞİ	Soru Sorma Röportaj Teknikleri Pratiği
4 Mayıs 2010	HABER SÜREÇLERİ	Son Dakika – DSF(Doğal Ses Fonu) - Sesli Haber
	OLAY YERİNDE YAPILACAKLAR	Olay Yerinde Yapılacaklar

Tablo 2. (devam). 2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
5 Mayıs 2010	OLAĞANÜSTÜ HÂL VE ACİL DURUM HABERCİLİĞİ	Olağanüstü Hâl Acil Durum Haberciliği
	ÖZEL YAYINLAR	Seçim Yayınları Zirveler
6 Mayıs 2010	HABERDE MERKEZİ BİRİMLER	Spor
		Yurt Haberleri
		Dış Haberler
7 Mayıs 2010	PARLAMENTO HABERLERİ	Parlamentonun Yapısı ve Temel Kavramlar
		Parlamento Muhabirliği
10 Mayıs 2010	BEDEN DİLİ	Temel Kavramlar Dikkat Edilecek Konular Pratik Çalışma
11 Mayıs 2010	ANONS YAPMA CANLI BAĞLANTI PRATİĞİ	Anons Nedir?
		Dikkat Edilecek Konular
		Teknik Ayrıntılar
		Pratik
12 Mayıs 2010	ANONS YAPMA CANLI BAĞLANTI PRATİĞİ	Pratik
		Pratik
		Pratik
		Pratik Çalışma
13 Mayıs 2010	HABER PROGRAM	Program Çeşitleri ve Teklif Hazırlama, Konu ve Konuk Seçimi
		Pratik
		Pratik
		Pratik

Tablo 2. (devam). 2010 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
14 Mayıs 2010	HABER PROGRAM UYGULAMASI	Haber Program Program Rejisi Pratik Pratik Pratik
17 Mayıs 2010	İNTERNET HABERCİLİĞİ	Yeni MedyalarTemel Kavramlar Pratik Pratik Pratik
18 Mayıs 2010	EUROVİSİON	Eurovision Pratik Pratik Pratik
20 Mayıs 2010	CANLI YAYIN ARAÇLARI	Temel Kavramlar Dikkat Edilecek Konular Pratik Pratik Pratik
21 Mayıs 2010	KAMERA KULLANIMI	Kamera Genel Tanıtımı, Kamera ve Işık Bilgisi Kamera Aksesuarlarının Tanıtımı ve Kullanımı Filtreler ve Işık Bilgisi ve Mikrofon Çeşitleri Pratik Pratik Pratik
24 Mayıs 2010	KURGU	Temel Kurgu Teknikleri, Haber Kurgusunun Özellikleri Kaba Kurgu, İnsert Kurgu Haber Kurguda Noktalama İşaretleri, Haber Program Pratik
25 Mayıs 2010	KURGU	Kurguda Kompozisyon, FTP Nedir? Kurguda Akıcı Anlatım ve Tempo, Sistem Yönetimi Kurguda Ritim Kavramı, Görüntü Kayıt Sistemi Pratik

Yukarıdaki tablodan anlaşılabacağı üzere 2010’da yapılan personel alımlarından sonra verilen spikerlik eğitimlerinde haber ve yayıncılık başlıklarının diksiyon konularına göre daha fazla yer aldığı görülmektedir.

Muhabir ve spikerler için düzenlenen ortak eğitimlerle aynı zamanda mesleki, teknik bilgilerin öğretilmesi ve yayın alanlarında ortaya çıkabilecek problemlerin önlenmesi amaçlanmıştır. Bu anlamda spikerlere verilen eğitimlerde haber başlığının yanı sıra canlı yayın araçları, kamera kullanımı ve kurgu başlıkları dikkat çekmektedir.

4.7.3. 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

2010'da verilen eğitimlerde olduğu gibi 2011'de de spikerler ve muhabirler ortak eğitim almışlardır. Eğitimler kapsamında ilk olarak kurumun yeni çalışanlara tanıtılması amacıyla dersler düzenlenmiştir. 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı'nda; kurumsal sorumluluk-bağlılık-inisiyatif, biz kültürü, kuruma ait olma kültürü politikaları, kamu iletişimi, TRT'nin tarihçesi, genel yönetim yapısı içindeki yeri, TRT yasası ve kurumun genel anlamda görevleri, kurumun haber yayıncılığı, kurumun radyo yayıncılığı, TRT disiplin mevzuatı ve atamalar gibi alt başlıklarda eğitimler verilmiştir. Bir hafta süren bu eğitimleri haber, etkili iletişim, kamera, kurgu, diksiyon konularında eğitimler takip etmiştir.

Eğitim programının ikinci haftasından itibaren haber konusunda; haberin temelleri, haberde merkezî birimler, habercilik mesleği, haber etiği, bilgiye ulaşma ve haber yazımı, haber dili, röportaj teknikleri, haberde hız, olay yerinde yapılacaklar, olağanüstü hâl ve acil durum haberciliği, özel yayınlar, haber pratiği, manşet atma ve kuşak yazma, anons yapma, canlı bağlantılar, sosyal medya ve yeni habercilik, Eurovision, parlamento haberleri, haber programı, konu başlıklarında eğitim planlaması yapılmıştır. Etkili iletişim, iş yaşamında kişisel kalite, iş yaşamında motivasyon, düşünce yönetimi ve stratejik ilişkiler gibi konularda da ortak eğitimler organize edilmiştir. Programın sonuna doğru canlı yayın araçları, haberde kamera ve ışık, kurgu gibi teknik alanlara ver verilmiştir.

2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı'nda, 2010 Stajyer Spiker hazırlayıcı Eğitim Programı'nda olduğu gibi diksiyon ve etkili konuşma eğitimlerine önceki yıllarda yapılan eğitimlere göre daha az yer verilmiştir.

Programın son bölümünde Türk dili, ses eğitimi, nefes eğitimi, diksiyon, stajyer spiker ve muhabirler için diksiyon uygulamaları başlıkları bulunmaktadır. Türk dili başlığı altında gramer, Türkçenin doğru ve akıcı kullanımı ve en çok yapılan Türkçe hatalar konularına yer verilmiştir. Türkçede sıklıkla yapılan hatalar, ekler bölümde "Konuşmada Sıklıkla Yanlış Kullanılan Bazı Sözcükler" başlığı altında verilmiştir (EK-1). Nefes eğitimi başlığında diyafram çalışması yer almaktadır. Ses eğitimi başlığı altında ise ses organlarımız, sesin

oluşumu ve ses kusurları, Türkçedeki ünlüler, Türkçedeki ünsüzler, ünsüz kusurları, r ve ş sesleri; ardından diksiyon ve haberde Türkçe kullanımı başlıkları dikkat çekmektedir. Nefes eğitimine bir gün, ses eğitimi ve diksiyon konusuna iki gün ayrılmıştır. Bu teorik eğitimlerden sonra satjyer spiker ve muhabirler için tecrübeli spikerler gözetiminde metin değerlendirme ve diksiyon konusunda pratikler yapılmıştır.

2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı'nın ana ve alt başlıkları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3. 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
14 Mart 2011	İŞ YAŞAMINDA PROFESYONELLİK	Kurumsal; Sorumluluk, Bağlılık, İnisiyatif. "Biz" Kültürü
	ORTAK EĞİTİM	Kuruma Ait Olma Kültürü Politikaları Kamu İletişimi
15 Mart 2011	KURUMUN TANITILMASI TEŞKİLATI, GÖREVLERİ, İŞLEYİŞİ İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	TRT'nin Tarihçesi, Genel Yönetim Yapısı İçindeki Yeri, TRT Kurumunun Temel ve Yapısal Özellikleri TRT Teşkilatı
	ORTAK EĞİTİM	TRT Yasası ve TRT'nin Genel Anlamda Görevleri TRT'nin Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarıyla İlişkileri, TRT ve RTÜK İlişkileri
16 Mart 2011	KURUMUN TANITILMASI TEŞKİLATI, GÖREVLERİ, İŞLEYİŞİ İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	Anayasa ve TRT ile İlgili Mevzuat (Genel Bilgi)
	ORTAK EĞİTİM	Düşünceden Yayına TV Programları Kamu Yayıncılığı ve Kurumun TV Yayıncılığı, Yayın Mevzuatı Yayın Uygulamaları, Rekabet edebilir Kamu Yayıncılığı
17 Mart 2011	KURUMUN TANITILMASI TEŞKİLATI, GÖREVLERİ, İŞLEYİŞİ İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	Kurumun Haber Yayıncılığı ve Haber ve Haber Programlarının Yapım ve Yayını
	ORTAK EĞİTİM	Kurumun Radyo Yayıncılığı ve Düşünceden Yayına Radyo Programları Uluslararası Yayın Kuruluşları ve TRT'nin Uluslararası Yayın Kuruluşlarıyla İlişkileri Radyo-TV ve Haber Yapım ve Programlarının Kurumsal Denetimi ve Yayınlarda Sorumluluk
18 Mart 2011	KURUMUN TANITILMASI TEŞKİLATI, GÖREVLERİ, İŞLEYİŞİ İNSAN KAYNAKLARI MEVZUATI VE YÖNETİMİ	TRT Disiplin Mevzuatı ve Uygulamaları
	ORTAK EĞİTİM	Atama, İstihdam, Terfi Sicil, Tahakkuk

Tablo 3.(devam). 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
21 Mart 2011	AÇILIŞ	Tanışma- Hoşgeldiniz konuşması
	HABERİN TEMELLERİ	TRT'nin Yeni Vizyonu
		Habercilik Bir Yaşam Biçimidir
22 Mart 2011	HABERDE MERKEZÎ BİRİMLER	Dış Haberler
		Yurt Haberleri
		Spor
23 Mart 2011	HABERDE MERKEZÎ BİRİMLER	Radio Haberleri
		Web Haberleri
		Sosyal Medya
24 Mart 2011	HABERCİLİK MESLEĞİ	Bir Haberin Yayına Hazır Hâle Getirilmesi
	HABER ETİĞİ	Haberde; Doğruluk, Tarafsızlık, Hızlılık, Objektiflik
25 Mart 2011	BİLGİYE ULAŞMA VE HABER YAZIMI	Kaynaklarla İlişki Kurma, Bilgiye Ulaşma Haber Yazma, Edit Süreci, Seslendirme Haber Montaj, Haberin Yayını
28 Mart 2011	ETKİLİ İLETİŞİM	İletişim – Empati Tepkisel Davranışlar ve Esneklik Yapıcı İletişim ve Faktörleri
	ORTAK EĞİTİM	İletişimde Üslup ve Önemi Ben Dili - Sen Dili Çatışmaları Çözmek
29 Mart 2011	HABER DİLİ	Haber Dili
		Pratik
		Pratik
30 Mart 2011	HABER DİLİ	Haber Dili
	RÖPORTAJ TEKNİKLERİ	İyi Röportajın Kuralları Hazırlık Aşaması Soru Sorma

Tablo 3.(devam). 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
31 Mart 2011	HABER'DE HIZ	Son Dakika Haberciliğinin Önemi
	OLAY YERİNDE YAPILACAKLAR	Bilgiye Ulaşma, Kaynakları Sorgulama, Değerlendirme
1 Nisan 2011	OLAĞANÜSTÜ HÂL VE ACİL DURUM HABERCİLİĞİ	Olağanüstü Hâl Acil Durum Haberciliği
	ÖZEL YAYINLAR	Seçim Yayınları (2010 Referandum Yayını Özelinde)
4 Nisan 2011	İŞ YAŞAMINDA KİŞİSEL KALİTE KURUMSAL BAĞLILIK VE KURUM KÜLTÜRÜ	Sürekli Gelişimin Kesişen Kavram ve İlkeleri Kişisel Kalite Kurum Kimliği Kurum Kültürü
	ORTAK EĞİTİM	
5 Nisan 2011	HABER PRATİĞİ	TV Haberciliği Özel Yayınlar Olay Yeri Analizi ve Süreç
6 Nisan 2011	MANŞET ATMA KUŞAK ATMA KUŞAK YAZMA PRATİĞİ	Manşet - Kuşak Nedir? Dikkat Edilecek Konular Pratik Çalışma
7 Nisan 2011	BEDEN DİLİ	Temel Kavramlar -Dikkat Edilecek Konular Pratik Çalışma
8 Nisan 2011	ANONS YAPMA CANLI BAĞLANTI PRATİĞİ	Anons Nedir? Dikkat Edilecek Konular Teknik Ayrıntılar Pratik Pratik Pratik
11 Nisan 2011	İŞ YAŞAMINDA MOTİVASYON ORTAK EĞİTİM	Motivasyon Nedir? Motivasyonu Etkileyen Faktörler İş Zenginleştirilmesi

Tablo 3.(devam). 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
12 Nisan 2011	ANONS YAPMA CANLI BAĞLANTI PRATİĞİ	Pratik Çalışma
13 Nisan 2011	SOSYAL MEDYA VE YENİ HABERCİLİK	Yeni Medyalar Temel Kavramlar
	EUROVISION	Eurovision ve Yurt Dışı Bağlantıları Uygulamalarda Dikkat Edilecek Hususlar
14 Nisan 2011	PARLAMENTO HABERLERİ	Parlamentonun Yapısı ve Temel Kavramlar
		Parlamento Muhabirliği
15 Nisan 2011	HABER PROGRAM	Program Çeşitleri ve Teklif Hazırlama Konu ve Konuk Seçimi
		Pratik Pratik Pratik
18 Nisan 2011	DÜŞÜNCE YÖNETİMİ VE STRATEJİK İLETİŞİM	İnsan Faktörünü Oluşturan Temel Unsurlar Beyninizin Kullanım Kılavuzu Evrensel İletişim Kanalları Beyin Korteksine Bağlı Olarak Göz Erişim İpuçları Amaç Odaklı Yaşam Olaylara Dıştan Bakabilmek
19 Nisan 2011	CANLI YAYIN ARAÇLARI	Temel Kavramlar Dikkat Edilecek Konular
		Pratik Pratik Pratik
20 Nisan 2011	HABERDE KAMERA VE IŞIK	Kamera Genel Tanıtımı, Kamera ve Işık bilgisi Kamera Aksesuarlarının Tanıtımı ve Kullanımı Filtreler ve Işık Bilgisi ve Mikrofon Çeşitleri Pratik Pratik Pratik
21 Nisan 2011	KURGU	Temel Kurgu Teknikleri, Haber Kurgusunun Özellikleri Kaba Kurgu, İnsert Kurgu Haber Kurguda Noktalama İşaretleri, Haber Program Pratik Pratik Pratik

Tablo 3.(devam). 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
22 Nisan 2011	TÜRK DİLİ	Gramer En Çok Yapılan Türkçe Hataları Türkçenin Doğru ve Akıcı Kullanımı
25 Nisan 2011	SES EĞİTİMİ	Ses Organlarımız Sesin Oluşumu Ses Kusurları
	NEFES EĞİTİMİ	Diyafram Çalışması Diyafram Çalışması Diyafram Çalışması Diyafram Çalışması
26 Nisan 2011	SES EĞİTİMİ	Türkçedeki Ünlüler Türkçedeki Ünsüzler Ünsüz Kusurları R ve Ş Sesleri İşiklama Ses Uygulamaları
27 Nisan 2011	DİKSİYON	Diksiyon
28 Nisan 2011	DİKSİYON	Haberde Türkçe Kullanımı
29 Nisan 2011	STAJYER SPİKER VE MUHABİRLER İÇİN DİKSİYON	Pratik Pratik Pratik
2 Mayıs 2011	STAJYER SPİKER VE MUHABİRLER İÇİN DİKSİYON	Pratik Pratik Pratik
3 Mayıs 2011	STAJYER SPİKER VE MUHABİRLER İÇİN DİKSİYON	Pratik Pratik Pratik

Tablo 3.(devam). 2011 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
4 Mayıs 2011	STAJYER SPİKER VE MUHABİRLER İÇİN DİKSİYON	Pratik
		Pratik
		Pratik
5 Mayıs 2011	STAJYER SPİKER VE MUHABİRLER İÇİN DİKSİYON	Pratik
		Pratik
		Pratik

TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politikaları TRT spikerlerine verilen eğitimlerden bağımsız düşünülemez. TRT'de toplumun karşısına çıkan spiker, sunucu ve yayıncılar Türkçenin kullanımıyla ilgili aldıkları eğitimlerle konuşmalarını şekillendirmektedir. Dilin kullanımına ait bu bilgiler yayınlarla doğrudan seyircilere ya da dinleyicilere ulaşmaktadır. Bu anlamda TRT spikerlik eğitimlerinde hangi konuların yer aldığı, bu konuların alt başlıklarının neler olduğu, eğitimlerde nasıl bir zaman planlaması yapıldığı, uygulamalara ne kadar süre ayrıldığı, hangi kaynak ve uygulama metinlerinden yararlanıldığı, üzerinde durulması gereken önemli konulardır.

Yukarıda; 2009, 2010 ve 2011 yıllarında TRT'ye yapılan personel alımı sonucu spikerlere yönelik düzenlenen stajyer spiker hazırlayıcı eğitim programlarına yer verilmiştir. Hem bu yıllarda hem de önceki yıllarda düzenlenen eğitim programları dönemin ihtiyaçlarına göre şekillenmiş ve kimi noktalarda farklılık göstermiştir. 2009 yılında verilen eğitimlerin 2010 ve 2011 yıllarında verilen eğitimlere göre Türkçenin kullanımı ve diksiyon alanında daha geniş bir içeriğe sahip olduğu, buna karşılık 2010 ve 2011 yıllarında verilen eğitimlerde 2009 yılında verilen eğitimlere göre habercilik ve yayıncılık alanlarına daha fazla yer ayrıldığı görülmektedir. Aynı zamanda 2010 ve 2011 yıllarında muhabirlerin ve yayın biriminde çalışacak diğer personellerin spikerlerle bazı konularda ortak eğitimler aldığı dikkat çekmektedir.

Eğitimlerde, konuşma becerisinin geliştirilmesi ve etkili bir Türkçe konuşulabilmesi için verilen bilgilerin kalıcı hâle gelmesi metinler üzerinde uzun süreli çalışmalarla ve pratik yapılmasıyla mümkündür.

“Dinleme” becerisiyle beraber gelişme gösteren “konuşma”, Türkçe öğretiminin temelini oluşturmaktadır. Konuşma aynı zamanda, “okuma” ve “yazma” gibi iki önemli faaliyetin de çıkış noktası olmaktadır.

TRT spikerlik eğitim programlarında okuma, dinleme ve konuşmaya dayalı çok sayıda etkinlik yapıldığı görülmektedir. Deneyimli eski spikerler gözetimde yayımlanmış haber bültenleri, TRT yapımcılarının yazmış olduğu program metinleri ile çok sayıda edebî ve öğretici metin spikerlik eğitimlerinde okutulmaktadır. Eğitimler kapsamında bu metinler stajyer spikerlere okutulurken yanlış kullanımlar anında usta spikerler ve eğitmenler tarafından düzeltilmektedir. Bu anlamda metin okumak; herhangi bir konuda bilgi edinmek, estetik ve sanat duyguları harekete geçirmek yahut vakit geçirmek için yapılan bir uğraşı olmakla beraber dinleme ve konuşma özelliklerinin kazandırıldığı bir uygulama olarak tanımlanabilir.

Ekler bölümünde uygulamalarda kullanılabilecek bazı okuma metinlerine yer verilmiştir. Dinleme, okuma ve konuşma materyali olarak kullanılabilecek, TRT’de yayımlanan birçok programın ses dosyaları ve videoları www.trt.net.tr internet yer almaktadır. TRT’nin internet sitesinde bulunan ses dosyaları ve videolar Türkçenin konuşma özelliklerine dikkat edilerek seslendirildiği için özellikle dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesinde etkili materyaller olarak kullanılabilmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

TRT'nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamalarını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada tarama metoduyla kaynaklar taranmış, TRT spikerlik eğitimlerinde kullanılan eğitim programları değerlendirilmiş ve TRT spikerleriyle röportajlar yapılmıştır. Ortaya çıkan bulgular Türkçe öğretiminde temel dil becerileriyle ilişkilendirilerek kitle iletişim araçlarının dil gelişimi üzerindeki etkisine değinilmiştir.

Kitle iletişim araçları dil gelişimini doğrudan etkilemekte, radyo ve televizyonların konuşma dili ve becerisi üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarında kullanılan doğru konuşma özelliklerinin dinleyiciler tarafından örnek alınması dil gelişimine katkı sağlayacaktır.

Dil becerileri eğitim-öğretim faaliyetleri kapsamında sistematik olarak okullarda geliştirilse de okuldan önceki ve sonraki süreçte ailenin, sosyal çevrenin ve kitle iletişim araçlarının dil gelişimi üzerinde etkisi vardır. Çocuk henüz okulla tanışmadan kitle iletişim araçlarıyla, radyo ve televizyonla tanışmaktadır. Günümüzde çok sıradan kabul edilen bu tanışıklık ve yakın ilişki, ömür boyu devam etmektedir. Dolayısıyla çocuğun ailesinde edinmeye başladığı konuşma dili radyo ve televizyonlarda konuşulan dille beraber gelişme göstermektedir. Yani üçlü bir sacayağı şeklinde ifade edilecek olursa bir tarafta “aile”, bir tarafta “okul”, bir tarafta da “kitle iletişim araçları” bireylerin dil gelişimini şekillendirmektedir.

Bulgular ve değerlendirmeler ışığında “TRT'nin Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Alanındaki Politika ve Uygulamaları” başlıklı bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Kitle iletişim araçlarında kullanılan dil, her yaş grubundaki insanın dil kullanımına etki edebilmektedir.
- Çocuğun ailesinde ve sosyal çevresinde konuşulan dil yanlış kullanım özellikleri taşıyorsa bu bozuk kullanım şekilleri, dil gelişiminin en hızlı olduğu dönemlerde çocuk tarafından edinilmektedir. Bölgesel ağızlar, kimi zaman ömür boyu telafisi olmayan yanlış kullanım özelliklerinin birey tarafından edinilmesine kapı aralamaktadır. Çocuk yazı dilinin kullanım özelliklerini kavrayıp kullanmaya başlasa bile çoğu zaman standart konuşma dilinin özelliklerini kazanamamakta, kavrayamamakta ve bölgesel bir ağızla konuşmasını sürdürmektedir.
- Bireylerin doğru konuşma becerisi kazanabilmesi için eğitimlerde ya da sosyal çevrede doğru kullanım özellikleri taşıyan konuşma örneklerinin olması gerektiği düşünülmektedir.
- Radyo ve televizyon, dilin doğru kullanım özelliklerini pratik ve ucuz bir şekilde dinleyici ve izleyicilere ulaştırabilecek araçlardır. Kitle iletişim araçlarında çalışan spiker ve sunucuların doğru ve etkili konuşabilmesi gerekmektedir.
- Araştırma kapsamında taranan kaynaklar, TRT spikerlik eğitim programları ve TRT spikerleri ile yapılan röportajlar geniş bir yayın ağına sahip olan TRT'nin geçmişten günümüze Türkçenin doğru kullanımına büyük hassasiyet gösteren kurumların başında geldiğini göstermektedir.
- TRT'nin dil politikasını, yayın ilke ve esasları belirleyen kanunlarla Millî Eğitim Temel Kanunu birbiriyle doğrudan ilişkili bölümler içermektedir. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 17. maddesinde; "Millî eğitimin amaçları yalnız resmî ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır." denilerek her yerde ve her fırsatta eğitimin gerçekleştirilmesi hususu vurgulanmıştır. Bu kapsama insanların vakitlerinin büyük bir kısmını harcadığı, her yerde ulaşabildiği televizyon ve radyoyla diğer basın yayın organlarının da girdiği söylenebilir.
- TRT'nin Türkçeyi doğru kullanma hassasiyeti bağlı bulunduğu kanun maddelerince de yasal bir zemine oturtulmuştur. Söz konusu kanunlarda "Türkçeyi aşırılığa kaçmadan, özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanmak; Türkçenin millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak; kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel

bir Türkçe kullanmak; genel ahlakın gereklerini, millî gelenekleri ve manevî değerleri gözetmek” ibareleri yer almaktadır.

- Millî Eğitim Temel Kanunu ile TRT’nin bağlı bulunduğu kanunlar arasındaki yasal ilişki 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu’nun 5. maddesinde TRT’nin yayın ilkelerinden biri “Türk millî eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak” ve 9. maddede de görevler belirtilirken “millî eğitim ve millî kültürün geliştirilmesi” denilerek net bir şekilde ifade edilmiştir. Yine bu Kanun’da TRT’nin doğru Türkçenin kullanılması alanındaki ilkesi “kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak” olarak özellikle belirtilmiştir. 3984 Sayılı Radyo Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda da benzer ilke ve görevler zikredilmektedir. Bu durum doğru ve etkili bir Türkçe kullanma konusunda TRT’ye hem yasal hem de vicdani bir sorumluluk yüklendiğini göstermektedir.
- Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu taşıdığı sorumluluk çerçevesinde dil eğitimi ve öğretimine büyük önem vermektedir. Genel duyuruyla yapılan alımlarla TRT’de çalışmaya hak kazananlar, büyük bir titizlikle eğitilmekte, özellikle spikerlerin Türkçenin konuşma özelliklerini doğru ve eksiksiz kullanabilmeleri için uzun eğitim programları uygulanmaktadır.
- Araştırma kapsamında yapılan röportajlarda vurgulanan ortak nokta TRT bünyesinde geçmişte verilen eğitim programları ve içeriklerinin yazılı olarak günümüze ulaşmadığıdır. Bunun nedeni bu eğitimlerin çoğu zaman öğretmenlerin tecrübeleri ve bilgileri ışında düzenlenmesi ve bilgilerin eğitim alan kişilere sözlü olarak aktarılmasıdır.
- 2009 yılından sonra kayıt altında tutulan TRT’nin spikerlik eğitim programları ses, nefes, fonetik, tonlama, vurgu konu başlıklarında önemli detaylar içermektedir. Konuşma dili özellikleri içerisinde yer alan bu konular uzman eğitimciler tarafından aktarılmıştır. Eğitimlerde teorik bilgiler verildikten sonra uygulamalar yapılmıştır.
- TRT spikerlerinin eğitilme süreçlerinde uygulanan yöntemlerin ve ortaya konulan program içeriklerinin bu alanda yapılacak eğitimlerde kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.
- Eğitimlerde dilin doğru ve etkili kullanılması için verilen bilgilerin, eğitim sürecinde ya da eğitimden sonra yapılan uygulamalarla kalıcı hâle getirildiği görülmektedir.

5.2. Öneriler

Dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesinde kullanılan yöntemin ve seçilen materyalin önemi büyüktür. İyi bir konuşma özelliklerinin kazandırılması için iyi konuşmacılar ya da bu alanda seçilmiş iyi konuşma kayıtları dinletilmelidir.

Kaynak tarama, görüşme ve yazışma yoluyla oluşturulan “TRT’nin Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Alanındaki Politika ve Uygulamaları” isimli bu çalışmada elde edilen sonuçlardan hareketle şu öneriler geliştirilmiştir:

- 1- Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, geçmişten günümüze bağlı bulunduğu yasal dayanakları ve çalışanlarının mesleki birikimleriyle Türkçenin doğru kullanılmasında büyük bir titizlik gösterdiği için standart konuşma dilinin özelliklerinin tespitinde model alınabilir. Bu kapsamda TRT spikerlerinin eğitimlerinde dikkat edilen hususlar ve TRT yayınlarında kullanılan dil, konuşma becerisinin geliştirilmesine dönük eğitimlerde göz önünde bulundurulmalıdır.
- 2- TRT bünyesinde kuşaktan kuşağa sözlü anlatımlarla günümüze kadar ulaşan bilgi birikiminin Türkçenin standart konuşma dili açısından önemi büyüktür. Bu alanda oluşan kurumsal bilgi, çalışmada yer verilen spikerlik eğitim programlarıyla zenginleştirilerek ortak bir konuşma ve diksiyon eğitimi programı oluşturulması mümkündür.
- 3- Dil kazanımı belli bir dönemde sağlanmasına rağmen dil gelişimi ömür boyu devam etmektedir. Toplumun tüm bireylerinin doğru ve etkili Türkçe konuşabilmeleri için doğru materyalleri dinlemeleri gerekmektedir. Bu anlamda tüm bireylere en kısa, az maliyetle ve etkili bir biçimde ulaşan araçların radyo ve televizyon olduğu unutulmamalı; radyo ve televizyonlarda Türkçenin doğru kullanılması için hassasiyet ve özveri gösterilmelidir.
- 4- Bir dilin “konuşma özellikleri” radyo ve televizyon gibi sesli materyallerle tam olarak ortaya konulabilir. Bundan dolayı radyo ve televizyona konuşma becerisinin geliştirilmesi amaçlanan uygulamalarda sıkça yer verilmeli ve bu süreçte dil gelişimini olumlu etkileyecek örnek programlar belirlenmelidir.
- 5- Radyo ve televizyonlarda kullanılan doğru ya da yanlış, aksanlı Türkçe toplumun büyük bir kısmını etkilediği için kitle iletişim araçlarında çalışanların dil eğitimlerine dikkat

edilmeli; dil kullanımı konusunda yetersiz kişilere spikerlik ya da sunuculuk görevi verilmemelidir.

- 6- Dil birliği için herkes tarafından kabul görmüş “standart” bir konuşma dili şarttır. Standart konuşma dilini toplumun her kesimine ulaştıracak kitle iletişim araçlarının gelişimi için fırsat oluşturulmalıdır.
- 7- TRT’nin Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanındaki politika ve uygulamaları Millî Eğitimin amaçlarıyla ilişkilendirilmeli, yayınların dil becerilerinin gelişimine katkı yapması sağlanmalıdır. İlkokul, ortaokul ve liselerde Türkçe ve edebiyat derslerinde farklı seviye ve amaçlara katkı sağlayacak şekilde radyo ve televizyon yayınları takip edilmelidir. İnternetin ve sosyal medyanın dil becerilerinin geliştirilmesin etkili birer materyal olarak kullanılmaları sağlanmalıdır. Bunun için TRT yayınlarında hangi programların dinleneceğine/izleneceğine karar verilmeli, TRT internet sitesinde sesli ve görüntülü kayıtları bulunan programlar bilgisayara indirilerek sınıf ortamına getirilmelidir. Sınıf ortamına getirilen bu program kayıtları dinletilirken spikerin ya da sunucunun konuşma dilinin hangi özelliklerine dikkat ettiği üzerinde durulmalıdır. Mümkünse bu program kayıtlarının yazılı metinleri de hazırlanarak öğrencilere verilme ve yazı dili ile konuşma dili arasında nasıl kullanım farklılıkları bulunduğu tespit edilmelidir.
- 8- Standart bir konuşma dili için uygulanacak eğitim programları kapsamında, çalışmada yer verilen TRT’de yapılan eğitimler dikkate alınmalıdır. Bu eğitimlerde ön plana çıkan başlıklar kitlelerin ihtiyaçlarına göre uygulanabilir.
- 9- Radyo ve televizyonlarda standart konuşma dilinin oluşabilmesi için diğer radyo ve televizyon kanallarının da TRT’de kullanılan Türkçeyi örnek almaları ve dile yeni girmiş kimi kelimelerin telaffuzu konusunda TRT’deki kullanım özelliklerine dikkate etmeleri gerekir.
- 10- Kursiyerlerin kullandığı sözcük dağarcığı, konuşma özellikleri, cümle kurma yetenekleri dinledikleri materyallerle doğrudan ilişkilidir. TRT spikerlerinin eğitimlerinde kullanılan program metinleri, seslendirilmiş kayıtlarla beraber eğitimlerde kullanılmalıdır. Kullanılan materyallerin sözcük dağarcığını geliştirmesine özen gösterilmelidir.
- 11- Öğrencilerin ya da kursiyerlerin düzgün bir konuşma dili kazanıp kazanmamaları öğretmenlerin konuşma özellikleri ve tutumuyla yakından ilgilidir. Eğitim faaliyetinde görev alan öğretmenler titizlikle seçilmelidir.

- 12- Okullarda doğru bir konuşma dilinin kazandırılması için Türkçenin konuşma özelliklerinin ve gerekli diksiyon eğitimlerinin ilk ve ortaokullarda verilmesi gerekir. Eğitimlerde alfabede bulunan harflere karşılık gelen tüm seslerin kavratılıp konuşmacılara kazandırılması için “fonetik alfabe”ye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaca binaen Türkçenin fonetik alfabesinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Ancak fonetik bir alfabenin ilköğretim düzeyindeki çocuklara kavratılması güç olabileceği için ilk aşamada daha az karmaşık olabilecek, telaffuzda seslere karşılık gelen bir şekiller listesi ya da konuşmanın tüm seslerini kapsayan bir sistem ilk okuma yazma alıştırmalarında uygulanmalıdır. Türkçe konuşma dilinde kullanılan ve yazı dilinde gösterilmeyen sesler bu şekilde ayırt edilebilir.
- 13- TRT’nin internet sitesinde yer alan “podcast” ve “streaming” sistemleri aracılığıyla Türkçenin doğru ve etkili kullanıldığı kayıtlar kullanıcılarla paylaşılmaktadır. Bu sistemler, daha sonra tekrar dinlenebilme özelliğiyle Türkçenin ‘konuşma’ becerisinin geliştirilmesi ve Türkçenin yabancılara öğretilmesi için önemli birer materyal olarak kullanılabilir. Bunun için mevcut kayıtlar farklı seviye ve amaçlara yönelik olarak zenginleştirilmelidir.
- 14- İngiliz yayın kuruluşu olan BBC’nin sitesinde yer alan BBC LEARNING sistemiyle yabancılara İngilizce öğretilmesi amaçlanmaktadır. Burada yer alan haberlerin iyi konuşmacılar tarafından seslendirilmiş seslendirme dosyaları ve özellikle dikkat edilmesi gereken kelimeler listesi verilerek İngilizcenin öğretilmesi düşünülmektedir. Bu sistemin bir benzeri ya da daha etkili olabilecek modelleri TRT’nin internet sitesinde TRT TÜRKÇE ÖĞRETİMİ başlığıyla hizmete açılabilir. Böyle bir sistemde verilen metinlerin seslendirme dosyaları da verilerek, bu materyallerin dinletilerek/seyredilerek doğru konuşma özelliklerinin kazandırılması amaçlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abasıyanık, S. F. (2013). *Semaver*. İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Ağca, H. (2001). *Sözlü ve yazılı anlatımda Türkçenin kullanımı*. Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Akgün, A. (1988). *TRT'nin kuruluşundan günümüze radyo yayıncılığı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akman, A. Z. (1987). *TRT televizyon haberciliği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksan, D. (1975). Ana dili. *Türk Dili*. 31(285), 423-434.
- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksüt, A. (2011). *Kamu yayıncılığı açısından TRT haberciliği*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2004). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ.
- Albayrak, M. (1989). Yeni Türk harflerinin kabulü öncesinde halk eğitim ve yazı değişimi konusunda Türk kamuoyunda bazı tartışmalar ve millet mekteplerinin açılması (1862-1928), *Atatürk Yolu*, 2(4), 474-475.
- Alçın, S. (1999). *Türk televizyonlarında haber spikerliğinin nitelikleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Artuç, S. (2012). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde şiir metinlerinden yararlanma*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aziz, A. (1998). *İletişim araçlarında dil kullanımı*. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 179-189.
- Bahadır, A. (1998). *Radyo programlarında dil ve anlatım*. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 189-194.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak., E. K. Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Chomsky, N. (1965). *Aspects Of The Theory Of Syntax*. Cambridge, Mass; MIT Press.
- Cüceloğlu, D. (1979) *İletişim ve Toplum*. İnsan İnsana. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Çehov, A. (1985). *Hikâyeler*, İstanbul: Cem.
- Çifçi, M. (1998). Türkçe öğretiminde temel ilkeler. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 59-71.
- Çongur, H. R. (1995). Söz Sanatı (I). *TÖMER Dil Dergisi*, 28-45.
- Çongur, R. (25-26 Kasım 1998). *TRT ve yayın dili*. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 205-210.
- Demir, C. (2006). Edebiyat/Türkçe eğitimi ve kişisel kelime serveti. *Millî Eğitim Dergisi*, (169), 207-225.
- Demirel, Ö. (1996). *Türkçe Programı ve Öğretimi*. Usem: Ankara
- Devellioğlu, F. (2009) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (Yayına Hazırlayan: Aydın Sami Günelçay) Ankara: Aydın Kitabevi.
- Devlet Memurları Kanunu.(1965). 6. ve 7. Maddeler. T.C. Resmî Gazete, 657, 23 Temmuz.
- Doğan, Y. (2009). Konuşma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Önerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Kış, 7(1),185-204.
- Ediskun, H. (2004). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Emil, B. (1998). *Radyo-televizyon dilinin bugünkü meseleleri*. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 211-216.
- Ercilasun, A. B. (1998). *Türkçenin yapısına uygunluk bakımından radyo ve televizyon yayınlarında kullanılan Türkçe*, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 31-37.
- Ergenç, İ. (1998). *Radyo ve televizyon yayınlarında Türk dilinin kullanımı konusunda dilbilim verilerinden nasıl yararlanılabilir?* Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 115-120.
- Ergin, A. & Birol C. (2000). *Eğitimde iletişim*. Ankara: Anı.
- Ergin, M (1999). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Ergin, M. (1972). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi.

- Ersoy, M.A. (2008). *Safahat*. Ankara: Hece.
- Gemalmaz, E. (1989). Ağızbilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler, *Türk Kültürü Araştırmaları*, Ankara, (2), 149-160.
- Gökşen, E. N. (1957). Konuşma üzerine düşünceler. *Türk Dili*, 7(75), 108-112.
- Gülizar, J. (1993). Güzel konuşma [Güzel konuşma üzerine bir söyleşi], *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, (1), 61-62.
- Günerigök, H. (2014). Rilke ile görmek. *Hece Dergisi*, (216), 93-97.
- Günerigök, H. (2014). Sallanan at. *Hece Dergisi*, (216), 74-75.
- Gürbüz, G. (2003). Konuşma ve sesletim öğretimi. *Dil Dergisi*, (118), 43-52.
- Haakenson, R. (1976). Konuşma sanatı. *Halkla İlişkiler*, (5), 11-18.
- Hamza, İ. (1993). *TRT'nin yurt dışı yayınları ve Türkiye'nin Sesi Radyosu*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hengirmen, M. (1998). *Türkçe dil bilgisi*. Ankara: Engin.
- Holtsi, O. R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*, Reading, Ma: Addison- Weeley.
- İmer, K. (1998). *Dilbilim açısından doğru-temiz-güzel Türkçe kullanımı ve Türkçenin aşırılığa kaçmadan kullanılması*. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 41-48.
- İnternet: MEB, Genelge (2012), 12 Yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Uygulamalar, <http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/12YillikZorunluEgitimeYonelikGenelge.pdf>, adresinden 1 Şubat 2015'te alınmıştır.
- İnternet: MEB, Mevzuat (1928), Türk Harflerinin Kabulü Ve Tatbiki Hakkında Kanun, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>, adresinden 15 Ocak 2015'te alınmıştır.
- İnternet: MEB, Mevzuat (1973), Millî Eğitim Temel Kanunu, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html, adresinden 12 Ocak 2015'te alınmıştır.
- İnternet: Mevzuat (1965), Devlet Memurları Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf>, adresinden 10 Ocak 2015'te alınmıştır.

İnternet: Resmî Gazete (2012), Millî eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120721-9.htm>, adresinden 18 Ocak 2015'te alınmıştır.

İnternet: TRT, Mevzuat (1983), Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2954&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>, adresinden 25 Ocak 2015'te alınmıştır.

İnternet: TRT, Mevzuat (2011), Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6112-20120704.pdf>, adresinden 26 Ocak 2015'te alınmıştır

İnternet: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), Anayasanın 3., 4. Ve 42. maddeleri, <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>, adresinden 18 Ocak 2015'te alınmıştır.

İsen, M. (1998) *Türk yazı dilinin gelişimi ve karşılaşılan sorunlar*. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 49-53.

Kantaş, G. (1992). *Türkiye'de 1980 sonrası TRT Kurumu ve özel radyo-televizyon yayıncılığı girişimleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaplan, M. (2006). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar I*. İstanbul: Dergâh.

Karahan, L. (1998) *Radyo ve televizyonlarda yöresel söyleyiş sorunu*, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 53-59.

Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (12. Baskı) Ankara: Nobel.

Karasar, N. (2009). *Araştırmada rapor hazırlama*. (15. Baskı) Ankara: Nobel.

Kartelli, F. (1999). *Devlet televizyonundan kamu televizyonuna Türkiye için bir kamu televizyonu modeli*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kayador, V. (1993). *Radyo ve televizyon spikerliği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Keskin, G. (1996). *Türkiye radyoları içinde TRT FM'in yeri ve yayın politikası*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kocabaşoğlu, U. (1980). *Şirket telsizinden devlet radyosuna*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Kocaman, A. (1998). *Kitle iletişim araçlarında dil kullanımının boyutları*, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 59-64.
- Kurudayıoğlu, M. (2003). Konuşma eğitimi ve konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 287-309.
- Külebi, O. (1998). *Dilbilim, dil bilinci, dil yanlışları*. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler Kitabı, 65-76.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Mete, M. (1998). *Televizyon yayınlarının Türk toplumuna etkileri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Mete, Ş. (2009). *Konuşturan sözlük - vurgulu telaffuz sözlüğü*. Ankara: TRT.
- Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). Resmî Gazete, 1739, 24 Haziran.
- Nart, S. (2009). *1964-1980 Arası TRT radyo yayın politikaları*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nurol, S. (2009). *Spikerlik eğitiminde ses kalitesi ve boğumlanma bozukluklarının düzeltilmesinde ses eğitimi yöntemlerinin etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Okuturlar, M. H. (1966). Çocuk dilinin gelişimi, *Pedagoji Cemiyeti Dergisi, Dil Eğitimi Özel Sayısı*, 2(8), 516-526.
- Ortaylı, İ. (1977). Tarihsel ve toplumsal nedenleriyle Türk harf devrimi. *Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal sorunları 1923-1938*, İstanbul, 406-419.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. İstanbul: MEB.
- Özbay, M. (1991). *Televizyonla Türkçe Öğretimi*, Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özbay, M. (2005). Sesle ilgili kavramlar ve konuşma eğitimi. *Millî Eğitim*, (168), 116-125.
- Özbay, M. (2009a) *Anlama teknikleri: II dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü.
- Özbay, M. (2009b). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I*. Ankara: Öncü.

- Özbay, M. (2009c). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü.
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun. (1994). *Resmî Gazete*, 3984, 20 Nisan 1994.
- Sağır, M. (2004). Temel eğitim okullarında konuşma eğitimi ve ağızlar, *Türk Dili*, XXXVII, (625) 12-16.
- Say, H. (2004). *Meşhur şairlerden meşhur şiirler*. İstanbul: Zambak.
- Selen, N. (1968). Konuşma sesleri, *Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi*, I(3), 151-160.
- Selen, N. (1976). Konuşma eğitimi, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi (Özel Sayısı)*, (7), 97-101.
- Şenbay, N. (1991). *Güzel doğru konuşma sanatı el kitabı*. Ankara: TRT.
- Şenbay, N. (2007). *Güzel doğru konuşma sanatı el kitabı*. Ankara: TRT Basım Yayım Müdürlüğü.
- Tanpınar, A. H. (2014). *Bütün Şiirleri*. (14. Baskı). İstanbul: Dergâh.
- Taşer, S. (2012). *Konuşma eğitimi*. İstanbul: Pegasus.
- TDK. (2005). *Türkçe sözlük (genişletilmiş baskı)*. Ankara: TDK.
- Temel, E (1976). *Radyo anıları programı* (Radyo Programı). Ankara.
- Temur, T. (2001). *Dinleme becerisi- Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Türkçe 1-8*. Ankara: Nobel.
- Topbaş, S. (1992). Konuşma sorunlarına sesbilgisel yaklaşım, *Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, V(1-2), 131-139.
- Tosunoğlu, M. (1999). Kelime servetinin eğitim öğretimdeki yeri önemi, *Millî Eğitim* (144), Ekim-Kasım-Aralık.
- Tuğaltay, M. D. (2000). *TRT’de haber dili*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tural, S. K. (1988). *Kültürel kimlik*. Ankara: Ecdad.
- Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu.(1983). *Resmî Gazete*, 2954, 14 Kasım 1983.
- Uluğ, M. (1998). Konuşma işlevi ve konuşma bozuklukları, *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*, XVI, 91-106.

- Ünsal, F. ve Şahin, H. (2008). *80 Yılın sesi*. Ankara: TRT.
- Vardar, B. (1980). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: ABC.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri: yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ.
- Yaman, E. (2012). *Konuşma sanatı*. Ankara: Akçağ.
- Yıldız, C. (2003). *Türkçe öğretiminde alternatif yöntemler*. Ankara: Anı.
- Zülfikar, H. (1998). *Dil ve kültür programlarının toplumun düzeyini yükseltmesindeki rolü*.
Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı, Tebliğler, 97-101.

EKLER

Ek-1. Konuşmada Sıklıkla Yanlış Kullanılan Bazı Sözcükler

YANLIŞ	DOĞRU
Abdülha:mit (yanlış kullanıma a, uzun)	Abdülhamit
Abidinpaşa	A:bidinpaşa (doğru kullanımda a, uzun)
Adele	Adale
Adile	A:dile (doğru kullanımda a, uzun)
Acayip	Aca:yip (doğru kullanımda a, uzun)
Acemi: (yanlış kullnımda i, uzun)	Acemi
Acenta	Acente
Afaroż	Aforoz
Ahçı	Aşçı
Ahi:ze (yanlış kullanımda i, uzun)	A:hize (doğru kullanımda a, uzun)
Ahtopot	Ahtapot
Aka:binde (yanlış kullanımda a, uzun)	Akabinde
Akapunktur	Akupunktur
Akra:ba (yanlış kullanımda a, uzun)	Akraba: (doğru kullanımda son a uzun)
Alakart	Alâkart (doğru kullanımda l, ince)
Allerji	Alerji
Alfa:be (yanlış kullanımda a, uzun)	Alfabe
Antireman	Antrenman
Apandist	Apandisit
Aptes	Abdest
Arife	Arefe (bayramdan önceki gün)
A:sa: (yanlış kullanımda her iki a, uzun)	Asa: (doğru kullanımda ikinci a, uzun)
Asvalt	Asfalt
Aşık (topuk kemiği olarak doğru)	A:şık (aşırı seven, tutkun kimse)
Aşiret	Aşi:ret (doğru kullanımda i, uzun)
Ateşe	Ataşe
Atmış	Altmış
Ava:ne (yanlış kullanımda ikinci a, uzun)	Avene
A:vize (yanlış kullanımda a, uzun)	Avi:ze (doğru kullanımda i, uzun)
Aza:met (yanlış kullanımda a, uzun)	Azamet

Azeri	A:zeri: (doğru kullanımda a ve i, uzun)
Azerbaycan	A:zerbaycan (doğru kullanımda a, uzun)
Bademcik	Ba:demcik (doğru kullanımda a, uzun)
Bandrol (yanlış kullanımda l, ince)	Bandrol (doğru kullanımda l, ince)
Bakaya	Baka:ya: (doğru kullanımda a, uzun)
Ba:kiye (yanlış kullanımda a, uzun)	Bakiye
Bedbah	Bedbaht
Bela	Bela: (doğru kullanımda a, uzun)
Beraber	Bera:ber (doğru kullanımda a, uzun)
Biça:re (yanlış kullanımda sadece a, uzun)	Bi:ça:re (i ve a uzun)
Bitap	Bi:tap (doğru kullanımda i, uzun)
Bitaraf	Bi:taraf (doğru kullanımda i, uzun)
Büsküvü	Bisküvi
Coğrafi	Coğra:fi: (doğru kullanımda a ve i, uzun)
Cuma	Cuma: (doğru kullanımda a, uzun)
Cumuriyet	Cumhu:riye
Çikolata	Çikolata
Çinekop	Çinakop
Defi:le (yanlış kullanımda i, uzun)	Defile
Demegoji	Demagoji
Döküman	Doküman
Dinazor	Dinozor
Dolayısıyla	Dolayısıyla
Depresyon	Depresyon
Dakka	Dakika
Deplasman (yanlış kullanımda l, kalın)	Deplasman (doğru kullanımda l, ince)
Develüasyon	Devalüasyon
Difransiyel	Diferansiyel
Dinayet	Diya:net (doğru kullanımda a, uzun)
Ebediyen	Ebedi:yen
Eda	Eda: (doğru kullanımda a, uzun)
Eksoz	Egzoz
Endüstri	Endüstri

Enflasyon	Enflasyon (doğru kullanımda l, ince)
Ensttütü	Enstitü
Entellektüel	Entelektüel
Erezyon	Erozyon
Erkan (yanlış kullanımda k, kalın)	Erkan (doğru kullanımda, ince)
Eskaza	Ezkaza: (doğru kullanımda a, uzun)
Eşortman	Eşofman
Evraklar	Evrak
Fa:riza (yanlış kullanımda a, uzun)	Fari:za (doğru kullanımda i, uzun)
Fa:tiha: (yanlış kullanımda iki a, uzun)	Fa:tiha (doğru kullanımda ilk a, uzun)
Folklor	Folklor (doğru kullanımda l, ince)
Ga:liz (yanlış kullanımda a, uzun)	Gali:z (doğru kullanımda i, uzun)
Gaste	Gazete
Hacettepe	Ha:cettepe (doğru kullanımda a, uzun)
Ha:kem (yanlış kullanımda a, uzun)	Hakem (doğru kullanımda a, kısa)
Halit	Ha:lit (doğru kullanımda a, uzun)
Harfiyat	Hafriyat
Herkez	Herkes
Hi:be (yanlış kullanımda i, uzun)	Hibe
Hipodrum	Hipodrom
Hoporlör	Hoparlör
İkâmet (yanlış kullanımda k, ince)	İka:met (doğru kullanımda k, kalın)
İlizyon	İllüzyon
İnsiyatif	İnisiyatif
İvedi: (yanlış kullanımda i, uzun)	İvedi
Kaporo	Kapora
Kareograf	Koreograf
Karakter	Karakter
Kitli	Kilitli
Küpür	Kupür
Küvez	Kuvöz
La:ik (yanlış kullanımda a, uzun)	Laik
La:kap (yanlış kullanımda a, uzun)	Lakap

Lisan (yanlış kullanımda i, uzun)	Lisan
Menapoz	Menopoz
Mi:ting (yanlış kullanımda i, uzun)	Miting
Mütevazı (paralel anlamında doğru)	Mütevazı (alçak gönüllü)
Mi:zah (yanlış kullanımda i, uzun)	Mizah
Nema	Nema: (doğru kullanımda a, uzun)
Ötenazi	Ötanazi
Panaroma	Panorama
Parlamento	Parlamento
Rakım (yanlış kullanımda a, kısa)	Ra:kım (doğru kullanımda a, uzun)
Rakkam	Rakam
Romork	Römork
Sezeryan	Sezaryen
Sait Faik	Sait Fa:ik (doğru kullanımda a, uzun)
Sipiker	Spi:ker
Şarz	Şarj
Şevkat	Şefkat
Şöför	Şoför
Şemşiye	Şemsiye
Tarikat	Tari:kat (doğru kullanımda i, uzun)
Tela:fuz (yanlış kullanımda a, uzun)	Telaffuz (l, ince okunur)
Üniverste	Üniversite
Ya:rın (yanlış kullanımda a, uzun)	Yarın
Yara:rı (yanlış kullanımda a, uzun)	Yararı
Zara:rı (yanlış kullanımda a, uzun)	Zararı
Zarafet	Zarafet

Yukarıdaki listenin hazırlanma sürecinde çok sayıda radyo ve televizyon programı takip edilmiş, eski TRT spikerlerinden Sevim Canbaz'ın 2009 yılında TRT spikerlik eğitimlerinde verdiği ders notlarından ve Seksen Yılın Sesi (Ünsal ve Şahin, 2008: 275) kitabından faydalanılmıştır.

Ek-2. Uygulama Metni, Radyo Haber Bülteni

TRT FM Bülteni 11 Ekim 2013 Cuma - 02.00

Haberleri veriyoruz...

Emekli ve memura maaşları bugün ödenecek. Kamu işçilerine de ek ikramiye müjdesi geldi. Kamu İşçileri, ikramiyelerinin ilkini bayram öncesinde aldı. İkinci ikramiye ödemesi ise 24 Aralık'ta yapılacak. Muhtaç asker aileleri ve eşi vefat etmiş kadınlara da bugün ödeme yapılacak.

Irak tezkeresinin süresi 1 yıl daha uzatıldı. Irak'ın kuzeyine sınır ötesi operasyon yapılması için hükûmete verilen yetkiyi 1 yıl daha uzatan Başbakanlık Tezkeresi Meclis Genel Kurulu'nda kabul edildi.

Bölücü terör örgütü yandaşları, Şırnak'ın Cizre ilçesini âdeta savaş alanına çevirdi. Çözüm sürecini engellemeye çalışan provokatörler, semt pazarını molotof bombalarıyla yaktı.

Hakkari'deki olaylarda ise 4 polis yaralandı.

Türkiye ve Ermenistan arasındaki normalleşme sürecinin temelini atan protokollerin imzalanmasının üzerinden 4 sene geçti. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Ermenistan Anayasa Mahkemesi'nin engeline takılan süreçle ilgili olarak "Yeni düşüncelerle mesafe almaya çalışıyoruz, önümüzdeki dönemde çalışmaları artıracacağız." dedi.

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Türkiye'ye yönelik tehdidin büyük olduğunu belirterek, tehlike ibresinin son raddeye dayandığını savundu.

İstanbul'daki terör operasyonunda gözaltına alınanlardan 19'u tutuklandı.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin erkek çocukların 14 yaşından önce ve rızaları olmadan sünnet edilemeyeceği yönündeki kararına tepkiler sürüyor. Meclis Başkanı Cemil Çiçek, "Müslüman ve Yahudilerin inançları gereği yaptıkları uygulamayı sorgulamak, kabule dilemez." dedi.

NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen, Türkiye'nin Çin'den füze savunma sistemi alma isteğini millî bir karar olarak değerlendirdi. Rasmussen, alınacak sistemin ittifak sistemleriyle uyumlu olması gerektiğine dikkat çekti.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 10'uncu gününe giren bütçe krizinde çözüm çabaları sürüyor. Temsilciler Meclisi'nde çoğunluğu elinde bulunduran Cumhuriyetçiler, borç tavanının 6 haftalığına artırılmasını teklif etti. Beyaz Saray basın sözcüsü Jay Carney, (CEY KARNİ) Obama'nın öneriden mutluluk duyduğunu; 6 haftalığına da olsa borç limitinin artırılmasına yönelik anlaşmayı imzalayabileceğini söyledi.

Suriye'de iç savaş aralıksız sürüyor. Halep'te meydana gelen patlamada 12 kişi hayatını kaybetti, onlarca kişi de yaralandı.

2013 Nobel Edebiyat Ödülü'ne 82 yaşındaki Kanadalı yazar Alice Munro layık görüldü.

A Millî Takım Brezilya 2014 yolunda kritik virajda... Zorlu iki karşılaşmaya çıkacak millîlerin ilk rakibi Estonya. Ay-yıldızlılarda hedef Estonya maçını kazanıp Hollanda karşısına umutlu çıkmak. Başkent Talinn'de oynanacak karşılaşma saat 21.30'da başlayacak.

Hava durumuna gelince; ülke genelinde yağış beklenmiyor, bütün bölgeler az bulutlu ve açık geçecek. Hava sıcaklığı ülke genelinde 1 ila 3 derece artacak. Bazı illerde en yüksek hava sıcaklığı şöyle olacak:

Ankara, Eskişehir, Konya 25, İstanbul 23, İzmir, Bursa 26, Muğla, Gaziantep 28, Adana, Diyarbakır 29, Antalya 27, Samsun 21, Trabzon 20, Erzurum 18 derece.

HABERLERİ DİNLEDİNİZ...

Ek-3. Uygulama Metni, Radyo Programı “Rûzgâr ve Liman”

Radyo programına ulaşılacak link:

<http://www.trt.net.tr/ondemand/podcastkategori.aspx?KategoriKodu=e9a28733-5767-4fc9-90c6-21a06f3e1210&Pn=5>

(İnternette yukarıdaki link tıklanarak aşağıdaki metnin spiker tarafından seslendirilmiş radyo kaydına ulaşılabilir. Uygulama esnasında sesli kayıt açılarak metinden gözle takip yapılır. Ardından spikerin Türkçeyi kullanım özelliklerine dikkat edilerek radyo program metni sesli bir şekilde okunmalıdır.)

Rûzgâr ve Liman

Yayın Tarihi: 13 Temmuz 2011

38. Bölüm: Oğuz Atay

Yayın Saati: 11.50-12.00

Yayın Yeri: TRT Radyo-1

Yapımcı/ Prodüktör: Murat Örem

Dünkü birlikteliğimizde sözü “*Türk Şiir ve Edebiyat dünyasının hakiki ismini, Türkçenin insan soluklu şairini, hocaların hocası Behçet Necatigil’i ölümünün üzerinden otuz iki yıl geçmiş olsa da bir kez daha saygıyla andık insan varsa umut da var diyerek. Yarın da yine bir 13 Aralık gününde kaybettiğimiz yazarların hası Oğuz Atay’ı da hatırlamak üzere...*” cümlesiyle bağlamıştık. Yarın artık bugün olduğuna göre 13 Aralık 1977’de, yalnızca kırk üç yaşındayken aramızdan ayrılan Oğuz Atay’ı analım bugün de bir kahve içimlik zamanı dolu dolu kullanarak çünkü Oğuz Atay kırk üç yıla âdeta yüz kırk üç yıllık eserler sığdırmış bir kalem ve kelam ustasıydı...

Oğuz Atay’ın eserleri hakkında yıllar önce kapsamlı bir kitap yazan yapan Tatyana Speyel’e göre “*Oğuz Atay tam ortadaydı. Sağa göre solda, sola göre sağdaydı.*” Belki de Oğuz Atay’ın herkesi tahrik ettiği nokta tam da buydu ve ustalığı da bulunduğu noktanın imkânsıza yakınlığındaydı. Enis Batur’un bir kitabına ad olarak seçtiği gibi hayat hep aynı şeyi çağrıştırdı sanki Oğuz Atay’ın yazdıklarında; *Tılsım ve Trajedi*. “*Canım insanlar, sonunda bana bunu da yaptınız.*” diye yazarken günlüğünün ilk sayfasına, çocuklarına bağ bağışlayıp sonrasında tek bir salkım üzümle gönlü alınmamış babanın yaşadığı burukluğu anlatan bir

tını vardı sanki... Hani çok az insan ürettikleriyle yaşadığı yer ve zamana fazla gelip anlaşılmaz bulunur ya, Oğuz Atay ve yazdıklarının başına gelen de buna benzer şeyler oldu uzun yıllar boyunca. Hep bilinip söylendiği gibi düşünce ve edebiyat dünyasına gönül verenler zaten birbirleriyle tatlı tatlı rekabet ederken, bir de ortaya bu dünyanın dışından gelen mühendis çıkınca, görmezden gelme, yok sayma vasatlığından Oğuz Atay da payını fazlasıyla aldı yaşarken...

İnşaat mühendisi ve akademisyendi Oğuz Atay. Edebiyat dünyasının kapılarını aralamak bu yüzden çok daha zor ve meşakkatli oldu onun için. *Hariçten gazel okuyan bu mühendis* de kimin nesiydi? ‘*Tutunamayanlar*’ romanıyla 1970 yılında TRT Roman Ödülü’nü kazananlardan olmuştu Oğuz Atay. *Tehlikeli Oyunlar*’ı, *Oyunlarla Yaşayanlar*’ı, *Bir Bilim Adamının Romanı*’nı, *Korkuyu Beklerken*’i yazdı kırk üç yıllık hayatında... *Selim Işık*’ı, *Olric*’i, *Emekli Albay Hüsamettin Tambay*’ı, *Hikmet Benol*’u, *Süleyman Kargı*’yı, *Coşkun Ermiş*’i anlattığı cümlelerin fonunda hüznü ve yalnız, coşkulu ama ürkek, kırılgan ve uyumsuz, yalın ama karmakarışık gölgeler vardı suretlerin önüne geçen... Oğuz Atay’ın “*Günlük’ünü*” okuyanlar bilir, zor bir yolculuk ve mücadeleyle geçmiştir ömrünün son yılları. O çok girift ve çelişkili olanla ince ince ve çok zekice dalgasını geçen beyninde ur vardır çünkü Oğuz Atay’ın... Londra’da bir klinikte tedavi görürken İstanbul’daki dostlarıyla mektuplaşmış, berber arkadaşının kendisine gönderdiği kartı aldığı da fazlasıyla uygulanmıştır...

Yurtdışındaki tedavi günleri, “*Saat gibi işliyor alimallah ecnebinin her şeyi*” diye belletilen Batıyı ve Batı insanını daha yakından gözleme ve tanıma imkânı sağlar Oğuz Atay’a. Yazdıklarında, doğu insanının adam sendeciliği, kaderciliği, “*Bir şey olmaz abicim*”liği ve çalışmamak için bin dereden su getirme yeteneğiyle de, Batı’nın insan ruhunu ve samimiyetini törpülemiş kuralcı ve dakikliğiyle de didişen Oğuz Atay iki dünyadan birini tercih etmesi gerektiğinde elbette insandan yana olmuştur... Turgut Özben, *Tutunamayanlar* romanında, içindeki ses Olric’le birlikte hayatla oyun arasında bilinmez ve bilinen bir yolculuğa çıkan kahramanının adıdır. *Korkuyu Beklerken* isimli kitabında Beyaz Mantolu Adamı anlatır... Aynı Oğuz Atay, *Babama Mektup* hikâyesinde babalarını küçükken beğenmeyen erkek çocukların büyüdükçe kaçınılmaz olarak nasıl babalarına benzediklerine

vurgu yapar her zamanki ironik kalemıyla, kendi yaşamından da örnekler vererek...

Türk Edebiyatı'nda Kara Mizah Antolojisi adlı derlemesinde şu cümlelerle tanımlamıştır: Oğuz Atay'ı Enis Batur: “*Romanları, öyküleri, oyunu ve günlüğüyle Cumhuriyet Dönemi'nin en büyük kara mizah ustası oldu. Yapıtlarının bütününe yayılmış kara alayın yanı sıra hazin bir iç ses duyulur.*” Oğuz Atay'ın hayatında, kendisiyle oyun oynamaya da yer vardır. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'nden aynı dönemde mezun olan arkadaşı, rüyasında üç gece üst üste kendisini resmî bir davette gören Oğuz Atay'ın dördüncü gece “*Her ihtimale karşı*”diyerek smokinle yatağa girdiğini anlatmıştır mesela... 1977 yılının Aralık ayının on üçünde öldüğünde kırk üç yaşındadır Oğuz Atay. Son çalışması Eylembilim yarım kalmıştır. Günlük yarım kalmıştır, oyunlar yarım kalmıştır. Fakülte yıllarında öğrencisi olma mutluluğunu yaşayarak sonrasında hayatını da kaleme aldığı Mustafa İnan'ın aziz hatırası yalnız kalmıştır. Turgut Özben, Hikmet Benol, Selim Işık, Süleyman Kargı, Hüsamettin Tambay ve diğerleri de yalnız kalmıştır elbette...

Ölümünden yıllar sonra gazeteci Engin Ardıç o güçlü kalemıyla unutulmaz bir yazı yazar Oğuz Atay'ı anlatan, “*Yazar Denen Garip Yaratık*” başlığıyla. İnsanların çoğu bunları bilmez. Onların hayattan anladıkları, alacakları zamlar ve televizyondan gördükleriyle sınırlıdır genellikle tıpkı bir Oğuz Atay romanında anlatılanlar misali... Edebiyat ve akıl dünyamızın kutup yıldızlarından olan, babası Cemil Bey'in çeşitli vesilelerle kullandığı deyimle, *insanların aynadan zor görebildiklerini 'divardan'* görüp gösterebilmeyi başaran Oğuz Atay'ı da ölümünün otuz dördüncü yıldönümünün bir gün sonrasında sevgi ve özlemle andık bugün de Rüzgâr ve Liman'da *insan varsa umut da* var diyerek...

“Bulut varsa güneş de var...”

Rüzgar varsa, liman da....

İnsan varsa umut da....

Rüzgar ve Liman....”

Ek-4. Uygulama Metni, Radyo Programı “Armonik Hikâleler”

Radyo programına ulaşılacak link:

<http://www.trt.net.tr//Galeri/Podcasting.xml?GaleriResimKodu=d518d991-562f-4289-9e9a-ab6e3261c796&dil=>

(İnternette yukarıdaki link tıklanarak aşağıdaki metnin spiker tarafından seslendirilmiş radyo kaydına ulaşılabilir. Uygulama esnasında sesli kayıt açılarak metinden gözle takip yapılır. Ardından spikerin Türkçeyi kullanım özelliklerine dikkat edilerek radyo program metni sesli bir şekilde okunmalıdır.)

Armonik Hikâyeler

Yayın Tarihi: 2 Nisan 2012

66. Bölüm/ Sabahattin Ali

Yayın Saati: 11.50-12.00

Yayın Yeri: TRT Radyo-1

Yapımcı/Prodüktör: Murat Örem

Kırk bir yıllık ömre ne sığar? Okullar, diplomalar, umutlar, sevdalar mı? İş hayatı, ekmek kavgaları mı? Ne sığar kırk bir yıllık hayata? Yalnızca aşklar, nişanlılık, evlilik, çocuklar mı? Nedir kırk bir yaş? Çocukluğun dünyasındayken kaf dağı kadar uzak hatta neredeyse ölünecek olmuşken büyüklerin basamaklarına ulaştıkça söylenen, olgunluk anları mıdır? Ne sığar kırk bir yıllık ömre? Arkadaşlığın, dostluğun, anne baba olmanın kıymetini daha bir bilmek mi? Şiirler mi, hikâyeler mi? Bir ülkenin acı gerçeğinin romanlarla tasviri mi? Kürk Mantolu Madonna, Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan romanları mı? *Dışarda deli dalgalar / gelir duvarları yalar / seni bu sesler oyalar /aldırma gönül aldırma dizeleri mi? Başım dağ, saçlarım kardır / Deli rüzgârlarım vardır/ Ovalar bana çok dardır / Benim meskenim dağlardır* mısraları mı? Ne sığar kırk bir yıllık hayata?

Kırk bir yaşındayken alçakça öldürülmeyip yaşasaydı daha neleri sığdıracaktı Sabahattin Ali... 2 Nisan 1948'deki öldürülüşünün üzerinden tam tamına altmış dört yıl geçmiş bugün... Adımız Sabahattin Ali olsaydı ve alçak bir pusuda başımız taşla ezilip öldürülmeden önceki yıllar da sürgünler, acılarla geçseydi kısa ömrümüz kırk bir yıla biz neler sığdıracaktık...

Çok acelesi olduğunu bilirmişçesine kısa hayatına unutulmaz eserler sığdıran Sabahattin Ali hakiki ustalarından kalacak Türk edebiyatının, her daim... Bugün öldürölüşünün altmış dördüncü yılında bir kahve içimlik zamanda Sabahattin Ali adını saygıyla anıyor olmamızın sırrı bizim vefamızdan daha çok onun Türkçemize vurduğu mühürde saklı... Bir de hâlâ en küçük fırsatta başını kaldırmayı bekleyen yaralı ama arsız sırtlanın, doymak bilmez *düşünen insan avlama* geleneğinin nerelerden ne zamanlardan gelerek beslendiğini çok iyi idrak etmemiz gerektiğinde...

Aldırma Gönül Aldırma, Leylim Ley, Göklerde Kartal Gibiydim, Geçmiyor Günler, Ben Yine Sana Vurgunum, Melankoli, Dağlardır Dağlar şiirleri farklı isimlerce bestelenip söylenen Sabahattin Ali'nin gücü anlattıklarıdaki gerçeklik, sahicilik ve sahihliktir. Bu sahihliktir ki en sonunda canına mal olacaktır Sabahattin Ali'nin! Elinde kalemi, klavyesi olanlara verilecek tek cevabın yine kalemle, klavyeyle olması gerektiğini herkes öğrenmek zorunda artık. Kalemin, kelamın ve klavyenin yerini silahın ve vesayetın aldığı günleri de gören bir büyük ülke, hiç olmazsa 21. yüzyılı iyi okumalı. İnsanlığın premier ligine yalnızca ekonomik verilerle çıkılmıyor çünkü.

Bir gün yolunuz şimdilerde müze olan Sinop Cezaevinin avlusuna düşerse; *Burda çiçekler açmıyor, / Kuşlar süzölüp uçmuyor, / Yıldızlar ı ışık saçmıyor, / Geçmiyor günler, geçmiyor mısralarını* fısıltıyla duyarsanız bu unutulmaz şiirlerin şairi Sabahattin Ali'nin gölgesi de belirebilir önünüzde... Hiç dahliniz olmadığı hâlde gadre uğramış yüzlerce isimle birlikte Sabahattin Ali'den de bir koca özü esirgemeyin buna yüzü tutmayıp aklı ermeyenler adına da...

“Bir hikâyem var

Belki unutuldu

Belki bir rüya...

Bir sözüm var

Sanki dün de kalan...

Dün bugün yarın...

Hayat hep aynı şeyi söyler

Armonik Hikâyeler...”

Ek-5. Uygulama Metni, Şişman ile Zayıf /Anton Çehov

Nikolayevski Demiryolu Garı'nda iki dost karşılaştılar. Birisi şişman, öteki zayıftı. Şişman az önce gar lokantasında öğle yemeğini yemişti. Yağlı dudakları olgun vişneler gibi parıldıyordu. Şarap ve turunc çiçeği kokuyordu. Zayıf ise az önce vagondan inmişti. Eli kolu bavullar, bohçalar, karton kutularla doluydu. Kurutulmuş domuz eti ve kahve telvesi kokusu yayıyordu etrafa. Onun hemen gerisinde uzun çeneli zayıf bir kadın ile uzun boylu süzgün gözlü liseli bir genç yürüyorlardı. Karısı ve oğluydu bunlar.

Şişman zayıfı görünce:

" Porflriy!" diye bağırdı. "Sensin değil mi? Gözümün nuru! Görüşmeyeli kaç yıl oldu!"

Zayıf, şaşkın hâlde:

"Aman yarabbim! Mişa! Çocukluk arkadaşım! Nereden çıktın sen?"

İki dost üç kez kucaklaşıp, yaşla dolu gözlerle uzun uzun bakiştılar. Her ikisi de tatlı bir kendinden geçmişlik içindeydi.

Söze zayıf başladı:

"Sevgili dostum! Hiç ummuyordum! Ne sürpriz! Hele dursana şöyle güzelce bir bakayım! Tıpkı eskisi gibi yine öyle yakışıklı! Yine öyle sevimli, öyle şık! Ah Tanrım! Ee, nasılsın? Zengin mi oldun? Evlendin mi? Gördüğün gibi ben evliyim. İşte karım, Luiza. Kızlık soyadı Vantzenbah'dır... Lüteryendir... Bu ise oğlum, Nafanail, üçüncü sınıf öğrencisi. Nafanya, bu benim çocukluk arkadaşım! Lisede beraber okumuştuk!"

Nafanail bir an düşündü, sonra şapkasını çıkardı.

Zayıf:

"Lisede beraber okumuştuk!" diye devam etti."Hatırlıyor musun, sana nasıl sataşıyorlardı? Okula ait resmî defteri sigarayla yaktığım için sana Herostrat (Sırf ünlü olabilmek için Artemis tapınağını yakanYunanlı deli. M.Ö 356) diye takılıyorlardı. Jurnalciliği sevdiğim için bana da Ephialt (Persleredağlardaki gizli geçidi gösterip halkına ihanet edendelikanlı.) adını takmışlardı. Ha, ha, ha! Çocuktuk! Korkma, Nafanya! Yaklaşsana ona... Bu ise karım kızlık soyadı Vantzenbah... Lüteryen."

Nafanail bir an düşündü, sonra babasının arkasına saklandı.

Şişman, arkadaşının yüzüne coşkuyla bakarak:

"Ee, nasıl yaşıyorsun, dostum? Nerede çalışıyorsun? Rütben ne?"

"Memurum, azizim! iki yıldan beri 8. Dereceden memurum ve Stanislav nişanım var. Maaş kötü... Yerin dibine batsın maaş, aldırma! Karım müzik dersleri veriyor, ben de kendime özgü tarzda ağaçtan sigara tabakaları yapıyorum. Harika kutular! Tanesini bir rubleye satıyorum. On tane veya daha fazla alana indirim yapıyorum, anlıyorsun ya. Şöyle böyle geçinip gidiyoruz. Bakanlıkta çalışıyordum, şimdi buraya aynı bakanlıkta kısım şefi olarak atandım... Artık burada çalışacağım. Peki, ya sen nasılsın? Herhâlde artık sivil(albaylığa denk sivil müşavirlik) filan olmuşsundur, ha?"

Şişman:

"Hayır, azizim, daha çık," dedi. " Gizli müşavirliğe (Dönem Rusya'sında çok yüksek bir rütbe) kadar yükseldim... İki yıldızım var."

Zayıf ansızın sarardı, taş kesildi. Peşinden, yüzü yaygın bir gülümseyişle tüm yönlere doğru eğik bir halaldı. Adeta yüzünden ve gözlerinden etrafa kıvılcımlar saçılıyordu. Büzüldü, ufaldı, kamburlaştı. Bavulları, bohçaları, kutuları da büzülüp kırıştı sanki... Karısının uzun çenesi daha bir uzadı. Nafanail hazırol vaziyetine geçti. Üzerindeki resmî okul ceketinin tüm düğmelerini ilikledi.

"Bendeniz, zâtîlileri... Çok memnun oldum? Çocukluk arkadaşım, böyle diyebilirim, birdenbire ricalle yükselmiş! Hi-hi-hi!"

Şişman yüzünü ekşiterek:

"Haydi canım! Bu tavırlar da ne oluyor? Seninle çocukluk arkadaşınız, şimdi burada üste saygının negereği var?"

Zayıf daha da büzülerek kıs kıs güldü:

"Aman efendimiz... Siz ki... Zâtîlilerinin lütufkâr dikkatleri... Âdeta hayat veren su gibi... İşte zâtîlileri, bu oğlum Nafanail... Karım Luiza lüteryen, bir çeşit..."

Şişman bir şeyler söyleyerek karşı çıkmak istedi fakat zayıfın yüzünde öyle yoğun bir kulluk ifadesi, öyle bir tatlılık ve aşırı saygının verdiği öyle birekşilik vardı ki, müsteşarın midesi kalktı. Başını zayıftan öte yana çevirdi ve Allaha ısmarladık demek için elini uzattı.

Zayıf uzatılan elin yalnızca üç parmağını sıktı, tüm gövdesiyle yere eğildi ve bir Çinli gibi "hi-hi-hi" diye kıs kıs güldü. Karısı gülümsedi. Nafanail topuklarını birbirine vurdu, bu arada kasketini düşürdü. Her üçü de tatlı bir kendinden geçmişlik içindeydi.

Anton Çehov, Hikâyeler, s. 12.

Ek-6. Uygulama Metni, Şehri Unutan Adam / Sait Faik Abasıyanık

Çoktan beri şehre inmemiştim. O gün, insanları sevebilmek arzusuyla otelin kapısını açtığım zaman, karşıma ilk çıkan insan, bir küfeci çocuğu oldu.

Kirli, soluk yanaklarına, çıplak ayaklarına merhametle değil, sevgi ile baktım. Zaten otelin kapısından bu niyetle çıkmamış mıydım? Onu kucaklamak, köşedeki kunduracıdan ona bir lastik ayakkabı almak arzusuyla durdum.

- “Ne bakıyorsun, efendi” dedi, “hamal mı lazım?”

- “Yok çocuğum” dedim.

Gel sana, bir pantolon, bir ayakkabı alayım, demek üzereydim. Fakat gözlerini görünce vazgeçtim. Onlar bir acayip hastalığı benim sevgi dolu gözlerimde yakalamak istiyor gibi dikkatli, yakalamış kadar mustarip ve haindiler.

Bununla beraber, yirmi beş kuruş çıkarıp verdim, yürüdüm. Arkamdan koşup iade etti. Yüzünü görmedim, fakat elleri kararlı idi.

- “Her sakallıyı baban zannetme, anladın mı?”

Yirmi beşi aldım. Cevap vermeden yoluma devam etmek istedim. Birden bütün neşemin bir camın kırılışı kadar ses ve şingirti çıkararak düşüp kırıldığını gördüm.

Ayakucuma düşüp kırılan neşemi gözlerimle topladım. Ters yüzüne evime dönüp odama kavuştum. Dört duvar, bir pencere, bir valiz içinde birkaç kitap ve bir demir karyola... Hâsılı mukaddes bir hapisane olan odamda, düşünmeden, hatta okumadan gezindim durdum.

Düşünmeye başladığım zaman, nasıl filmlerde bazı kırılan otomobillerin aksamı tekrar birbiriyle süratle buluşup birleşirlerse, benim de içimde kırılan şey, öyle birleşti. Tekrar neşemi bulmuştum, insanları sevmek arzusuyla sokağa çıktım.

Akşam oluyordu. Köşe başındaki tütüncüye uğradım. Güneş, satılmamış edebiyat mecmualarının üstündeydi. Tütüncü dükkânındaki edebiyat mecmualarıyla aynı dükkâna vuran akşam ışığı arasında bir nükte, bir hayal yakalayabilmek için bakmaktaydım.

Lirayı tütüncüye vermiştim. Bana uzun bir zaman geçmiş gibi geldiği hâlde, ne liramın üstü, ne de tütün paketi bana verilmişti. Dükkâncıdan tarafa bakmaya mecbur oldum. Lira burnumun ucunda sallanıyordu.

-“Bu, sağdan sola yırtık beyim, geçmez. Yukarıdan aşağı olsa, geçer ama, böyle geçmiyor.”

- “Nasıl geçmez yahu, pekâlâ geçer, ben nasıl aldım?”

- “Kanun var efendi. Para koruma kanunu.”

Kanunları bilmemenin, insanları cezadan kurtaramaz olduğunu biliyordum. Kanuna karşı gelemezdim. Deminki yirmi beşliği aradım, bir türlü bulamadım, yürüdüm.

Cebimden bir başka lira çıkarıp cıgara almak işime gelmiyordu. Kanunlardan kaçamak noktaları çıkarmak yalnız avukatların değil, her vatandaşın hakkıdır. Onun için bir başka tütüncüye aynı lira ile müracaatı zeki bir hareket buldum. Bu tütüncü, lirayı aldıktan sonra paketi vermiş, paranın üstünü iade ederken benim acelemden ve telaşımdan şüphelenmiş olacak ki, verdiğim liraya bir daha bakmak zekâvetini gösterdi. Gülümseyerek;

-“Bir başka lira lütfederseniz iyi olur” dedi.

- “Niçin?”

- “Bu geçmez de.”

İzah ettirmeden lirayı geri aldım. Bütün fikrimi ve muhayyelimi apaçık söyleyen aptal ve acayip gözlerim tütüncülerin yüzüne dikilmeden, kızarak tütüncü tütüncü dolaştım. Nihayet parayı geçiremeyeceğime kanaat getirmiştım. Cüzdanımda daha hiç katlanmamış yepyeni bir liracığım daha vardı. Bir on bir buçukluk cigara için bozdurulmaya kıyılmayacak kadar yeşil, hareli, kıvrak liramı evirdim çevirdim, fakat sonunda bir cigara, tahammül edilemeyecek bir arzu gibi vücudumu sardı. İlk defa yaklaştığım kadına duyduğum hırsla, nasıl parayı bozdurup paketi açtığımı ve dudaklarıma cigarayı nasıl koyup ateşlediğimi hatırlayamıyorum.

Mavi duman, bir bilek damarı gibi kabartılı ve sıcak, dudaklarımdan çıktı. Sevdiğimin parmağını öptüğüm zamanki bulanık bir haleti ruhiye içinde cigaramı emiyor, yeniden kendimi on sekiz yaşına dönmüş sanıyordum. Kırılan neşemin son vidası, bir hayat hızıyla yerine yerleşmişti. Mesuttum, insanları sevmek, şehrin yanan elektriklerine karışmış sarı altın kuşlar avlamak, birine demek, öbürünün tüylü ensesini avuçlamak, biraz ileridekinin güzel parmaklarını avuçlarıma almak...

- “A, herif deli midir nedir, gülüyor.”

Şakrak kızlardı. Her taraflarında bir kenar mahalle kokusu vardı. Lehçeleri derli toplu, aksantonikli idi. İki arkadaşılar. Güneşten yanmışlar dirseklerinin yukarısında sıkılmış yaz kostümlerinin içinde buram buram terli aşk ve güneş fişkırtıyorlardı. Yukarıki, “Aaa, herif deli midir, nedir?” cümlesini söyleyenin yüzüne, yine gayri şuuri aşkımlagülmüş olacağım ki, kendini tutamadı. Tatlı tatlı sırtıttı. Cesaret aldım; peşlerine düştüm. Hızlı yürüyorlardı. Yetişmek için güçlük çekiyordum. Ara sıra dönüp bakıyorlardı. Servet-i Fünunmısraları ile dolu, olağanüstü fedakârlıklar yapacak gibiydim.

Ne söyleyebilirdim? Birkaç defa cesaretle ve kafamda hazırlanmış bir cümle ile kızlara yanaşım. Sonunda cümlemi beğenmedim, söyleyemedim. Beceriksizliğime küfrederek yine biraz arkada kalmışım. Bu sefer onlar durmuşlardı. Çekine çekine yürüdüm. Tam yanlarına yaklaşınca gelecek bir ilhamla elbette güzel bir şey söyleyecektim. Gençken şair değil miydim? Muhakkak ilham bu bunalmış ânımda yardımına Hızır gibi yetişecekti. Hemen hemen yanlarındaydım ilham kanadını sürmüştü. Cümlem hazırlanıyordu. Dişlerim kelimeleri çiğniyor, hazırlıyor gibiydi. Birden, bu sefer deminki cümleyi söyleyen değil de arkadaşı;

- “Efendi” dedi, “biraz daha peşimizden gelerseniz, sizi polise vermeye mecbur olacağız.”

Çırlıçiplak Rum çocukları nerde ise etrafımızı alacak, nerde ise Fransızca konuşan tatlısu Frenkeri birbirlerine yine Fransızca vaziyetimi izaha kalkacaklar, nerde ise civelek, güzel matmazeller, büyümüş gözlerini pabuçlarımdan şapkama kadar gezdireceklerdi.

Geri dönmüş, kaçmak üzereydim. Kalantor, şişman, temiz giyimli, bomba yanaklı, mebus veya müteahhit kravatlı bir adam;

- “Efendi, dur bakalım” dedi. “Kadınlara sataşmaya utanmıyor musunuz? Vaziyetinize bakan da; sizi bir efendi zanneder, terbiyesiz herif.”

Kadınlardan biri;

- “Aman, bırakınız beyefendi” dedi, “böyle adamlarla bir olmaya gelmez.”

Neşem son haddini bulmuştu. Vidalarım sıkılmış, delk ve temas yerlerim yağlanmış gibiydi. Bir makine homurtusuyla ıslık çalarak uzaklaştım. Bir şoför, yanımdan geçerek;

- “Aldırma be delikanlı” dedi. “Ne olacakmış?”

- “Aldıran yok be anam” dedim. “Ne olacak?”

Ardımdan birkaç kişi, “Sarhoş, sarhoş” dediler.

Sarhoştum. Hava, elektrikler, şehir beni sarhoş ediyordu. İnsanlar beni bir mıknatıs hızıyla kendilerine çekiyorlardı. Dünyayı ve şehri riyasızkucaklamak istiyordum.

Sait Faik Abasıyanık, Semaver, s. 63.

Ek-7. Uygulama Metni, Rilke İle Görmek / Hamza Günerigök

Yazarları ölümsüz kılan aradan yıllar geçse de okuyucuyla aynı dili konuşmaları. Belki de bu yüzden 19. yüzyılda Prag'da doğan bir şairde kendi yaşımızı, nesneler karşısındaki bakış açımızı, kendi sesimizi arıyoruz. Pekâlâ, ölmüş bir şair kitaplarımızın sayfalarına dokunarak dolaşabiliyor odamızda. Bu bir dostluktur ve kimi zaman çevirmenlere borçlu olduğumuz bir dostluk. Bir kitap ne kadar yazarının sesini taşıyorsa o kadar da çevirmenin soluğudur. Ahmet Cemal, Türkiye'de çeviri denilince akla ilk gelen isimlerden biri. Stefan Zweig'den İngeborg Bachman'a, Franz Kafka'dan Nietzsche'ye, Goethe'den Rilke'ye birçok isim onun zengin çevirileriyle kültür dünyamıza girip bizden biri oldu. İş Bankası Kültür Yayınları, Ahmet Cemal'in daha önce 1994 yılında çevirisini yaptığı Rainer Maria Rilke'nin *Bütün Şiirlerinden Seçmeler*'i bu yıl yeniden okuyucuyla buluşturdu.

Rilke'yi bilenler şunu da bilirler ki Rilke, her okunuşta yeni bir anlam ve yeni bir tat vadeder. O hâlde Rilke'ye yeniden bakmalı, Rilke ile yeniden görmeli...

1875'te Prag'da başlayan, 1926'da sahibinin cismini ötelere gönderip günümüze kadar güncelliğini koruyan bir görme biçimi denilebilir Rilke için. 4 Aralık günü Prag'da dünyayı görmeye başlıyor Rilke. Yaşadığı 51 yıllık hayat, Avrupa'nın durmadan şekillendiği, imparatorlukların yıkıldığı, kozmopolit ve geçişken bir kültürün derinden hissedildiği, "düş ve gerçeklik"(1) arasında gidip gelinen bir dönem. Rilke'yi yaşadığı dönemin değişimlerine indirgemek şairin söz ustalığına bir gölge gibi inebilir.

İlk şiir henüz 16 yaşındayken bir Viyana gazetesinde vücut buluyor. Ardından birbirini takip eden ve Duino Şatosu'nda, ağaçlarla taç giyen diğer şiirler. Rilke, ilk şiirinin yayınlanmasından 13 yıl sonra *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nda genç Malte'nin ağzından neyin şiir olduğunu, şiirin gençliğin tutkularından daha yüksek bir yerde durduğunu anlatıyordu. Henüz yolun başında şiirin ardından koşan gençlere bir kılavuz oluyor Rilke: "Ah gençken yazılan mısraların değeri nedir ki! Beklemeli bütün bir ömür boyunca anlam ve lezzet toplanmalıydı ve sonra, en sonunda belki iyi on mısra yazılabilirdi. Çünkü mısralar, insanların sandıkları gibi, duyguların değil (duygu erkenden vardır birçok kişide), yaşamış olmanın verimidir. Bir mısra yazabilmek için insan, birçok şehir görmeli, insanları, nesneleri görmeli, hayvanları tanımalı, kuşların nasıl uçtuğunu hissetmeli, küçük çiçeklerin sabahları açarken nasıl titrediğini bilmeli."(2) Yaşamış olmanın verimi için Prag'dan sonra farklı şehirlere uğruyor Rilke'nin yolu. Viyana, Münih, Floransa, Venedik, Paris, Berlin, Moskova, Kurtuba, Kahire bu molasız duraklardan bazıları. Bu duraklarda

birçok mekân, birçok insan, birçok nesne, birçok görünen biriktiriyordu şair. Durgun göllere varmak ise sonsuzluğa bırakılıyor. Bu yolculukta adres sorulan isimlerden biri de Hödler'dir. "Hödler İçin" şiirinde: "Yazılmamıştır mola vermemiz, en yakın duraklarda, / gerçekleşen düşlerle yetinmeksizin, sarılır ruh yenilerine, / sonsuzluktadır ancak durgun göllere varmak." diyen şair bu dünyada en büyük beceriyi düşleri sürdürmekte arıyor.

Rilke'nin yolculukları şiirsel bir varoluşa dönüşüyor. Şiiri ne kadar ödünsüz ise kişiliği de o ölçüde özgür ve hudutsuz. Önemli çağdaşları var Rilke'nin. Stefan Zweig, Robert Musil, Karl Kroux, Hermann Broch, Franz Kafka... Çağdaşı Stefan Zweig anlatıyor: "Zamanımızın zengin ve başarılı şairlerinden hiçbirisi, kendini hiçbir yere bağlamayan Rilke kadar özgür değillerdir. Onun ne alışkanlıkları, ne adresi ve aslında ne bir vatanı vardı; İtalya'da, Fransa'da ya da Avusturya'da aynı rahatlıkla yaşayabilirdi ve nerede olduğu hiçbir zaman bilinmezdi. Onunla karşılaşmak hemen her zaman bir rastlantıya bağlıydı." Bu bir kaçış, aynı zamanda bir arayış.

Rilke, mekanikleşen bir dünyada insanın çevresinin, sokakların, kırların, nesnelerin kısacası tüm görünenlerin farkına varmaya kapı aralıyor. Yazdığı şiirlerle sadece Avrupa edebiyatına değil, bütün dünya edebiyatına mal oldu ve edebiyatta belirgin ayak izleri bıraktı. Bu etkinin en büyük nedenlerinden biri de Rilke'nin şiirlerinin şifrelerini düzyazılarında okuyucuya fısıldaması ve şiirsel üslubunu yazılarında da egemen kılması. Yeniden Malte Laurids Brigge'ye kulak verelim: "Görmeyi öğreniyorum. Bilmiyorum neden, her şey içimde daha derinlere işliyor, her zamankinden daha derinlere. Bir iç dünyam varmış da bilmezmişim. Her şey şimdi oraya gidiyor." (3) Görebilmek, görünen ve sıradan olanı büyülü bir dünyaya davet ediyor. Ve ondandır ki "Biz Görünmeyen'in arlarıyız; Görünen'in balını çılgınca devşiririz; onu Görünmeyen'in altın kovanına toplamak için!" diyor. Şiir onun için bir altın kovandır. Şair ise altın kovanın bal arısı... Şairin en büyük özelliği ise istediği çiçeğin özüne ulaşabilecek kadar özgür olmasıdır. Bu bal devşirme yolculuğunda Rilke'nin yanına aldığı "militan yalnızlığım" (4) dediği azıgıdır.

Rilke'nin sahip olduğu görme biçiminde sanatının ölçütünü nesnel dünya oluşturuyor. Çağdaşlarıyla sürekli bir etkileşim içinde olan Rilke'nin ünlü Fransız heykeltıraş Auguste Rodin'in plastik sanatından etkilenecek, nesneye farklı bir bakış açısı kazanması bu nesnel ölçütte belirleyici olmuştur. (5) Rilke simgesel içeriğinden dolayı şiirlerin dilsel bütünlüğü içinde kavranabilen nesneleri içsel deneyimler şeklinde biçimlendiriyor. Dışsal olgusallığın içsel bir deneyimle sanata, şiire dönüşmesine *Duino Ağıtları*, *Orpheus Soneleri*, başka şiir ve yazıları da tanıklık eder.

Ahmet Cemal'in çevirisi, Rilke'nin tüm şiirleri arasından şiirlerin çıkış tarihleri gözetilmeksizin yaptığı bir seçki. Çevirmen *Hercai Şiirler* adını verdiği ilk bölümde bu şiirleri, "gönlünün çektiğince" bir araya getirdiği notunu düşüyor. Bu bölümde şairin yakınmaları, kaderle, zamanla, yalnızlıkla hesaplaşması vardır. Ölüm ve ölümsüzlük de yine aynı potada eritiliyor. "Kaderdir bu rüzgârın estirdiği; bırakın, gelsin, / gelsin ne varsa tutkulardan ve körü körüne, / ne varsa uğruna yanıp tutuştuğumuz: -gelsin." "Ey zaman, uzaklaşmaktasın benden şimdi. / Yaralanıyorum her kanat çırpışınla. / Ama kalınca yalnız, söyle, neye yarar ki, / dudaklarım, gecem ve gündüzüm tek başına?"

Hercai Şiirler bölümünden sonra *Duino Ağıtları* yer alıyor çeviride. *Duino Ağıtları* yirminci yüzyılın en büyük edebî eserlerinden biri kabul edilir. Modern dünyanın insanı olmak sorgulanıyor ağıtlarda. Temeli Adriyatik Kıyısındaki Duino Şatosu'nda denizin uğultusuyla atılıyor; ama bitirmek öyle kolay değil. On yıl sonra İsviçre'de Muzot Şatosu'nda tamamlanıyor ağıtlar.

Rilke *Duino Ağıtları*'nda "Görünenler" karşısında derinleştirdiği iç sesini birilerinin duymasını istiyor. Bu iç sesin Rilke'nin hayatıyla yakından ilgili olduğuna şüphe yok. Haykırmalar yıllardır biriktirilen bir varoluşu da temsil ediyor. Dış dünyayı dönüştürmeye çalışan bakışlar artık şairin kendisine de dönmüştür. Rilke'nin hitabı ise artık bambaşka bir kata ulaşma çabasıdır: "Kim duyar, ses etsem, beni melekler katından?"

Çeviride sadece "Dördüncü Ağıt" ve "Altıncı Ağıt"ın kapısı aralanıyor. "Dördüncü Ağıt"ta parçalanmış bir "Ben" duygusu var. Bu varoluşsal bölünmede içe dönen bakışlara şairin tedirginlikleri ve korkuları da eşlik eder. "Kim korkmamıştır otururken kendi kalbinin / perdeleri önünde?" "Bilinç" bir acı kaynağıdır. Bu acı bir tek çocuklara ve ölmekte olanlara dokunmadan geçer. Altıncı ağıtta ise şair "kahraman" insan kavramını irdeler. Kahraman sıradanlığın, yetersizliğin karşısında güçlü bir nehirdir. Kahramanı kahraman kılansa varoluşunu gitmelerle dolu olması. "Şaşılasi bir yakınlık vardır kahramanla genç / ölümler arasında. Süreklilik / değildir kahramanın çabaladığı. Gidişi varoluştur; / hep alıp götürür kendini ve hep bir başka tehlikenin / burcudur girdiği"

Kitapta 1663 yılında Montecucoli'nin Osmanlılara karşı düzenlediği sefer sırasında ölen ve kendi atalarından olan bir soylunun yazgısından esinlenerek yazılan *Sancaktar Cristoph Rilke'nin Aşkı ve Ölümü Üzerine Bir Ezgi, Resimler Kitabı* ve *Saatler Kitabı*'ndan şiirler de var. Rilke'nin *Duino Ağıtları*'ndan önce yazdığı bu şiirler bir geçiş dönemi olarak değerlendirilebilir. Son bölümde ise şairin yaşamının sonunda dile gelen *Orpheus'a*

Sone'den bir seçki yer alıyor. *Duino Ağıtları*'nın tamamlandığı Muzot Şatosu'nda yazılıyor *Orpheus'a Sone*.

Rilke'nin şiirini önemli kılan yaşama şeklinin de en az şiiri kadar önemli olmasıdır. Hep şiiri için yaşamış ve gördüğü her şeyi şiirin altın kovanına toplamıştır o.

Rilke, Muzot Şatosu'nda kalırken bir gün şiirlerine tutkun bir kadın Rilke'yi görmeye gelir. Rilke teşekkür için şatonun bahçesinden gül toplar. Eline bir gül diken batmıştır ve ağrısı arttığı için hekime görünür. Hekim o kara haberi söyler. Rilke kan kanseridir ve hastalık ilerlemiştir. İki ay sonra 29 Aralık 1926 Rilke'nin ölüm tarihi olarak geçer kayıtlara.

Ve bu yazının son cümlesine de bir mezar taşı konulmalıdır. Rilke'nin kendi yazdırdığı mezar taşı:

Rose, oh reiner Widerspruch, lust, / niemandes Schlaf zu sein unter soveil / lidern.

"Gül, ey saf çelişki, / hiç kimsenin uykusu olmamanın sevinci / onca gözkapağı altında.

.....

(1)Rainer Maria Rilke, Bütün Şiirlerinden Seçmeler, (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul, 2014, S. xi

(2)Rainer Maria Rilke, Malte Luorids Brigge'nin Notları, Çev: Behçet Necatigil, 4. Basım, İstanbul, 2012, S. 21

(3)Rainer Maria Rilke, a.g.e. S. 11

(4)Rainer Maria Rilke, Seçilmiş Şiirler - Duino Ağıtları, (Çev. Turan Oflazoğlu), İstanbul, 1997, s.7.

(5)Funda Kızıler, "Rilke'nin Duino Ağıtları Üzerine Bir Yakın Okuma", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 1: 2005

Hece Dergisi, sayı: 216

Ek-8. Uygulama Metni, Küfe / M. Akif Ersoy

Beş on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben
Sabahleyin çıkıvermişim evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmiyerek!
Adım başında derin bir buhayre dalgalanır,
Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır.
Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
Önüm adaysa basıp, yok, denizse atlayarak,
- Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
Lisân-ı hâl ile amma rükûa niyyet eden –
O sâlhürde, harâb evlerin saçaklarına,
Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarına
Delîlimin koca bir şey takıldı... Baktım ki:
Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.
Bu bir hamal küfesiymiş... Aceb kimin? Derken;
On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
Gerildi, tekmeyi indirdi öyle bir küfeye:
Tekermeker küfe bîtâb düştü tâ öteye.
- Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
O anda karşıki evden bir orta yaşlı kadın
Göründü:
- Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!
Ne istedin küfeden yavrum? Ağzı yok, dili yok,
Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki: "Çok
Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz... "
Baban gidince demek kaldı âdetâ öksüz!
Onunla besleyeceksin ananla kardeşini.
Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini?"
Dedim ki ben de:- Ayol dinle annenin sözünü...

Fakat çocuk bana haykırdı ekşitip yüzünü:

- Sakallı, yok mu işin? Git, cehennem ol şuradan!

Ne dırlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?

Benim içim yanıyor: Dağ kadar babam gitti...

- Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?

Adamcağız sana, bak hâl dilince söylerken...

- Bırak hanım, o çocuktur, kusûra bakmam ben...

Adın nedir senin, oğlum?

- Hasan. -Hasan, dinle.

Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle.

Benim de yandı içim anlayınca derdini...

Fakat, baban sana ısmarlayıp da gitti sizi.

O, bunca yıl çalışıp alınının teriyle seni

Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kendi kardeşini,

Yetim bırakmayarak besleyip büyütmelisin.

- Küfeyle öyle mi?

- Hay hay! Neden bu söz lâkin?

Kuzum, ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?

Ayıp: Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak.

- Ne doğru söyledi! Öp oğlum amcanın elini...

- Unuttun öyle mi? Bayramda komşunun gelini:

"Hasan, dayım yatı mekteplerinde zâbittir;

Senin de zihnin açık... Söylemiş olaydık bir...

Koyardı mektebe... Dur söyleyim" demişti hani?

Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!

Söz anladım uzun, hem de pek uzun sürecekt;

Benimse vardı o gün pek çok işlerim görecekt;

Bıraktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan,

Ne oldu şimdi aceb, kim bilir, zavallı Hasan?

Bizim çocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;

Geçende Fâtih'e çıktık ikindi üstü biraz.

Kömürcüler kapısından girince biz, develer

Kızın merâkını celbetti, dâima da eder:

O yamrı yumru beden, upuzun boyun, o bacak,
O arkasındaki püskül ki kuyruğu olacak!
Hakîkaten görecek şey değil mi ya? Derken,
Dönünce arkama, baktım: Beş on adım geriden,
Belinde enlice bir şal, başında âbâni,
Bir orta boylu, güler yüzlü pîr-i nûrânî;
Yanında koskocaman bir küfeyle bir çocuk,
Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesâdüfe bak:
Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
Şu var ki, yavrucağın hâli eskisinden elim:
Cılız bacaklarının dizden altı çırpıplak...
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
Düğümlü alnının üstünde sâde bir çember.
Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryad;
Nazar değil o bakışlar, dümû-i istimdad.
Bu bir ayaklı sefalet ki yalnayak, baş açık;
On üç yaşında buruşmuş cebin-i safî, yazık!
O anda mekteb-i rüşdiyyeden taburla çıkan
Bir elliden mütecâviz çocuk ki, muntazaman
Geçerken eylediler ihtiyârı vakfe-güzin...
Hasan'la karşılaşırken bu sahne oldu hâzin;
Evet, bu yavruların hepsi, pür sürûd-i şebâb,
Eder dururdu birer âşiyân-ı nûra şitâb.
Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi!
Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi,
-Ki ezmek istedi görmekle reh-güzârında-
İlel'ebed çekecek dûş-i ıztırârında!
O, yük değil, kaderin bir cezâsı ma'sûma...
Yazık, günâhı nedir, bilmeyen şu mahkûma!

M. Akif Ersoy, Safahat, s.35.

Ek-9. Uygulama Metni, Bursa’da Zaman / Ahmet Hamdi Tanpınar

Bursa’da bir eski cami avlusu,
Küçük şadırvanda şakırdıyan su;
Orhan zamanından kalma bir duvar...
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar
Eliyor dört yana sakın bir günü.
Bir rüyadan arta kalmanın hüznü
İçinde gülüyor bana derinden.
Yüzlerce çeşmenin serinliğinden
Ovanın yeşili göğün mavisi
Ve mimarîlerin en ilâhisi.

Bir zafer müjdesi burda her isim:
Sanki tek bir anda gün, saat, mevsim
Yaşıyor sihrini geçmiş zamanın
Hâlâ bu taşlarda gülen rüyanın.
Güvercin bakışlı sessizlik bile
Çınlıyor bir sonsuz devam vehmiyle.
Gümüşlü bir fecrin zafer aynası,
Muradiye, sabrın acı meyvası,
Ömrünün timsali beyaz Nilüfer,
Türebeler, camiler, eski bahçeler,
Şanlı hikâyesi binlerce erin
Sesi nabzım olmuş hengâmelerin
Nakleder yâdını gelen geçene.

Bu hayâle uyur Bursa her gece,
Her şafak onunla uyanır, güler
Gümüş aydınlıkta serviler, güller
Serin hülyasıyla çeşmelerinin.
Başımdayım sanki bir mucizenin,
Su sesi ve kanat şakırtılarından
Billûr bir âvize Bursa’da zaman.

Yeşil türbesini gezdik dün akşam,
Duyduk bir musikî gibi zamandan
Çinilere sinmiş Kur'an sesini.
Fetih günlerinin saf neşesini
Aydınlanmış buldum tebessümünle.

İsterdim bu eski yerde seninle
Başbaşa uyumak son uykumuzu,
Bu hayâl içinde... Ve ufkumuzu
Çepçevre kaplasın bu ziya, bu renk,
Havayı dolduran uhrevî âhenk.
Bir ilâh uykusu olur elbette
Ölüm bu tılsımlı ebediyette,
Belki de rüyâsı bu cetlerin,
Beyaz bahçesinde su seslerinin.

A. Hamdi Tanpınar, Bütün şiirleri, s. 54

Ek-10. Uygulama Metni, Sallanan At / Hamza Günerigök

Sallanan tahta atın. dıgıdık
yelesini üflüyor perde
bir düştür bu
küçük bir çocuğa üşüşmüştür
Rosinante değirmenlere yürümüştür
sınırlar birer engel cennete

düşündeki dünyada
bütün bayrakları indir
vatansız dolaşalım seninle
coğrafyada çizgisiz çizilsin haritalar
hayâl hakikatten daha kolay değil mi?

Sallanan tahta atın. dıgıdık
bir masala üç elma
sağaltıp dipsiz pencere
içi gök dolu su kova
yıldız suyu emdirip
atlara, çocuklara, madencilere

işte atın burada sen buradasın
ben tuttuğun yelesinde düşün
iki binici çok bu şiirde
o zaman atını düşün sürsün
düşün erek yok o lâlîm

Sallanan tahta atın. dıgıdık
güneye inerken yumruklayalım
gizlenen kapıları şiirde
şiir mabedi duyguların
yalnızlık dua ediyor
Şam'da terkedilmiş bir evde

Sallanan tahta atın. dıgıdık
atını bağlasın görkemli büyücü
kuşkuyla bakıyoruz ölümlüye

Hace Dergisi, sayı: 216

Ek-11. 2009 Stajyer Spiker Hazırlayıcı Eğitim Programı 2

TARİH	HAZIRLAYICI EĞİTİM KONULARI	ALT KONULAR
15 Haziran 2009	PROGRAM KİMLİKLERİ, TÜRLERİ PROGRAM HAZIRLIĞI VE YAZIMI	
16 Haziran 2009	RADYO TELEVİZYON METİNLERİ PROGRAMCININ SPİKERDEN BEKLENTİLERİ	
17 Haziran 2009	HABER YAZIMI HABER YAZIMI SUNUM EŞGÜDÜMÜ	
18 Haziran 2009	HABER SUNUM REJİ YÖNETİM İLİŞKİLERİ CANLI YAYINLAR	
19 Haziran 2009	SUNUM VE İZLEYİCİ ALGISI HABER RÖPORTAJ TEKNİKLERİ	
22 Haziran 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.

23 Haziran 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
24 Haziran 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
25 Haziran 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
26 Haziran 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
29 Haziran 2009	HABER, PROGRAM, BELGESELMETİNLERİ SESLENDİRMEVE DEĞERLENDİRMEUYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
30 Haziran 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
1 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.

2 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
3 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
6 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRMEVE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
7 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
8 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
9 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
10 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
13 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup...

	SESLENDİRMEVE DEĞERLENDİRMEUYGULAMALARI	Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
14 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
15 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
16 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
17 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
20 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESELMETİNLERİ SESLENDİRMEVE DEĞERLENDİRMEUYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
21 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.

22 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
23 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
24 Temmuz 2009	HABER, PROGRAM, BELGESEL METİNLERİ SESLENDİRME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
27 Temmuz 2009	STÜDYO ÇALIŞMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
28 Temmuz 2009	STÜDYO ÇALIŞMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
29 Temmuz 2009	STÜDYO ÇALIŞMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
30 Temmuz 2009	STÜDYO ÇALIŞMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.
31 Temmuz 2009	STÜDYO ÇALIŞMALARI	5'li 5 grup, 6'lı 1 grup olmak üzere toplam 6 grup... Her gruba dönüşümlü olmak kaydıyla farklı eğitici... Her Eğitici kendi grubuyla 6 saat çalışacaktır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı :GÜNERİGÖK, Hamza
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 30.11.1987/ Bingöl
Medeni hâli : Bekâr
e-posta: hamza.gunerigok@trt.net.tr

Eğitim Derecesi

Yüksek lisans

Okul/Program

Gazi Üniversitesi /
Türkçe Eğitimi Ana
Bilim Dalı

Mezuniyet Yılı

Devam Ediyor

Lisans

Atatürk Üniversitesi /
Türkçe Eğitimi Bölümü

2008

Lise

Hatay Dört Yol Lisesi

2004

İş Deneyimi, Yıl

2009- devam ediyor

Çalıştığı Yer

TRT Haber Merkezi

Görev

Tv. Haber Spikeri

2009

TRT Ankara Radyosu

Radyo Spikeri

2008-2009

Millî Eğitim Bakanlığı

Türkçe Öğretmeni

Yabancı Dili: İngilizce

Yayınlar

Günerigök, Hamza. (2014). Mağara Tarihi. *Hece Dergisi*. Sayı: 213. 74-75.

Günerigök, Hamza. (2014). Nereye Gitti Bu Entelektüeller. *Hece dergisi*. Sayı:214. 11-13.

Günerigök, Hamza. (2014). Varoluşsal Kaygılar. *Hece Dergisi*. Sayı: 215. 156-158.

Günerigök, Hamza. (2014). Rilke ile Görmek. *Hece dergisi*. Sayı:216. 93-97.

Günerigök, Hamza. (2014). Sallanan At. *Hece Dergisi*. Sayı: 216. 74.

Günerigök, Hamza. (2015). Şairin Romanı. *Hece Dergisi*. Sayı: 218. 91-93.

Günerigök, Hamza. (2015). Şehir ve Şiir. *Hece Dergisi*. Sayı: 221. 121-122.

Günerigök, Hamza. (2015). Modern İnsanın Sadeliğe kaçışı Olarak Goethe'nin İtalya Günleri. *Hece Dergisi Günlük Özel Sayısı*. Sayı: 222-223-224. 500-503.

Günerigök, Hamza. (2015). Z9. *Mahalle Mektebi Dergisi*. Sayı:24.

Aldığı Ödüller

2012- İki Devlet Bir Millet Ödülü (Azerbaycan)

2012- Yılın En İyi Haber Spikeri ve En İyi Haber Programı(Kocaeli Üniversitesi)

GAZİ GELECEKTİR..